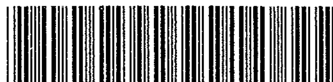
KURIÓZUM

Kapa Mátyás – Marcinkovics Sára

A történelem legbizarrabb halálesetei

Historycum Kiadó
Budapest, 2014.

Második, átdolgozott kiadás

ISBN 978-615-80051-4-2
Grafika: Kalamár Zuárd
Felelős kiadó: A Historycum Kiadó vezetője
Nyomdai munkák: Szalézi Nyomda

Előszó

A történelem megannyi különleges: érdekes, bizarr, gyakran mókás momentumot rejt. A Kuriózum című sorozat ezeket igyekszik tematikus formában, könnyed stílusban kötetekbe rendezni. A sorozat első darabja ötven bizarr halálesetet mutat be kronológiai sorrendben, az emberiség elmúlt két és fél évezredéből. A témafelvetés kapcsán az embernek könnyen ötlik az eszébe a Darwin-díjasok sora. Mint bizonyára sokak előtt ismert, az 1980-as évek derekától megjelent egy furcsa szubkultúra, amelynek tagjai kortárs, különleges haláleseteket gyűjtöttek össze és díjaztak. Végül, 1994-ben, egy Wendy Northcutt nevű hölgy az amerikai Stanford Egyetem webszerverén működő hivatalos honlapon gyűjtötte össze a furcsa, szórakoztató eseteket, és hivatalosan is megalapította az úgynevezett Darwin-díjat. Ekkor kerültek megfogalmazásra azok a kritériumok, amelyek a díj elnyeréséhez mindenképpen szükségesek (pl. jelölt csak nagykorú és mentálisan egészséges személy lehet, a jelölt halálának saját hibájából kell bekövetkeznie, az esetnek különlegesnek és bizonyíthatónak kell lennie, stb.). A Darwin-díjakat a kilencvenes évek közepe óta évente osztják ki jelenkori esetek alapján. Ugyanakkor persze ilyesféle esetek nemcsak manapság történnek, hanem az ember a történelemben is találkozhat hasonlókkal. A jelen kötetben ugyan nem kifejezetten a Darwin-díj elnyeréséhez szükséges feltételeknek megfelelő személyeket gyűjtöttünk össze, de sokuk akár a díjra is jó eséllyel pályázhatott volna. Ilyen lehet akár a csónakázás közben a Hold tükörképét megölelni szándékozó kínai költő, a magát édességgel halálra tömő svéd király, a saját jóslatának bekövetkezése ér-

dekében önmagát megölő olasz tudós, a sportrendezvényre igyekvő, de a homlokát egy ajtó szemöldökfájába beverő francia uralkodó, vagy a felesége által egy hideg estén a saját házából kizárt, és megfázott zeneszerző.

Persze valakinek a halála, még ha az évszázadokkal korábban is következett be, mindig tragikus. Szeretnénk rögzíteni, hogy ezzel mi magunk is tisztában vagyunk, és a kötet összeállításával semmiképpen nem akartuk senkinek az érzékenységét megsérteni. Ugyanakkor az összegyűjtött és most közzétett esetek történelmünk részét képezik, és – bár a leírtak néha erősen a morbid humor terrénumára tévednek – gyakran hasznos információkat tartalmaznak, sőt nyomokban még tanulságot is hordoznak.

Végül, mivel fejezhetnénk be rövid bevezetőnket? Természetesen azzal, hogy a sorozathoz, és különösen annak első kötetéhez jó szórakozást kívánunk! Ja, és még egy jó tanács! Könyvünkkel arra is kívánjuk bíztatni a Kedves Olvasót, hogy élje életét óvatosan, nehogy néhány évszázad múlva egy hasonló kötet lapjain találja saját történetét. Ezt alapvetően kétféleképpen kerülheti el: egyrészt bölcsen óvja meg magát a bizarr haláleset lehetőségétől, másrészt ne váljon híres államférfivé, művésszé, tudóssá, akinek élete vagy halála szélesebb közösséget is érdekelhet.

Ki nevet a végén?

Phalarisz (Kr.e. 6. sz.), a források szerint, Szicília egyik legkíméletlenebb zsarnoka volt. Kreativitásának köszönhetően sikeresen ötvözte az ércet, a vallást és a kegyetlenséget egy kínzóeszközben, amit szerencsére a későbbi nemzedék már csak papírlapon csodálhat meg.

Kr. e. 6. században élt Szicília egyik zsarnoka, Phalarisz. Életéről és uralkodásáról mindössze annyi bizonyos, hogy körülbelül tizenhat évig, a Kr. e. 6. század utolsó negyedében zsarnokoskodott Acragas városának népe felett, türannoszként. A hatalmat akkor ragadta magához, amikor Zeusz templomának építését felügyelte Acragasban, és munkásait maga mellé állítva, támogatásukkal egyeduralmat épített ki. Hadi cselekedeteiről annyi bizonyos, hogy több szicíliai állammal szemben is folytatott háborút, és az akkoriban terjeszkedő Karthagóval is összeakasztotta a bajszát. A legendák szerint embertelenség, és válogatott kínzások fűződnek nevéhez. Ennek egyik szemléletes példája és a történet központi eleme az ércbika, amelynek üreges belsejébe élve dobta be az embereket, és a bika alá gyújtva megpirította őket. A legenda szerint az ércbika belsejében piruló emberek Phalarisz hangos nevetését hallották földi létük utolsó, izzasztó pillanataiban. A zsarnok számára ezt az eszközt egy Agrigentumból származó ércművész, Perilaus készítette el, akinek volt szerencséje elsőként kipróbálni, és a lehető legközelebbről megcsodálni alkotását – működés közben. És miért pont bika? Phalarisz a krétai kultúra befolyása alatt álló Rhodoszról származott, ahol Zeusz kultusza virágzott. A rhodosziak Zeusznak mint bikaalakú istennek áldoztak. Valószínűleg innen szárma-

zott a kegyetlen Phalarisznak az az ötlete, hogy egy bika alakú kínzóeszközt készíttessen. Számos történetíró tagadta ennek a szobornak a létezését, ám a legenda szerint az ifjabb Scipio, a híres hadvezér, Karthagó elpusztításának alkalmával megtalálta az ércbikát, ami a történelem forgatagában, ismeretlen okból, odakerült.

A monda szerint uralkodásának tuzenhat évnyi terrorja után – amit számos ember megszenvedett – Phalarisz uralmát egy csapat felkelő döntötte meg. Elfogták a kegyetlen zsarnokot, aki abban a megtiszteltetésben részesült, hogy az általa megrendelt ércbikát belülről is megcsodálhatta, sőt, ki is próbálhatta, a nép nagy örömére.

Tragikomédia egy felvonásban, avagy a tápláléklánc alatt állva

Háborúkban harcoló embereknek ritkán adatik meg, hogy megéljék az idős kort. Aiszkhülosz (Kr. e. 525 – Kr. e. 456) ezzel szemben túlélte a perzsa támadásokat, és a sors úgy rendelte, hogy megéljen csaknem 70 esztendőt. Ezen idő alatt rengeteg drámát írt, kortársai szerették és megbecsülték, neve pedig az utókor számára is örökre fennmaradt. Egy ilyen dicső életet élt embernek a halálát is méltóságteljesen képzeljük el, de ez nem adatott meg számára. Földi létét lezáró története talán tragédia, talán komédia, de ezt döntse el az utókor saját kedve szerint.

A „tragédia atyjának" nevezett görög származású tragédiaköltő Kr. e. 525-ben jött a világra. Életútját leginkább az általa írt drámákon keresztül lehet végig kísérni, ugyanis kevés pontos információ áll az utókor rendelkezésére a tragédiaíróról. Édesapja, Euphorion, jómódú földbirtokos volt, halála után fia örökölte a családi vagyont, aminek jövedelmeiből tartotta fent magát élete végéig. Kora irodalmát, történelmét kiválóan ismerte, feltehetően remek képzésben részesült. Ifjú korától kezdve alkotott, elégiaírással kezdte művészi pályafutását. Korai művei csak töredékekben ismertek, de feltehetően már kezdeti alkotásai is közkedveltek voltak. Kr. e. 499-től kezdve a dionüsziák egyik résztvevője volt, de főszereplővé csak Kr. e. 484-ben vált, amikor is győzelmet aratott négy darabjával. Kilencven drámát tulajdonítanak neki, ezek túlnyomó része tragédia, de számos könnyed szatírjátékot is írt. E hatalmas életműből azonban csak hét tragédiája maradt fent teljes egészében. A költészet mellett a sportban is kitűnt, valamint a

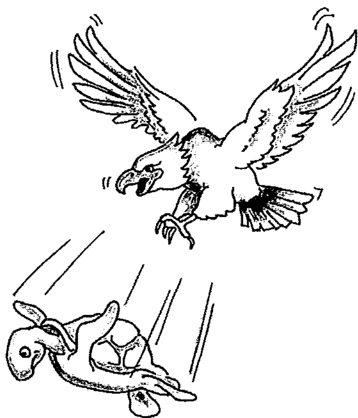
katonáskodástól sem rettent vissza. Harcolt Kr. e. 490-ben a marathoni csatában, majd az ütközetben elhalt bajtársai emlékére rendezett elégiaversenyen is részt vett. Még ekkor sem szerezte meg az elsőséget, valószínűleg Szimonidész, az akkoriban közkedvelt költő győzte le őt. Elképzelhető, hogy ezen vereség hatására fordult a drámai műfaj felé. Bizonyos feltételezések szerint már a marathoni csata előtt is foglalkozott tragédiaírással, drámái azonban mára csak az azutáni időkből maradtak fent. Említett titulusára a Dionüszia ünnepeken bevezetett újításai révén szolgált rá. A drámatörténet ezeken a vallási szertatásokon kezdődött, és Aiszkhülosz reformja indította útjára Kr. e. 484-ben a dráma fejlődését. Eleinte egy színjátszó papnak és a kecskebőrbe bújt kórusnak egymás szavára válaszolva kialakult látványos és szórakoztató „kecskeénekében" jelentkeztek a drámai műfaj kezdetei. Aiszkhülosz léptette be a második színészt, valamint ő alkotta meg a drámai trilógiát, amely révén a konfliktus és annak megoldása is ábrázolhatóvá vált, és innentől a drámák alapját képezte. Ezzel végre sikerült győzelmet aratnia a tragédiaversenyeken, ezt követően pedig még több mint egy tucatszor élhette át az első helyezéssel együtt járó dicsőséget.

Jó görög polgárhoz híven azonban továbbra sem vonta ki magát a katonai kötelességek alól. Kr. e. 480-ban harcolt a perzsák ellen Szalamisznál. Háborús élményeiből született meg Kr. e. 473-ban egyik leghíresebb drámája, a Perzsák, amelyben leírja, hogyan siratták meg az ellenség tagjai csatában elesett társaikat.

Ugyanebben az évben Szicíliába utazott I. Hieron, szürakuszai türannosz meghívására. Aiszkhülosz nagy népszerűségnek örvendett ezen a vidéken, Perzsák című

drámáját be is mutatták, aminek betanításán ő maga is részt vett.

Kétszer tért még vissza Szicíliába, és itt lehetett részese saját tragédiájának, amit kivételesen nem ő, hanem az élet írt. Kr. e. 457-ben, hatvankilenc éves korában a „tragédia atyja" a természet körforgásának áldozatává vált. A korabeli történet szerint egy éhes sas napi élelembevitelére készült, és egy teknőst karmai közé ragadva megfelelő szikla után kutatott, hogy megszabadíthassa őt kemény páncéljától. A közkeletű szólással ellentétben – Aiszkhülosz nagy szerencsétlenségére – ez a sas valószínűleg gyengénlátó lehetett, mert a költő kopasz fejét sziklának vélte, és ráejtette a kemény kis páncélost. Aiszkhülosz élete itt ért véget, a sas és a teknős további történetét azonban homály fedi.

A PRÉDA

Aiszkhülosz és Szophoklész mellett Euripidészt tartják a tragédia harmadik nagymesterének (Kr. e. 480 – Kr. e. 406). Ő volt a modernkori lélektani realizmus előfutára, anélkül persze, hogy ennek tudatában lett volna. Hőseinek harcot kell vívniuk a világgal, de legfőképpen önmagukkal, bukásukat magasabb erőknek való kiszolgáltatottság jellemzi. Euripidész művei központjába emeli a belső vívódás lelki folyamatainak elemzését, a lélek feltárását. Ő is egy, vagy inkább két hatalmasabb erőnek volt kiszolgáltatva, amikor élete végén átélte személyes tragédiáját.

Euripidész Szalamisz szigetén született Kr. e. 480. szeptember 23-án, azon a napon, amikor a perzsa és görög hadak összecsaptak egymással. Édesapját Mneszarkhosznak hívták, aki feltehetően szatócs volt. Édesanyja, Klito gyógynövények árusításával foglalkozott. Jómódú családból származott, ennek köszönhetően előkelő nevelésben részesülhetett. Euripidész megszületése előtt édesapjának megjósolták, hogy fia fejét koszorúk fogják ékesíteni, amit játékokon szerez majd. Később a jóslaton felbuzdulva fiát atlétikára taníttatta. Az atlétika mellett festészettel is foglalkozott, de további tanulmányairól, valamint a drámaírás kezdeteiről kevés adat maradt fent.

Huszonöt éves volt, amikor egy drámaversenyen harmadik helyezést ért el. Kortársaival ellentétben nem vette ki részét a közéleti szereplésekből, ezért életútját nem örökítették meg. Magánéletéről tudni lehet még, hogy csúnya embernek számított, és nőgyűlöletéről is ismeretes volt, de mindezek ellenére kétszer házasodott. Az első feleségét Choerillának, a másodikat Melittonak hívták, előbbitől

három gyermeke is született. Mindkét házassága válással végződött az asszonyok csalfasága miatt, ami persze Euripidésznek a külcsín hiánya és a gyengébbik nem értékei iránti mérsékelt elkötelezettsége okán, talán nem is annyira meglepő. Később szeretőket tartott, de ezek a kapcsolatok sem bizonyultak tartósnak.

Euripidészt a lélek érdekelte, és a küllem hidegen hagyta, önmagára sem adott sokat, általában kócosan és hanyag öltözetben járt. Drámai sikereit is későn érte el, mert újítónak számított a korában, amivel nehezen tudtak az akkori színházak mit kezdeni. Az addig megszokott pátosz és ékes nyelvezet helyett drámáiban a mindennapi ember nyelvén szólaltatta meg hőseit, sőt, az isteneket is, ezáltal a hétköznapok emberéhez közelebb hozta a dráma műfaját. Először Kr. e. 422-ben szerzett első helyet drámaversenyen, és ezután még ötször került fejére a dicsőség koszorúja. Magának való volt, a nyüzsgéstől és az emberektől távol élt, a könyvek világába burkolózva, az írás művészetének szentelve életét. Mogorva természetű emberként legszívesebben athéni otthonában, vagy szülőföldje tengerpartján alkotta műveit. Jó kapcsolatot ápolt korának legkiemelkedőbb bölcselkedőivel és szofistáival, különösen Prótagorasszal és Prodikosszal. A szofista gondolkodás és kifejezésmód számos művében tetten érhető. Ugyanakkor más bölcselkedők is nagy hatással voltak elméjére és írásaira, köztük Anaxagorasz és Hésziodosz.

Munkássága kezdetét és az első évtizedet homály fedi, ebből az időszakból nem maradtak fenn alkotásai. Első ismert műve „Alkésztisz" című drámája, ami Kr. e. 438-ból való. Ez a mű feltehetően egy tetralógia utolsó darabja. Második ránk maradt műve a Kr. e. 431-ben íródott „Médeia", amellyel csupán harmadik helyezést ért el a drámaköltők versenyén, annak ellenére, hogy korunk ezt a művét sokra becsüli. Egy szerelmes pár tragédiájáról szóló drámáját, a „Hippolütosz"-t Kr.e. 428-ban írta meg. Feltehetően 88 dráma fűződik a nevéhez, ebből körülbelül 19 teljes, és számos töredékes írása maradt az utókorra. Utolsó művét a „Bacchánsnőket" Kr. e. 405-ben írta meg a makedón király udvarában, Pellában, ahol egy ideig vendégeskedett. Még megélte a bemutatót és a darab sikerét, de nem sokkal azután meghalt.

A halál a makedón király udvarában érte. Egy reggel nagy ricsajra és kürtszóra ébredt. Az udvari nép vadászatra készült nagy felfordulás és zsivaj közepette. Euripidész, miután felkelt a nagy zajra, elhagyta szobáját, és a palota udvarára sietett. Amint kilépett az ajtón, két hatalmas és megvadult vadászkutya vetette rá magát az ekkor már 76 éves drámaíróra. A kutyák, elvétve a vadat, olyan erővel lökték fel őt, hogy az eséstől súlyos koponyasérülést szenvedett, amibe nem sokkal később bele is halt.

Egy unortodox kísérlet az államháztartási hiány leküzdésére

III. (Nagy) Antiokhosz (Kr. e. 241 – Kr. e. 187) egy jelentős ókori állam, a Szeleukida Birodalom királya volt, aki Kr. e. 187-ben anyagilag kissé megszorult. Ekkor a kincstár feltőkésítésének egy meglehetősen unortodox módját választotta, ami azonban utóbb nem bizonyult jó ötletnek...

Nagy Sándor halála után hatalmas birodalma, Makedónia, kisebb, ún. hellenisztikus államokra hullott szét. Ezek egyike volt a Szeleukida Birodalom, amelynek hatodik uralkodója III. Antiokhosz lett. Már a trónralépése sem volt zökkenőmentes, ugyanis Kr. e. 223-ban, az előtte uralkodó bátyja halála után, a hadsereg nem őt, hanem egy távoli rokonát, Akhaioszt nyilvánította királlyá. Akhaiosz azonban – a későbbi fejlemények alapján teljességgel érthetetlenül – lemondott a trónról, cserébe Antiokhosz a hadsereg parancsnokává nevezte ki őt. A következő években háború háborút követett, amelyek ugyan váltakozó sikerrel zajlottak, mégis ezek révén a király megerősítette birodalmát, kiérdemelve a Megasz, azaz Nagy melléknevet is. Időközben Akhaiosz Kis-Ázsiában független uralkodóvá nyilvánította magát, így a királynak ellene is fel kellett vennie a harcot, amely végül Antiokhosz sikerével zárult, aki Kr. e. 213-ban elfogta és kivégeztette Akhaioszt.

A Szeleukida Birodalomtól nyugatra ekkortájt két jelentős nagyhatalom feküdt: az egyik az V. Philipposz által vezetett hellenisztikus utódállam, Makedónia, a másik Róma. Ezek III. Antiokhosz uralkodása idején háborút kezdtek egymás ellen. A hosszadalmas, és váltakozó sikerrel zajló harcoknak végül, a „Kutyafejek" nevű dombok

közelében zajló csata vetett véget, ahol Róma fényes győzelmet aratott.

A Róma és Makedónia között zajló háború alatt Nagy Antiokhosz szeleukida király formálisan a makedónok szövetségese volt, azonban ezidő alatt előbb inkább Egyiptom ellen viselt háborút, megszerezve annak egyes birtokait, majd Makedónia meggyengülése nyomán Európában kezdett terjeszkedni. Mindezt Róma nem nézhette tétlenül. Négy esztendővel a Makedóniával kötött béke után kitört a háború Róma és a Szeleukida Birodalom között. Ezek a harcok eleinte gyors római sikereket hoztak, így Nagy Antiokhosz szeleukida király békét kért, azonban a rómaiak szigorú békefeltételeit megismerve inkább a harcok folytatása mellett döntött. Ekkor Róma tárgyalásokat kezdett a makedónokkal. Egy bizonyos Tiberius Sempronius Gracchus (a földreformjáról híres testvérpár apja) diplomáciai bravúrjának köszönhetően V. Philipposz előbb hozzájárult, hogy a római hadak átvonulhassanak birodalmán, majd maga Philipposz is hadba szállt a szeleukidák ellen, Róma mellett.

A rómaiak végül a magnésziai csatában arattak döntő győzelmet – annak ellenére, hogy a szeleukida csapatok számszerű fölényben voltak, és a rómaiak által addig szinte teljesen ismeretlen nehézlovas haderővel vonultak a harcmezőre. A két évvel ezután megkötött béke még a korábban közölteknél is súlyosabb feltételeket tartalmazott. A Szeleukida Birodalom jelentős területekről kényszerült lemondani, flottájának nagy részét és valamennyi harci elefántját átadta Rómának, hadisarc gyanánt pedig tizenkét év alatt 15 000 talentumot kellett fizetnie. Emellett Antiokhosznak biztosítékképpen húsz túszt is adnia kellett Rómának, köztük legkisebb fiát.

Nagy Antiokhosz a rómaiakkal vívott háborúban elvesztette birodalma korábban általa helyreállított nagyhatalmi státuszát. Ráadásul az adóbevételek kiesése, valamint a nagy összegű hadisarcfizetési kötelezettség miatt a birodalomnak súlyos anyagi nehézségei támadtak. A király úgy döntött, hogy a kincstár hiányát egy gazdag szentély kirablásával pótolja. A birodalom területén levő szentélyek ugyanis jelentős pénzügyi központnak számítottak: komoly saját jövedelemmel rendelkeztek, adókat szedtek, adományokat, ajándékokat fogadtak, letéteket kezeltek, vállalkozásokat és befektetéseket kezdeményeztek. Így – a király szemszögéből – kézenfekvőnek tűnt onnan elvenni a pénzt, ahol van. Kr. e. 187-ben III. Antiokhosz tehát embereivel neki is indult, hogy egy – a Tigris folyó alsó folyásánál található – elümaiszi szentélyt kiraboljon. A szentély kifosztásának gondolata azonban közfelháborodást váltott ki, amelynek nyomán a királyt meggyilkolták. Így ért csúfos véget egy gyors sikerrel kecsegtető, ámde meglehetősen unortodox kísérlet az államháztartás hiányának leküzdésére.

Te is fiam...?

Tiberius Iulius Caesar Augustus (Kr. e. 42. – Kr. u. 36.) a Római Birodalom második császára volt. Az uralkodás soha nem csábította, szívesebben élt elszigetelten, elmenekülve a politika gondjai és az emberi ármánykodások elől. Az őt követő uralkodóról ez már kevésbé volt elmondható, így Tiberius utódja hathatós közreműködésével távozott az élők sorából, amit egyébként előtte önszántából is megtett...

A későbbi császár Tiberius Claudius Nero néven született Rómában, Kr. e. 42. november 16. napján. A Claudius nemzetség egyik tagjaként származása révén egyértelmű volt, hogy felnőttkorában politikai pályára fog lépni. Hároméves volt, amikor édesanyja, Livia elvált édesapjától, és Róma első császárának felesége lett. A senatus gyengülő hatalmát és a köztársasági államforma összeomlását követően mostohaapja, Augustus lett a császár. Tiberius ezen események bekövetkeztekor még csak pár éves volt, és még fogalma sem lehetett arról, hogy milyen sorsot szántak neki az istenek. Testvérével édesapja házában nevelkedett, és előkelő nevelésben részesült. Kilenc éves volt, amikor apja meghalt, Tiberius ekkor vállalta első nyilvános szereplését, amikor a temetésen beszédet mondott. Tizennyolc évesen lépett politikai pályára, ekkor quaestori rangot töltött be, annak ellenére, hogy még nem érte el a tisztség betöltéséhez előírt korhatárt. Augustus harcolni küldte a keleti provinciákba, ahol igen hamar katonai sikereket ért el. Ennek eredményeként nyerte el a praetori tisztséget, ugyancsak a megfelelő életkor betöltése előtt. Kr. e. 13-ban tovább emelkedett a ranglétrán, és konzul lett belőle. Hadjáratait mindeközben tovább folytatta öccsével, akivel kiváló had-

vezéreknek bizonyultak. Huszonkét évesen feleségül vette mostohaapja egyik barátjának lányát, Vipsania Agrippinát, akitől született egy gyermeke is. Nagy szerelemben éltek egészen addig, amíg mostohaapja parancsának engedelmeskedve el nem vált Vipsaniától, hogy egy boldogtalan érdekházasságot kössön Augustus lányával. Ám ezzel a lépéssel sem vált bizonyossá, hogy Tiberius kapja a bíbor köpenyt, ugyanis Augustus előnyben részesítette két unokáját, Caius és Lucius Caesar-t. Tiberiust elkeserítette második feleségének erkölcstelen életmódja is, így arra az elhatározásra jutott, hogy visszavonul magányába, és másokra bízza a fennhatósága alatt álló területeket.

A világ előli elzárkózás színhelyéül Rhodosz szigetét választotta, ahol filozofálgatással és versek írásával ütötte el az időt. Helyzete erősen megrendült a császár udvarában, ám az égiek végül mégis neki kedveztek. Augustus mindkét unokája meghalt, és visszahívta örökbefogadott fiát a fővárosba. Ezzel egy időben Pannónia népe fellázadt a birodalom ellen, ennek leveréséhez szükség volt Tiberius kiváló katonai képességeire. Az ezt követő egy évtizedben Tiberius ismét a császár kegyeibe férkőzött, akinek 14-ben bekövetkező halála után nem volt kérdéses, hogy ki lép majd örökébe. Tiberius idősnek érezte magát az uralkodáshoz, és hosszú vonakodás után csak úgy fogadta el az augustusi tisztséget, ha a senatus is részt vesz az állam vezetésében. Uralkodása során elődje politikai modelljét követte, igyekezett fenntartani a békét a birodalom területén belül, és a külkapcsolatok területén is. Azonban életkora előrehaladtával egyre mogorvább, gyanakvóbb és féltékenyebb lett. Személyiségének megváltozása anyjával való kapcsolatára is rányomta bélyegét, betiltotta az Augusta cím használatát

és megvonta az anyjának adományozott privilégiumokat is. Az uralkodásba belefásulva ismét visszavonult, hogy magányába zárkózhasson Capri szigetén, ahonnan bizalmasai segítségével irányította a birodalmat. Olyannyira elvonult a világ színe elől, hogy anyja temetésén sem jelent meg. Egyik kegyencére és barátjára Seianusra bízta a birodalom ügyeinek igazgatását, aki terroruralmat vezetett be. Kém- és besúgóhálózatot hozott létre, és rettegésben tartotta az ország népét, amíg a császár visszavonultan élt Capri szigetén. Seianus fondorlatos terveket szőtt arról, hogy kerül majd Tiberius helyére, ám a császár megneszelte kegyence hamis terveit, és párthíveivel együtt kivégeztette. Barátjának árulása mélyen megrendítette, és paranoiássá tette őt. Olyannyira magába fordult, hogy az öröklés kérdésével sem foglalkozott. A császári címnek két várományosa volt: mostohaunokája Caligula és a császár unokája, Tiberius Gemellus.

A közel 80 esztendős Tiberius természetes halállal hunyt el, legalábbis először. Ezután bejelentették halálhírét, ám ekkor még korántsem volt biztos az a tény, hogy Tiberius eltávozott az élők sorából. Állítólagos halála után még felébredt, de Caligula, a császári cím várományosa egy párna segítségével visszasegítette az idős császárt a másvilágra. Második halála jobban sikerült az elsőnél, ugyanis soha többet nem ébredt már fel.

A DOLGAVÉGEZETLEN CSÁSZÁR

Caracalla (188–217) római császár leginkább azzal a tettével vonult be a történelembe, hogy a birodalom minden szabad születésű lakosának megadta a polgárjogot. Aki csak ennyit tud róla, akár jóságos, felvilágosult uralkodónak is gondolhatná. A valóságban hataloméhes, kegyetlen alak volt, és talán nem véletlen, hogy mindenhová katonákkal járt. Még az anyagcsere végtermékétől való megszabadulást is testőrök társaságában végezte. Életét ez sem óvta meg, sőt...

A Caracalla név csupán gúnynév, amelyet a császár egy – általa előszeretettel viselt – kelta eredetű csuklyás köpenyről kapott. A történelembe Caracalla néven bevonult személy eredeti neve Lucius Septimius Bassianus, uralkodóként használt neve Marcus Aurelius Severus Antoninus Augustus volt. (Nem meglepő, hogy a császárra a történetírók – a saját munkájuk megkönnyítése érdekében – utóbb igyekeztek ezen hosszú, követhetetlen nevek helyett rövidebb, egyszerűbb nevet aggatni.) Apjának, Severus Septimus császárnak két fia volt: Caracalla, és öccse Geta. Apja halála után Caracalla megölette testvérét és annak közel 20 000 hívét, köztük a híres jogtudóst, Papinianust, így egyedül övé lett a hatalom. Uralkodása alatt a katonaságra igyekezett támaszkodni, számos intézkedést hozott a hadsereg támogatásának megszerzése, illetve megóvása érdekében. Ideje nagy részét harcokkal töltötte, hadjáratai jelentősebb eredménnyel nem jártak. Nevéhez rablóhadjáratok, fosztogatások, vérengzések, tömeges vagyonelkobzások fűződnek.

Jelentős intézkedése volt, hogy 212-ben a birodalom minden szabad születésű lakosának megadta a római pol-

gárjogot. Mielőtt elhamarkodott értékítéletet mondanánk erről a rendelkezésről, el kell mondjuk, hogy ezzel egyidejűleg 5%-ról 10%-ra emelte a polgárokat terhelő adó mértékét. Így az intézkedés valódi célja nem valamely magasztos jogegyenlőségi eszme, hanem mindössze a birodalom bevételeinek növelése volt.

Aztán, 217-ben összeesküvést szőttek a császár ellen, amelynek kiötlője feltehetően Marcus Opellius Macrinus, a praetorianus gárda parancsnoka volt. Ő más testőröket is bevont terve megvalósításába, köztük egy Iulius Martialis nevű tisztet. Martialist könnyű volt maga mellé állítania, hiszen Caracalla nem sokkal korábban – koholt vádak alapján – kivégeztette a derék katona testvérét, így fűtötte őt a bosszúvágy. Egy szép tavaszi napon a császár két testőrével, Macrinus-szal és Martialis-szal kilovagolt szálláshelyéről. Útközben rátört a szükség, így leszállt a lováról, és az út szélén vizelni kezdett. Martialis gyorsan felismerte a kínálkozó alkalmat, hiszen a császár nemcsak háttal állt, de keze is foglalt volt. A merénylő kihasználta a hirtelen adódott lehetőséget, odalépett a dolgát végző Caracallához és szíven szúrta. A merénylőt elkapták és megölték, a merényletet kitervelő Macrinus azonban olyan jól alakította az ártatlan, uralkodója elvesztésének fájdalmába belebetegedett hűséges testőrt, hogy a császár megölésében játszott szerepére végül nem derült fény.

És vajon van-e bármi tanulsága ennek a történetnek? Talán annyi, hogy ha már valaki gonosz és kegyetlen, legalább azoknak ne okozzon sérelmet, akikkel a dolgát végezni is együtt jár...

Wellness – perzsa módra

Valerianus (193–264) római császárnak élete utolsó éveiben már nem kellett a válságban lévő birodalom ügyeivel bajlódnia, idős napjait jól megérdemelt pihenéssel töltötte egy távoli, egzotikus helyen. Keleti kényelem, rendszeres, élénkítő hatású reggeli testmozgás, különleges, drága italok jutottak neki osztályrészül. Nem csoda, hogy végül majd' kiugrott a bőréből...

Valerianus előkelő, gazdag családban született. Egy zűrzavarral, polgárháborúval és külső támadásokkal terhelt időszakban lett a Római Birodalom császára. Ez volt a katonacsászárok kora, amely 235-től 284-ig tartott. Ebben az időszakban egy-egy császár átlagosan kevesebb, mint két esztendőt uralkodott, többségük csatában halt meg, vagy saját katonái végeztek vele. Az utóbbi történt Valerianus három közvetlen elődjével és egyik közvetlen utódjával is, valamennyi esetben a császárt meggyilkoló katonák a következő császárt segítették hatalomra. Azt gondolhatnánk, hogy egy ilyen időszakban nem is igazán vonzó állás a római császáré, de érdekes módon mégis folyamatosan több pályázó is akadt a pozícióra. Valerianus maga is úgy került a trónra, hogy 253-ban hadai élén a mindössze néhány hónapja regnáló elődje, Aemilianus ellen vonult Róma felé, amikor az uralkodót saját katonái megölték, majd Valerianus szolgálatába álltak. A frissen hatalomra lépett, de már nem túl fiatal császár maga mellé vette társcsászárként fiát, Gallienust, akivel ettől fogva együtt uralkodtak úgy, hogy a keleti területeket az apa, míg Itáliát és a birodalom többi részét a fiú irányította. Uralkodása alatt Valerianus alapvetően két dologgal foglalkozott: egyrészt a

birodalom keletről érkező ellenségeivel, főként a perzsákkal harcolt, másrészt kegyetlenül üldözte a keresztényeket. Utóbbi kedvtelése miatt a későbbi keresztény történetírók erősen eltorzították Valerianus valós történelmi portréját, illetve élete eseményeit.

A keresztény történetírók élénk fantáziájának is köszönhetően Valerianus élete utolsó éveiről és haláláról színes leírások maradtak az utókorra. Történt, hogy 259-ben a római hadak csúfos vereséget szenvedtek a perzsáktól, és maga a császár is I. Sápúr, szászánida király fogságába került. Itt élete hátralevő részében egy sajátos wellness-üdülésen vehetett részt, ami többnyire kötelező, és nem fakultatív programokkal volt tele. Egyes források szerint fogsága idején Valerianusnak reggelente négykézlábra kellett ereszkednie, hogy a perzsa király, élő zsámolyként használva őt, a hátáról léphessen fel a lovára. Ezzel persze biztosított volt a könnyed, átmozgató jellegű reggeli torna a kényszernyugdíjas császár számára. Aztán drága és előkelő italokat is kapott, ugyanis Sápúr arra kényszeríttette, hogy forró, olvadt aranyat igyon. Végül a császár a szó szoros értelmében kiugrott a bőréből, ugyanis a perzsa király holtában megnyúzatta, és grátiszként egy bőrfeszesítő kezeléssel is megörvendeztette: a volt császár holttestét ugyanis Sápúr szalmával kitömte, és egy templomban trófeaként kiállíttatta. Valeriánus így végül a távoli, egzotikus helyen igénybe vett, kissé talán túl intenzívre sikerült perzsa wellness hatására kívül-belül megújult, bár mindez sajnos a várható élettartamát nem hosszabbította meg.

Csak semmi kukacoskodás

Caius Galerius Valerius Maximianus (260–311) a Római Birodalom egyik császára volt. Mivel is emelhetjük ki ebből, az amúgy is rangos sorból? Talán azzal, hogy üldözte a keresztényeket. Volt már ilyen a történelemben. Talán azzal, hogy megadta a keresztényeknek a szabad vallásgyakorlás lehetőségét. Ilyen még biztosan nem volt korábban a történelemben, a kettő együtt pedig semmiképpen sem.

Galerius Maximianus, Dacia Aureliana római provincia fővárosának közelében, Serdicában született. A későbbi római császár, édesapja foglalkozását követve egyszerű pásztorként dolgozott fiatal korában, majd katonának állt Probus és Aurelianus császár uralma alatt. Egyszerű származása ellenére egyre magasabbra jutott a ranglétrán, és feleségül vette Dicoletianus császár lányát, Valeriát, emellett Illyricum provincia ura lett. A római birodalom perzsák elleni háborúja idején csapatával az Eufrátesz mellé vezényelték, ahol első hadjárata sikertelenül végződött, aminek következményeként a birodalom elveszítette az Eufrátesz menti területeit. A következő évben újabb hadjáratot indított és legyőzte Narsést, akitől elbirtokolta hatalmas háremét, valamint jókora hadizsákmányt is begyűjtött a hölgyek mellé. Sikereit tovább halmozva Ctesiphon városát is elfoglalta, valamint a Tigris keleti partjaira is rátette kezét, így a Római Birodalom több keleti területet birtokolt, mint fennállása során bármikor. Diocletianus császár lemondása után Galerius elnyerte az augustusi címet, és császár lett belőle. Elődje kereszténységhez fűződő politikáját követve, valamint a nérói hagyományok útjára lépve, a keresztényüldözést tekintette egyik fő profiljának. Már Diocletianus

császár uralkodása idején nagy befolyással bírt a császár keresztényekhez fűződő viszonyára, és rábírta, hogy egy edictumában rendelje el a keresztény gyülekezetek házainak lerombolását, ahol titkos összejöveteleiket tartották. Ezt követően indult meg a keresztényüldözések egyik legvéresebb időszaka. Császárrá választása után a birodalom legbefolyásosabb személye kívánt lenni, amiért társuralkodója, Constantinus elleni ármánykodásoktól sem riadt vissza, ám az események nem az ő malmára hajtották a vizet. Sikertelen kísérletei után, ambícióit hátrahagyva visszavonult Felix Romuliana városába, és kedvteléseinek élt. Hat évig viselte a császári címet, ennyi ideje volt mindössze a keresztények megnyomorítására. Az ellenük vívott harc egészen elképesztő fordulattal zárult, ugyanis Galerius – halálos ágyán – 311-ben kiadta a mediolanumi ediktumot, amelyben jogokat és szabad vallásgyakorlást biztosított a keresztényeknek.

Hogy mi vezethette erre a lépésre, arra több válasz is adható. Nem kizárt, hogy társcsászárai voltak a gyengélkedő császárra akkora befolyással, hogy végül ilyen meglepő lépésre szánja el magát. De meg kell említeni, hogy a keresztényeket oly nagyon gyűlölő császár súlyos betegségben szenvedett. Két súlyos kórság egyszerre támadta meg szervezetét, és győzte le őt. Egyrészt bélrákban szenvedett, másrészt Fournier-üszkösödésben. Az utóbbi kivételesen undorító, és fájdalmas perceket okozhatott a császárnak, ugyanis kukacok és férgek költöztek uralkodói hímtagjára, ahol nyüzsgőn serénykedtek. Talán fájdalmai enyhítéseként kívánt feloldozást nyerni utolsó cselekedetével, de az sem kizárt, hogy a fájdalom vette el az eszét, amikor teret engedett annak, amit egész életében annyira gyűlölt. Bármi is volt az oka, a történelem folyamát egyetlen tollvonással új és ismeretlen mederbe terelte.

Vérbe fulladt menyegző

Attila (406–453) a hunok leghíresebb fejedelme volt, birodalma a Balti-tengertől a Kaszpi-tengerig terjedt. Személyiségét a források különbözőképpen jelenítették meg, és festették le. Egyszerre volt keménykezű és barbár uralkodó, valamint nagylelkű diplomata. Priscus egy nagy birodalom bölcs és kedves vezéréről ír, aki kerülte a pompát, és inkább az egyszerűség híve volt. Erős egyénisége és harcias szelleme egy hatalmas birodalom uralkodójává tette, akit nem tudtak legyőzni ellenfelei. Azonban egy átmulatott, rejtélyes éjszaka elhozta neki végzetét.

Attila, Mundzsuk hun nagykirály fia, időszámításunk szerint 406-ban született. A 418-as esztendőben, mint fogoly, Honorius császár udvarába került, ahol a római hagyományok és szokások szellemében nevelkedett. A császár udvarában töltött kényszerű tartózkodását megpróbálta megrövidíteni, de szökési kísérlete nem járt sikerrel. Kudarcba fulladt menekülése után beletörődött helyzetébe, és a birodalom tanulmányozásának szentelte éveit. Titokban ellesett minden olyan vezetési és diplomáciai technikát, amelyek későbbi uralkodásának fontos alapjait képezték. Felnőtt korában sikerült újra visszatérnie népéhez. Visszatérésekor nagybátyja, Rhua vezette a hunokat, majd halála után unokafivéreire, Attilára és Budára hagyta a hun törzsek irányítását. Uralkodásuk első fontos cselekedete a Keletrómai Birodalommal, Margus városában kötött békéjük volt. Hun szokásokhoz híven, lóháton kötötték meg a számukra előnyös megállapodást, amelynek értelmében a bizánciak megemelt adót voltak kénytelenek fizetni a hunoknak. Attiláék a megállapodást követő éveket valószínű-

leg a birodalomtól északra és keletre elhelyezkedő barbár törzsek leigázásával töltötték.

Ezután megtámadták a Keletrómai Birodalom dunai határát. A bizánciak a megállapodás megszegésével haragították magukra „Isten ostorát”, ugyanis a korábban megígért adók megfizetését nem vélték továbbra is szükségesnek. A hunok 441-ben, kihasználva a remek alkalmat és a római haderő háborúskodás miatt való szétosztottságát, több fontos várost szálltak meg és raboltak ki az immár ellenséggé előlépett birodalom területén. 442-ben a két állam fegyverszünetet kötött, majd ezt követően Theodosius császár csapatait összevonta, és a hunok elleni háborúra fordította a birodalom forrásait. Egy év múlva tovább folytatódtak a támadások, amelyekből Attila és Buda került ki győztesen.

Egyes források szerint ezután, 445-ben, Attila egy vadászaton megölte fivérét, és innentől kezdve egyedül uralkodott a hunok felett. Az ezt követő években a hun király nagy invázióba kezdett, ismét a Keletrómai Birodalom ellen vonult, feldúlta a Balkánt, és bevonult a görög területekre is. 449-ben megkezdődtek a diplomáciai tárgyalások a két hatalom között. Attila, kemény feltételeket szabva, megszerezte a Dunától délre eső területeket és magas adót rótt a birodalomra. Miután végzett a római birodalom keleti felével, annak nyugati részét szemelte ki magának. Azonban ez a vállalkozás kudarcba fulladt, mert a catalaunumi síkon alulmaradt ellenfelével szemben. A vereség dacára mégsem rettent el attól, hogy 452-ben megszállja és feldúlja Itália városait, ahol ebben az évben éhínség és pestisjárvány tizedelte a városok lakóit. Attilát és seregét ez végül meghátrálásra késztette, és a hun király nem jutott túl

az Appennineken. 453-ban ismét megorrolt a bizánciakra, mert újfent elmaradtak az adók fizetésével. A birodalom végül megmenekült Attila támadásától, mert még mielőtt sor kerülhetett volna a harcra, a hun uralkodó rejtélyes körülmények között életét vesztette.

A rettegett hun uralkodó Ildikóval való házasságkötésének éjjelén halt meg. A nászéjszaka pontos történései nem tisztázottak, különböző mondák keringenek „Isten ostorának” halála körül. Egyes feltételezések szerint Attila, egy férfiemberhez híven, a menyegző örömére igencsak felöntött a garatra, és mély álomba szenderült. Majd az éjszaka folyamán eleredt az orra vére, amibe belefulladt. Más elmélet szerint az újdonsült ara végzett vele, aki szintén nem élte meg házasságának reggelét. A feltevések szerint Attila egyik hűséges híve, Edekon vágta el a frank asszony nyakát, miután holtan találta mellette urát.

A tisztaság fél egészség

II. (Szakállas) Kónsztansz (630–668), a Bizánci Birodalom császára uralkodása végére komoly népszerűségvesztést volt kénytelen elkönyvelni. Ha akkoriban lettek volna négyévente választások, feltehetően nem kapott volna újabb mandátumot. Ez persze ezidőtájt nem okozott fejfájást a császárnak, hiszen megbízatása élete végéig szólt, méghozzá pont addig. Így menesztéséhez csak a halálán keresztül vezethetett út. Ilyen körülmények között szerencsés lett volna, ha az uralkodóban felmerül, milyen roppant veszélyes időtöltés otthon tartózkodni, különösen a fürdőben. Az ugyanis sokféle veszélyt rejt…

Kónsztansz még nem töltötte be a tizenegyedik életévét, amikor a Bizánci Birodalom császára lett. Ebben az időszakban a birodalom észak-afrikai, kis-ázsiai, balkáni, dél- és közép-itáliai területekre, valamint több földközi-tengeri szigetre, köztük Szicíliára, Krétára és Ciprusra terjedt ki. II. Kónsztansz helyzetét a muzulmán arabok terjeszkedése, a kereszténységet megosztó dogmatikai viták valamint belső ellentétek nehezítették. Uralkodása elején a keleti tartományokat elözönlötték az arabok, akik heves harcok után végleg elfoglalták Egyiptomot, majd Ciprus és Rhodosz szigetét is. A kereszténységen belül kialakult dogmatikai viták megosztották a bizánciakat, ennek egyik következményeként, a császár által támogatott nézetekkel és valláspolitikával egyet nem értő rétegek támogatásával, az észak-afrikai Grégoriosz császárrá kiáltotta ki magát. Itt a szerencse sietett II. Kónsztansz segítségére, az ellencsászár ugyanis hamarosan, 647-ben a tartományába betörő arabok áldozata lett, így a probléma rövid úton megoldódott.

Később azonban a dogmatikai ellentétek újabb konfliktust szültek. 649-ben I. Márton ült a pápai trónra, akit császári jóváhagyás nélkül szenteltek fel. Az egyházfő ráadásul zsinatot hívott össze, ahol elítélték a II. Kónsztansz által támogatott vallási tanokat. Erre válaszul a császár – az érvek ütköztetése helyett – egy meglehetősen radikális alternatív vitarendezési módhoz folyamodott: 653-ban hivatalától megfosztotta, letartóztattatta és Konstantinápolyba vitette Mártont. Az eretnekséggel vádolt egyházfőt a konstantinápolyi kikötőben hosszú órákon keresztül az őt szállító hajó fedélzetén hagyták kikötözve, ahol az összesereglett tömeg megdobálta. A volt pápának innentől rabság, éhezés, folyamatos sanyargatás, és megszégyenítés jutott osztályrészül. Végül a császár keletre, a mai Krím-félszigetre száműzte Mártont, ahol – a később szentté avatott volt egyházfő – nyomorúságos körülmények között élt, és 655-ben meg is halt.

Miután valláspolitikájával és egyes tetteivel az észak-afrikai és az itáliai alattvalók jelentős részének ellenszenvét sikerült kivívnia, a császár népszerűsége Konstantinápolyban is erősen visszaesett. Ebben szerepe volt annak is, hogy 660-ban előbb pappá szenteltette, majd kivégeztette fivérét, Theodoszioszt, nehogy beleszólást nyerhessen az államügyek intézésébe. A családcentrikusnak semmiképpen sem nevezhető lépés után II. Kónsztansz figyelmét nyugatra, elsősorban Itáliára fordította. Itt háborút kezdett a longobárdokkal, azonban komolyabb sikert nem ért el. Végül a szicíliai Szürakuszai-ba telepedett, és itt töltötte élete utolsó öt esztendejét. Feltehetően itt sem örvendett komoly népszerűségnek, ugyanis zsarnoki módon viselkedett, és – maga és kísérete ellátásának biztosítása érdekében – növelte a helyiek terheit. Talán nem nagy merészség kijelenteni, hogy II. Kónsztansz császárt sokan nem szerették. Így talán az sem meglepő, hogy közvetlen környezete összeesküvést szőtt ellene.

668. szeptember 15-én aztán a császár a palotájában tartózkodott, fürödni indult. A fürdőben ellazult, és feltehetően éppen vallási dogmákon, vagy készülő hadjáratokon elmélkedett. A fürdőzés jó dolog, a közismert régi mondás szerint „a tisztaság fél egészség". De II. Kónsztansz példája jól mutatja, hogy ez bizony csak az egészség egyik fele, a testi épség és a hosszú élet érdekében bizony nem árt annak másik felét is valahogyan biztosítani. Nos, úgy tűnik, az egészség ezen másik részét a császárnak a sűrű tisztálkodással nem sikerült a maga számára megszerezni, ugyanis ezen a napon a fürdőzés közben egyik szolgája – egyes feljegyzések szerint egy kincstárnok – összetört a császár fején egy márvány szappantartót. Így II. Kónsztansz tisztán és félig egészségesen meg is halt. Persze nyitott kérdések azért maradtak bőven. Így például, mit keresett egy kincstárnok a császár fürdőjében? Mi szükség volt márványból készült szappantartóra? Esetleg politikai üzenete is lehetett az esetnek? Talán az államháztartás bevételei és kiadásai miatt aggódó kincstárnok ekképp kívánta felhívni a császár figyelmét a luxuskiadások csökkentésének szükségességére, érveinek kellő nyomatékot adva...?

Egyedül borozgatám a Holddal

Li Bai (701–762) az aranykori Tang-dinasztia idején élő kínai költő volt. Előkelő helyet foglal el Kína irodalomtörténetében, kortársával és barátjával, Du Fu-val együtt. Korának egyik legtermékenyebb írója. Fennmaradt költeményeinek száma meghaladja az ezret. Állítólag rendkívüli gyorsasággal volt képes alkotni anélkül, hogy utólagosan javításokat kellett volna végeznie versein. Saját kultúrájában olyan zseniként tartják számon, mint az európai kultúrtörténetben például Mozartot, aki ugyancsak termékeny és hibátlan életművet hagyott maga után. Nemcsak verseinek sokszínűsége jellemzi, de nevének is számos változata élte túl őt. Családneve kétségkívül Li, keresztneve azonban Po, Bo, Bai, Pai, és más változatokban is ismert. Megannyi utazás is színesíti életrajzát, életének nagy részét különböző helyeken töltötte, hol önszántából, hol akaratán kívül. A taoizmus tanításai szerint a világot folytonosan mozgásban tartó erőnek nem állt ellen, inkább alkalmazkodott hozzá, és saját magát is a állandó változásra ösztökélte. Harmónia, Tao, Bölcsesség, Termékenység fontos kulcsszavak, de mégis a Bor imádata volt a legmeghatározóbb jelenség a költő életében, és feltehetően halálában is, egyaránt.

Li Bai feltehetően a Közép-Ázsiai Suiye-ből származik, születésével kapcsolatban nem lehet pontosan megállapítani, hol, és mikor látta meg a napvilágot, de a közfelfogás az időszámításunk utáni 701. évre datálja születésének évét. Ősei Szecsuán tartományából származtak, akik a Tang-dinasztia megalapításának zűrzavaros időszakában elhagyni kényszerültek ezt a vidéket, és ekkor költöztek Ázsia középső területére. Majd száz évvel később, amikor a dinasz-

tia már megszilárdította hatalmát, és a viszonyok rendeződtek, visszatértek Szecsuánba. Li Bai ötéves volt, amikor szüleivel visszatért ősei földjére. Kiskorában madarakat szelídített, és fiúgyermekhez híven a kardot is előszeretettel forgatta, persze csak játék gyanánt. Kamasz éveiben ismerkedett meg Konfuciusz műveivel, innentől kezdve életére és költészetére nagy hatással volt a kínai filozófia két nagy irányzata: a konfucianizmus és a taoizmus.

A költő huszonöt éves korában döntött úgy először, hogy útnak indul megkeresni a szerencséjét. Korai éveiben hivatalnoki pályára készült, és tanulmányokat kezdett a királyi bíróságon. Itt ismerkedett meg Su Ting kormányzóval, aki zsenialitását felismerve, hivatali állást ajánlott neki. Ennek szigorú előfeltétele volt a császári hivatalnoki vizsga letétele, amelyet a költő soha nem teljesített. A császári bíróságon töltött tanulóévei során tett szert olyan ismeretségekre, amelyek később még nagy befolyással bírtak élete alakulására. A hivatalnoki pálya álomképének szertefoszlásával kezdődött meg a bohém és vándorló költői lét időszaka. Li a Jangce-folyón elhajózva új vidékeket barangolt be országában. Ettől fogva a bor és a szabadság élvezetének adta át magát. Utazásainak egyik fontos állomása 735-ben Shanxi városa, ahol a hadbíróságon egy Guo Ziyi nevű tábornok pere folyt. Li Bai részt vett a tárgyalásokon és megvédte a tábornokot, aki nagyon hálás volt a költőnek ezért, és megígérte, hogy viszonozni fogja a szívességet. Tovább folytatva utazásait, 740-ben találkozott egy irodalmi csoporttal, akiknek tagjai a bor és az irodalom elkötelezett hívei voltak, a poéta nagy örömére. Új barátai hatására az alkohollal is szorosabbra fűzte barátságát. Két évig ebben az irodalmi közegben alkotott, egészen addig, amíg egy barátja 742-ben bemutatta Tang Xuanzong császárnak. Lenyűgöző személyiségével elérte, hogy a kegyeibe fogadja a császár, aki költői állást ajánlott neki egy akadémián. Két év múlva azonban – bizonyos okokból – távozni kényszerült a császár környezetéből. A legenda szerint azért, mert részegen tiszteletlenül bánt az uralkodóval. Nem ez volt az egyetlen alkalom, amikor nem önszántából kellett távoznia valahonnan. 755-ben is távozásra kényszerült, amikor a császári ház ellenfelei felkelést robbantottak ki a Tang-dinasztia ellen. Feltehetően egy rossz embernek adott rossz tanácsa miatt keveredett bele a lázadásba, ami elég volt ahhoz, hogy bebörtönözzék és halálbüntetésre ítéljék. Végül kegyelmet kapott egy régi ismerőse Guo Ziyi révén, aki viszonozta a költőnek a korábbi szívességet. Li Bai ezután sem hagyott fel vándorló életmódjával, és soha nem kötötte le magát.

A hagyomány szerint 762-ben bekövetkező halálát is olyan talányok övezik, mint életét. Úgy tartják, hogy az éjszakai Hold csodás fényében a Jangce-folyón csónakázva, megrészegülten a bor gőzétől, azon érdekes ötlete támadt, hogy megöleli a fénylő égitestnek a vízben visszaverődő tükörképét. A nemes és költői gondolatot tettek követték, aminek következtében ez a zseniális elme csónakjából a folyóba esett, és megfulladt. Li Bai ismét a Sárga-folyón indult el a nagy utazásra, amely út végén a mindenséggel eggyé válva kedvére ölelgethette már a Holdat. Egy másik legenda szerint a halhatatlanság keresése okozta vesztét. Taoista lévén sokat foglalkozott az örökkévalósággal és ennek érdekében nem rettent meg attól, hogy higannyal mérgezze magát, amit a halhatatlanság egyik elixírjének tartottak. Persze vannak, akik a

költő halálát ezeknél sokkal profánabb módon képzelik el. Utóbbiak szerint a költő valószínűleg a mértéktelen italozás áldozatává vált, és alkoholmérgezésbe halt bele.

Felebarátod házastársát ne kívánd!

Bizony a pápák sem mindig szentek. A fiatalon pápai trónusra ültetett XII. János (937–964) a legjobb példa erre. Talán ez a történelmi tanulság sarkallhatta a katolikus egyházat arra, hogy napjainkban az idősebb korosztályt részesítse előnyben, amikor egy új pápa megválasztására kerül sor. XII. János – eredeti nevén Octavianus – még alig nőtt ki a gyerekkorból, amikor elnyerte ezt az igen magas tisztséget. Nem is vette sikerrel az akadályokat, fittyet hányva az erkölcsre „piros lámpát aggatott" a Lateránra, magára haragította legfőbb szövetségesét, majd hátrahagyva addigi életét, más férfi ágyában lelte halálát. Ezen ténykedéseivel azonban sikerrel beírta magát a történelembe, akarva-akaratlanul létrehozta a Német-római Birodalmat, amely majd egy évezredig fenn is maradt.

Octavianus 937-ben született II. Alberik spoletói herceg sokadik törvénytelen gyermekeként. Édesapja mellett korán belecsöppent a városi nemesség buja és féktelen világába. Az ő segítségével 954-ben politikai hatalmat nyert, és Róma városának hatalmasai közé lépett. A papa lelkes közbenjárása a római klérust is elérte, és rábírta őket, hogy a megüresedő pápai trónra fiát emeljék. A trón megürülésére nem kellett sokat várnia az élvhajhász fiúnak, alig egy év elteltével, 955-ben meghalt a korábbi pápa. XII. János így bújhatott a bíborszínű köpenybe 955. december 16-án, egy kézben összpontosítva a politikai és vallási hatalmat.

Az igen korán, mindössze tizennyolc évesen hatalmat nyert pápa nem tisztelte a keresztény egyház hagyományait. Semmibe vette a tisztségével járó feladatait, és csak a vad tivornyáknak élt. Nem túl kemény erőfeszítések révén

bordélyházzá változtatta a pápai székhelyet, megvalósítva ezzel élete első önálló cselekedetét, amivel beleírta magát a történelembe. A lelkigyakorlatok legfeljebb vad szerepjáték keretében képezhették az újdonsült pápa mindennapjait, a lelki tisztaság és a böjt fogalmát pedig soha nem tapasztalhatta meg. Valószínűleg sok hasonszőrű támogatóra lelhetett háremében, mert egyházon belüli pozíciója haláláig nem ingott meg. Testi szükségleteinek kielégítése mellett nagy figyelmet fordított a pápai területek növelésére is. Politikai téren azonban nem bizonyult olyan tehetségesnek, mint a bujálkodásban. Katonai támadásai nélkülözték mindazt, amire a siker érdekében szükség lett volna. Így a szomszédos Capua és Benevento ellen indított katonai akciója meghiúsult, és szembe kellett néznie II. Berengár itáliai király hadaival, akik bosszúból visszavágtak a pápai seregnek. A pápa a balul sikerült lépése után I. Ottó német királyt hívta segítségül, akinek cserébe a császári koronát kellett odaígérnie. XII. János 962-ben felkente és megkoronázta Ottót, hosszú időre megpecsételve így a két ország viszonyát, és létrehozva ezzel a Német-római Birodalmat. Eképp sikerült elérnie ennek a nem túl tehetséges ifjúnak, hogy egy hatalmas birodalom árnyékába kerüljön. A császár ígéretet tett a pápa védelmére, cserébe Jánosnak meg kellett ígérnie, hogy nem szövetkezik Berengárral és utódaival. János pápa, minden erkölcsi alapot nélkülöző neveltetése folytán, az első adandó alkalommal felrúgta a megállapodást. Amint Ottó hadba vonult Berengár seregei ellen, az ifjú pápa szövetségeseket keresett magának a környező országokban, és tárgyalásokat kezdett Berengár fiával, Adalberttel is. Rómában szövetségesként és fejedelmi pompával fogadta Adalbertet, aminek híre Ottóhoz is

elért. A dühös császár 963. november 2-án visszatért a városba, de XII. Jánost nem találta ott, a pápa ugyanis félve a császár haragját, inkább odébbállt más vidékekre.

Egy déli kisvárosban, Campagna-ban talált menedéket. Itt fejeződött be ennek a kétes hírű egyházfőnek a rövid története. A vég éppen a kilencedik parancsolat megszegése közben érte, amikor más asszonyát szerette nagy hévvel. Felebarátja azonban kevésbé érezte magát megtisztelve, amikor XII. János pápát találta szeretett hitvesén. Az ezután történteket már talányok övezik. Pontosan nem tisztázott, hogy a pápa a nagy meglepetéstől kapott-e gutaütést, avagy a felszarvazott férj gondos keze munkája nyomán szenderült-e jobblétre. Azt pedig már csak találgatni tudjuk, hogy a túlvilágon miként számolt el mindezzel annak, akit ilyen méltatlanul szolgált.

AZ INGATAG TRÓN

1063 szeptemberében I. Béla (1016–1063) magyar király nagy ütközetre készült a trónjára igényt formáló unokaöccse, Salamon, és az őt támogató német seregek ellen... Halálos sérüléseket szenvedett, amelyekbe belehalt. De hogyan?

Az ekkor 47 esztendős uralkodó már eddig is kalandos éveket tudhatott maga mögött. Az első, 300 évig uralkodó magyar dinasztia tagja volt, I. (Szent) István, az államalapító magyar király unokaöccse. I. István és köre azonban igen barátságtalan módot választottak az általuk kívánatosnak tartott öröklési rend biztosítására: Béla apját, Vazult megvakíttatták, hogy őt az uralkodásra alkalmatlanná tegyék, Bélát és két fivérét, Andrást és Leventét pedig külföldre űzték. A fivérek – a nem teljesen önkéntes külhoni kirándulásuk során – több szomszédos uralkodónál is megfordultak. Először a cseh Ulrik fejedelem udvarában vendégeskedtek, ahol igen szerény körülmények, és nélkülözés jutott nekik osztályrészül. Persze így is sokkal jobban jártak, mint a trónjáról ideiglenesen elűzött, ezidőtájt szintén a cseh udvar „vendégszeretetét" élvező II. Mieszko lengyel uralkodó, akit Ulrik bebörtönzött és kasztráltatott. Később a fivérek – feltehetően II. Mieszkóval együtt, de annak heréi nélkül – Lengyelországba távoztak. Itt Béla lehorgonyzott, András és Levente azonban innen is továbbálltak, és végül a kijevi nagyfejedelemnél találtak menedéket. Béla pályafutása Lengyelországban gyorsan ívelt felfelé, II. Mieszko fejedelem szolgálatában remek harcosnak bizonyult, aki kiváló hőstetteket vitt véghez, és elnyerte a fejedelem Richeza nevű leánya kezét, pontosabban az egész leányt.

1046-ban a magyarok – már-már népszokásként hódolva ebbéli szenvedélyüknek, öt éven belül másodszor – elűzték a trónról Orseoló Péter királyt, és Béla bátyját, Andrást hívták meg a trónra. András király lett, majd két esztendő múlva hazahívta öccsét, Bélát, hogy legyen segítségére az ország kormányzásában. Béla hazatért, megkapta a trónörökösi rangot jelentő hercegséget (dukátust), vele az ország egyharmadát. A két testvér egymást segítve irányította az országot, közben visszaverték III. Henrik német-római császár támadásait. Béla itt is kiváló hadvezérnek bizonyult, hősies katonai cselekedetei nyomán elnyerte a „bajnok" jelzőt. A példás együttműködés 1057 körül szakadt meg a testvérek között, amikor András saját fiát, a mindössze négyesztendős Salamont trónörökösként királlyá koronáztatta, ezzel egy csapásra porrá zúzva Béla uralkodói ambícióit. András és Béla közé fagyos bizalmatlanság, sőt gyűlölködés férkőzött. Ennek – kissé talán kiszínezett – példája, amikor 1059-ben András betegágyához rendelte Bélát, hogy válasszon az ágya mellett piros terítőn elhelyezett két tárgy közül: a királyságot jelképező korona és a hercegséget jelképező kard között. Béla a kardot választotta – szerencséjére, mert ha a korona került volna a kezébe, András emberei a karddal azonnal megölték volna. Talán nem meglepő, hogy ezek után Béla biztonságérzete jelentősen az ideális szint alá süllyedt, és hamarosan Lengyelországba távozott. Innen II. Boleszláv lengyel fejedelem segédcsapataival tért vissza. (II. Boleszláv, lengyel uralkodó kapcsán említést érdemel, hogy nehezen magyarázható, miként viselhette egyidejűleg a „Jólelkű" és a „Kegyetlen" ragadványneveket.) Béla csapatai legyőzték Andrást, aki harci sérüléseibe bele is halt, Bélát pedig

1060-ban királlyá koronázták. András fia, Salamon, akit korábban már trónörökösként megkoronáztak, németföldre menekült.

Béla békülékeny politikát folytatott, közeledni próbált IV. Henrik német-római császár felé, és kiegyezést keresett Salamon híveivel. Utóbbi téren voltak sikerei, Salamon több támogatója később hazatért, és Béla híve lett. IV. Henrik azonban nem fogadta el a Béla által felajánlott szövetséget, illetve békeajánlatot, küszöbön állt a nyílt fegyveres konfliktus.

Időközben, 1061-ben I. Béla gyűlést hívott össze, az ország minden falujából két-két vént hívott meg Fehérvárra, hogy velük az ország dolgairól tárgyaljon. Az összesereglett hatalmas tömeg azonban váratlanul a keresztény vallás feladását, az ősi pogány szokások visszaállítását követelte. A követelőző tömegtől Béla három nap gondolkodási időt kért, ezalatt mozgósította a katonaságot, amely a tömegre támadt és leverte a lázadást.

1063-ban a mainzi birodalmi gyűlésen döntés született, hogy a Német-római Császárság hadat indít Magyarország ellen, Salamon trónra segítése érdekében. Béla hiába küldött követeket IV. Henrikhez, a császár már semmilyen ajánlatot nem fogadott el. Hiába erősítette meg az ország nyugati végeinek védvonalait, Salamon hívei és az őket támogató birodalmi seregek betörtek az országba. Béla – hadai élén – a támadók ellen vonult, és útközben megszállt a dömösi kúriában. Itt azonban olyan dolog történt, amelyre nemigen volt példa a történelemben... Béla éppen hatalmas, emelvényszerű trónszékén ülve talán éppen az uralkodói címért folyó nehéz küzdelmein elmélkedett, amikor a trón hirtelen leszakadt, összeroskadt, és maga alá temette

a királyt. Az uralkodó súlyos, végzetes sebesüléseket szenvedett. Példátlan akaraterővel még seregei élére állt, hogy hadba vezesse azokat a támadók ellen, azonban amikor a menetelés közben arról kapott hírt, hogy Moson vára elesett, és az ellenség akadálytalanul vonul az ország belső részei ellen, lelkileg és testileg is feladta a küzdelmet. Ekkor halt bele a balesetnél elszenvedett sérüléseibe. A sors fintora, hogy a királyi trón – amely miatt korábban kétszer is elhagyni kényszerült az országot, amelyre annyit várt, amelyért saját testvérével és unokaöccsével is véres harcba kellett szállnia – ilyen profán módon okozta a vesztét.

A BIZTOSÍTÓK RÉMÁLMA

I. (Hódító) Vilmos (1027/1028–1087) Normandia hercege, majd Anglia királya erős, szívós ember volt. Nehezen gyűrte le a halál. De ha a kaszás egyszer már belekezdett, nem végzett félmunkát. Aztán még hosszú ideig váratlanul, és furcsa körülmények között meg-meglátogatta Vilmos leszármazóit is...

Vilmos (Ördög) Róbertnek, Normandia hercegének és egy egyszerű tímár lányának törvénytelen gyermekeként született. Bár ellenségei kétes származása miatt gyakran támadták, fattyúnak nevezték, és azzal gúnyolták, hogy bűzlik, mint egy cserzőműhely, apja halála után, 1035-ben végül mégis sikerült elfogadtatni öröklését. Vilmos jó kapcsolatot ápolt rokonával, az angol királyi címet birtokló, angolszász III. (Hitvalló) Edwarddal. A regnáló angol király, bár nős volt, alappal lehetett feltételezni, hogy törvényes utód nélkül távozik majd az élők sorából, ugyanis még fiatalon tett szüzességi fogadalmát házassága alatt is eltökélten megtartotta. Ezek ismeretében nem meglepő, hogy Edward már 1051-ben megígérte Vilmosnak, hogy halála után ő kapja majd az angol trónt. Így Vilmos nyugodtan várhatta, hogy az idő elvégezze a maga dolgát, és Hitvalló Edward halála után megkaphassa Angliát. Legfeljebb azért kellett szorítania, hogy a szentéletű király ne inogjon meg, és élete végéig tartsa magát szüzességi fogadalmához. A feleségről nem maradt hiteles portré az utókorra, így ma már nem lehet eldönteni, vajon mekkora kihívás is volt mindez a derék Edward számára.

1066 januárjában aztán III. (Hitvalló) Edward el is halálozott, azonban halálos ágyán – egy szenttől némiképp

kifogásolható módon – korábbi ígéretét megszegve, egy gazdag és befolyásos angol földbirtokost, Harold Godwinsont jelölte meg utódjának. Őt sebtiben meg is koronázták, azonban nem sokáig ülhetett nyugodtan a trónján, mert többen bejelentkeztek az angol királyi címért, köztük maga Vilmos, normandiai herceg is. Bár Haroldnak a trónkövetelők egy részét sikerült legyőznie, 1066. október 14-én Hastings-nél vereséget szenvedett az időközben normann seregekkel Angliába érkezett Vilmostól. Harold ebben a csatában akkora vereséget szenvedett, hogy meg is halt. Ezután a york-i érsek királlyá koronázta a normann trónkövetelőt, aki I. Vilmos néven lépett Anglia trónjára, és később a „Hódító" megtisztelő ragadványnevet kapta. I. (Hódító) Vilmos ekkortól tehát egyidejűleg volt Normandia hercege és Anglia királya. Nem törekedett a két terület egybeolvasztására, valójában külön kormányozta azokat. Ideje nagy részét ugyan Normandiában töltötte, de így is jelentős eredményeket könyvelhetett el Angliában. Megerősítette a központi irányítást, korlátozta a grófok hatalmát. Várakat, erődöket építtetett, köztük megkezdődött a londoni Tower felépítése. Számos jogforrást adott ki, illetve parancsára 1086-ban megszületett a Domesday Book, amelyben összeírásra kerültek az angliai földbirtokok és a lakosság.

Időközben Vilmos legidősebb fia, Róbert, szövetkezett I. Fülöp francia királlyal apja ellen, ennek nyomán Vilmos hadjáratot indított francia területekre. 1087 nyarán elfoglalta Mantest, azonban az ostrom közben lovasbaleset érte. Lova megbokrosodott, és a király olyan szerencsétlenül esett le róla, hogy megütötte magát a nyereg markolatgombjában, ettől pedig súlyos belső sérüléseket szenvedett. Normandia fővárosába, Rouen-be vitték, ahol hosszú

szenvedés után végül szeptember 9-én meghalt. A halálos ágyán úgy végrendelkezett, hogy legidősebb fia, Róbert kapja Normandiát, kisebbik fia, (Vörös) Vilmos Angliát, míg a legkisebb, életben lévő fia, Henrik 5000 ezüstfontot, hogy földet vehessen magának.

A későbbiekben II. (Vörös) Vilmos, angol király – aki leginkább a férfiakhoz való erős vonzalmáról vált hírhedtté – 1100-ban máig tisztázatlan körülmények között egy vadászbalesetben halt meg. Egyes – meglehetősen valószínűtlennek tűnő – források szerint vadászat közben az egyik általa kilőtt nyílvessző visszapattant egy fáról, és ez ölte meg a királyt. Más források úgy tudják, hogy a vadászaton részt vevő egyik lovag véletlenül egy vaddisznó helyett a királyt lőtte le. (Arról nem szól a fáma, hogy a király mennyire hasonlított egy vaddisznóra, avagy a hibázó lovag mennyire volt gyengénlátó.) Az is felmerült, hogy Vilmos, öccse, Henrik merényletének áldozata lett. Vilmos halála után mindenesetre Henrik lépett a trónra, aki 1035-ben rövid betegség nyomán hunyt el, amelyet feltehetően egy mértéktelen halvacsora okozott. Henriknek halálakor már nem voltak életben lévő fiú örökösei, ugyanis mind törvényes fia, Vilmos, mind törvénytelen fia, Richárd, meghaltak egy hajótörés során, még 1120 novemberében. És a sort még hosszan folytathatnánk.

Szerencsétlen baleset szerencsétlen baleset hátán. Bízvást állíthatjuk, hogy az a biztosítótársaság, amely a normann dinasztia tagjaira kötött volna életbiztosítási szerződéseket, hamar csődbe ment volna. De akkor még nem létezett ez a fajta szolgáltatás...

A TERMÉSZETI ELEMEK DISZHARMÓNIÁJA

I. (Barbarossa) Frigyes (1122–1190) német-római császár nagyformátumú uralkodó volt, aki megpróbálta megerősíteni a császári hatalmat. Ezen törekvései megvalósítása során váltakozó sikerű háborúkba bocsátkozott, és az egyházhoz, illetve a pápához fűződő viszonya is igen éles kanyarokat vett. Ez utóbbinak a főbb stációi: vita a püspökök kinevezésének joga körül, fegyveres konfliktus, pápák és ellenpápák, kiközösítés, majd feloldozás az egyházi átok alól, végül keresztes hadjárat vezetése a Szentföldre. Nem csoda, hogy a sors sem tudta igazán, miként viszonyuljon a császárhoz. Amikor 1189-ben I. Frigyes a harmadik keresztes hadjárat élére állt, már-már úgy tűnt, a heves hatalmi villongások elcsitulnak, és helyreáll a harmónia. Ekkor azonban a sors közbeszólt. A Szentföldre vezető úton egy pillanatra a természeti elemek között alakult ki diszharmónia, ez pedig a császár szempontjából végzetesnek bizonyult...

I. Frigyest, aki uralkodóként a Barbarossa, azaz magyarul „Rőtszakállú" ragadványnévvel vonult be a történelembe, 1152-ben választották német királlyá. Ezt követően hamarosan kinyilvánította, hogy a német püspökök és apátok kinevezésének jogát a pápával szemben magának követeli. Bár ez felvetés azonnal szembefordította a pápaságot az új uralkodóval, Frigyes diplomáciai lépései, és Rómát is elfoglaló első itáliai hadjárata nyomán, 1155-ben IV. Adorján pápa német-római császárrá koronázta a német királyt. A következő évek azonban folyamatos konfliktusokkal teltek: a császár összesen öt újabb hadjáratot vezetett az észak-itáliai városok ellen, közben újra és

újra összeütközésbe került az egymást váltó pápákkal. Az utóbbi ellentét leginkább III. Sándor pápa pontifikátusa (1159–1181) alatt éleződött ki, amikor a pápa kiátkozta a császárt, Frigyes viszont összesen három egymást követő ellenpápát is támogatott a bíborosok többsége által megválasztott Sándorral szemben. Végül 1176-ban a legnanói csatában a császár súlyos vereséget szenvedett a III. Sándorral szövetséges Lombard Ligától, így a pápával való kiegyezésre kényszerült. A békekötésre és a nem túl őszinte összeborulásra Velencében, 1177-ben került sor, ahol Frigyes elismerte III. Sándor pápát, aki ez alkalommal feloldozást adott a császárnak a korábban rá kirótt egyházi átok alól.

Aztán történt, hogy 1187-ben Szaladin egyiptomi szultán elfoglalta Jeruzsálemet, így a Szent város mohamedán kézre került. Ennek hatására 1189-ben angol, francia és német részvétellel megindult a harmadik keresztes hadjárat. A Barbarossa Frigyes által vezetett német seregek szárazföldi úton indultak a Szentföldre. 1190 júniusában a hadsereg a hideg vizű Kalikadnosz folyónál járt. Bár az egyes beszámolók eltérően adják elő a történteket, annyi bizonyos, hogy a császár ebbe a folyóba fulladt bele. Úgy tűnik, a természeti elemek közötti összeférhetetlenséggel akadt némi problémája. A kínai bölcsek szerint a világon öt meghatározó elem létezik: a tűz, a víz, a fém, a föld és a fa. Azon a bizonyos szerencsétlen napon, ott a Kalikadnosz folyó partján ezek az elemek nem voltak kibékülve egymással. Jelen volt a tűz, ugyanis azon a napon szörnyű forróság tette próbára a kereszteseket. Jelen volt a víz és a föld, amelyet a folyó és annak a medre képviselt. A kínai asztrológia szerint a józanságot és az erőszakos tulajdonságokat egyaránt megjelenítő fém szintén szerepet kapott a végzetes pillanatban, hiszen a császár páncélba öltözve menetelt hadai élén. Frigyes azon a forró júniusi napon igencsak felhevült, így a folyón való átkelés kellemes, sőt hűsítő módjának tűnhetett számára, ha teljes vértezetben veti magát a jéghideg folyóba. Akárhogy is nézzük, vagy az időpont, vagy a helyszín, vagy az öltözék nem volt alkalomhoz, azaz a fürdőzéshez illő. Így történt, hogy az öt alapvető természeti elemből négynek a szerencsétlen és a harmóniát mellőző találkozása I. Frigyes végzetét okozta. A tűző naptól felhevült császár ugyanis a hideg víztől rosszul lett, nehéz fémes páncélja pedig az anyaföld, azaz jelen esetben a folyómeder felé húzta. Megfulladt. És vajon itt mi segíthetett volna? Talán egy fahíd...

De a bizarr haláleset története itt még nem ért teljesen véget. Katonái tisztes módon szerették volna eltemetni az uralkodót. Ezért először egy ecettel töltött hordóba helyezték a holttestet, hogy az oszlástól megóvják. A párás nyári hőség azonban erősen ellenük dolgozott, így a császár maradványainak rohamos fogyását látva stratégiát kellett váltaniuk. A megoldás az lett, hogy a holttestet forró vízben megfőzték, ennek nyomán a hús levált a csontokról. A levált maradványokat eltemették, a csontokat viszont vitték tovább magukkal abban a reményben, hogy Jeruzsálemben helyezhetik azokat örök nyugalomra. Csakhogy a sereg a legjobb szándék ellenére sem foglalta el Jeruzsálemet, a csontoknak pedig így nyoma veszett. Szegény császár tehát holtában sem nyugodhatott békében, földi maradványai egy morbid puzzle elemeiként tűntek el örökre.

ALKOHOLBA MÁRTOTT BÁNAT

Ögödej (1186–1241) a mongolok egyik legnagyobb uralkodójának fia volt, aki bár nem örökölte teljes mértékben apja vezetői képességeit, mégis igyekezett megfelelni az elvárásoknak. Továbbvitte az atyai örökséget, és megpróbált édesapjához méltó uralkodóvá válni, de mindez túl nagy erőfeszítésekbe került számára, amely erőfeszítéseket egyre inkább a pohár emelgetésébe fektetett energia váltotta fel.

Ögödej, Dzsingisz kán mongol uralkodó harmadik fiaként született, 1186-ban. A későbbi vezér gyerekkorától részt vett apja hadjárataiban, már kiskorától harcra nevelték. Két másik testvérével szemben Dzsingisz kán benne látta meg egy határozott uralkodó képét, ezért őt jelölte ki utódjául. Hatalomra jutása után, 1229-től apja vállalkozását tovább folytatva a mongol birodalom határait kiterjesztette, és Dzsingisz terveihez híven küzdött egy új világbirodalom kiépítésért. Apja után egy jól szervezett, erős birodalmat örökölt, ami Ögödej uralkodása alatt sem vesztett jelentőségéből. Habár tehetsége elmaradt apjáétól, ügyesen válogatta ki a háborúskodáshoz és politikához értő tisztségviselői körét. Kiváló katonai vezető volt, aki hallgatott parancsnokaira, és igyekezett alkalmazkodni az adott körülményekhez, hogy elérje hőn áhított célját.

Uralkodása alatt támadást indított az észak-kínai Jin-dinasztia ellen, elérve az ország déli területén élő Sung-dinasztiát is, akikben szövetségesre talált. Egy kínai tanácsadó meggyőzte a kánt, hogy változtasson a mongol harci szokásokon és ne dúlja fel az északi területeket, hanem annak természeti kincseit fordítsa a saját maga hasznára. Ögödej megfogadta a tanácsot, és olyan fegyvereket ka-

pott az észak-kínai területekről, amelyekkel könnyűszerrel legyőzhette a Sung-dinasztiát. Így vált hosszú évtizedekig tartó harcok útján Kína a Mongol Birodalom részévé. Kína meghódítása után a mongolok nyugat felé terjeszkedtek, lerohanva és ellenőrzésük alá vonva a perzsa területeket. Később az orosz fejedelemségek következtek, 1240-ben a mongolok elpusztították Kijevet és megtörték az orosz ellenállást, akik ezzel 200 évig a mongol kánság adófizetőivé váltak. Ögödej uralkodása alatt a mongol haderő eljutott a lengyel és magyar területekig is, azonban a kán 1241-es halálát követően már nem tértek vissza ezekre a területekre.

A sokszínű birodalom konszolidációt és reformokat kívánt. Ögödej felismerte, hogy a különböző kultúrák népeit különböző módokon kell a birodalomba olvasztani. A nagykán ezen felismerése vezetett 1235 után az új főváros, Karakorum kiépítéséhez, ahol a kereszténység, a konfucianizmus, a buddhizmus és a muszlim vallás találkozott egymással. Ögödej realizmusa és keménykezűsége mellett személyiségének árnyoldalként jelentkezett az idővel egyre erősödő alkoholizmusa. Ismeretes volt még mérhetetlen pazarlásáról, és az élvezetek hajszolásáról. Halála után 1246-ig, özvegye, Töregene Hatun kormányzott 5 éven keresztül, amíg fia, Güjük trónra nem került.

Ögödej 55 esztendős korában lelte halálát. Az uralkodásban és a hódításokban megfásult uralkodó egyre nagyobb bizalommal fordult az alkohol felé. Vad tivornyákban és a bujaságban lelt menedéket a birodalom kormányzása elől. Egyik alkalommal az alkoholba való belemenekülés annyira sikeres volt, hogy olyan hatalmas mennyiségű szeszes italt sikerült elfogyasztania, ami után már soha többet nem kellett a birodalom sorsáról gondolkoznia.

Egyszer fent, máskor lent...

VII. Henrik (1211–1242) kicsiny gyermek korától különféle uralkodói címeket birtokolt, előbb szicíliai király, majd sváb herceg, később német király lett – és még ekkor is csak alig kilenc éves volt. Ezeket a címeket édesapja, II. Frigyes német-római császár révén nyerte el. Nem csoda, hogyha ifjonti hévtől fűtve valaki ellen lázadni akart, az éppen az apja lett. Lázadása következményeként útja a tróntól a börtönbe vezetett. Aztán apja már majdnem megbocsátott neki, ám kiderült, hogy mégis túl mély szakadék tátong kettejük között...

Hohenstauf Henrik – aki német királyként a VII. Henrik nevet viselte – Szicíliában született 1211-ben. Apja, II. Frigyes, ekkor éppen Szicília királya volt, de hamarosan elnyerte a német királyi címet is. A regnáló pápa, III. Ince el akarta kerülni Szicília és a Német Királyság egyesítését, így az ő nyomására II. Frigyes 1212-ben, a német királylyá történő megkoronázásával egyidejűleg az akkor még alig egyesztendős fiát, Henriket ültette Szicília trónjára. A pápa halála után aztán II. Frigyes visszavette a szicíliai királyi címet. Ugyanakkor 1220-tól Henrik német király lett. Összeütközésbe került a német fejedelmekkel, akik aztán II. Frigyest fokozatosan fia ellen hangolták. 1231-től megromlott viszonyuk, ami oda vezetett, hogy 1234-ben VII. Henrik egyes német püspökökkel, tartományurakkal, a lombardokkal szövetkezve fellázadt II. Frigyes ellen. A következő évben Henrik vereséget szenvedett és kénytelen volt meghódolni Frigyes előtt. Az ifjút bebörtönözték, előbb Németországban, később Dél-Itáliában raboskodott.

Hét év múlva, 1242-ben II. Frigyes magához rendelte a fiát. A fiú ekkor már leprás beteg volt, talán ez is közrejátszhatott abban, hogy apja hajlott a megbékélésre. A családi összeborulás azonban végül nem valósult meg – és nemcsak járványügyi okokból. VII. Henrik útnak indult apjához, azonban útközben lovával egy szakadékba zuhant. Éppen akkor, amikor már majdnem helyreállt a családi béke. Így a fiú, aki már élete kezdetén felséges magasságokba emelkedett, életét egy szakadék mélyén fejezte be. Holttestét utóbb fellelték, apja pedig királyi külsőségek mellett helyeztette nyughatatlan fiát örök nyugalomra Cosenza katedrálisában – egy jó állapotban fennmaradt ókori római szarkofágot újrahasznosítva.

Végzetes vonzódás a tudományhoz

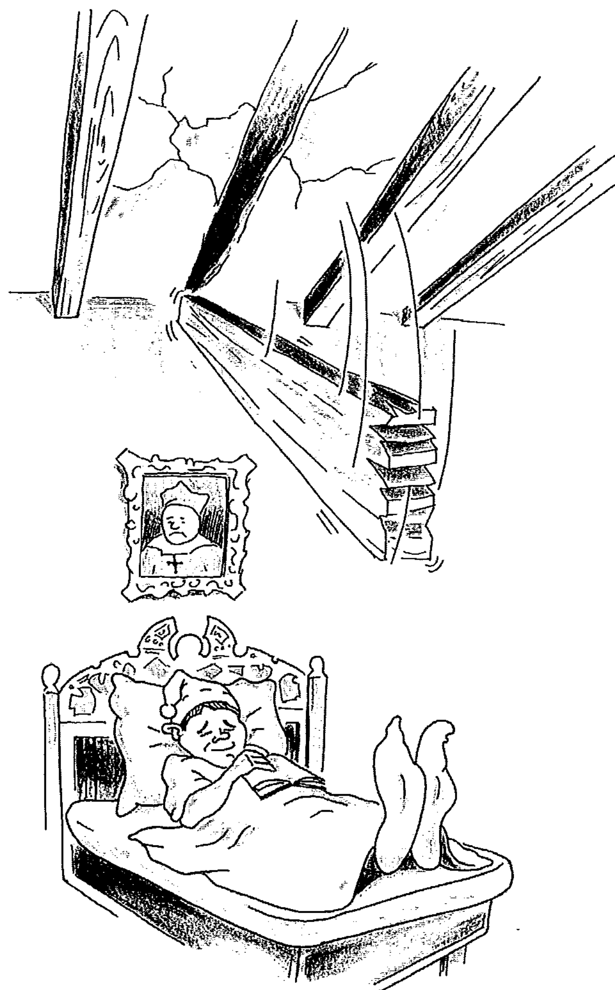
XXI. János pápa (1210 után – 1277) kiváló természettudós volt. Afféle könyvmoly, aki többre becsülte a csendes elmélkedést az izgalmas kalandoknál vagy a közélet pezsgésénél, akit könyvei között nemigen fenyegetett váratlan veszély. Csakhogy a végzet gyakran kerülő úton érkezik...

XXI. János pápa eredetileg Péter néven született 1210 és 1220 között Portugália fővárosában, Lisszabonban. A párizsi egyetemen tanult – többek között – dialektikát, logikát, metafizikát, orvostudományt és teológiát. Később a sienai egyetemre került, ahol egyrészt tanított, másrészt írt két átfogó, nagyhatású művet, egyiket a logika, másikat az orvostudomány tárgykörében. Ezek után hazatért Portugáliába, ahol egyházi tisztséget vállalt, majd királyi tanácsadó lett. 1272-ben Itáliába költözött, ahol X. Gergely pápa udvari orvosa és bizalmasa lett. Itt írta meg újabb orvostudományi művét, amely a különféle betegségek gyógymódjait szedte rendszerbe. 1273-ban püspök és bíboros lett, majd a következő évben a pápa legátusaként részt vett a korszak egyik legjelentősebb eseményén, a második lyoni zsinaton. X. Gergely halála után egyetlen esztendőn belül három pápa váltotta egymást, V. Ince és V. Adorján igen rövid pontifikátusa után a tudós Pétert ültették Szent Péter trónjára. Ő a XXI. János nevet vette fel, ami azért kissé furcsa, mert XX. János nevű pápa soha nem volt.

XXI. János az ügyek jelentős részének intézését Orsini bíborosra bízta, aki egyébként hamarosan III. Miklós néven követni fogja őt a pápai székben. Maga továbbra is inkább a tudományoknak élt, természettudományi kutatásokat folytatott. Pápaként így is jelentős sikereket könyvel-

hetett el. A terjeszkedő törekvésekkel fellépő szicíliai király, Anjou Károly, hűbéri esküt tett a pápának, sikerrel közvetített III. Fülöp francia és X. Alfonz kasztíliai király között, és jó kapcsolatot épített ki Bizánccal és a keleti egyházzal.

XXI. János azonban, ahogy azt korábban is említettük elsősorban tudós maradt. Pápasága idején is folytatta tudományos munkáját, kísérleteit. Elődei rendkívül rövid pápasága után úgy tűnt, immár egy hosszabb pontifikátus következhet. A visszavonultan élő, egészséges, az orvostudományban is jártas XXI. Jánostól okkal volt várható a hosszú élet, hiszen váratlan veszélyek nem fenyegették életét, az esetleges betegségeket pedig akár saját könyveiből is gyógyíthatta. Aztán mégis a visszavonult életmód, a tudományos elmélkedés lett a veszte. Történt ugyanis, hogy a tudós pápa a Viterbo városában található pápai palotát egy újabb épületrésszel bővíttette ki. Az elmélyült elmélkedéshez, és a tudományos kísérletekhez használható dolgozószobát építtetett magának. Az épületrészt azonban szerkezetileg nem megfelelően építették meg, így annak mennyezete 1277. május 14-én álmában rászakadt az egyházfőre, aki hat nappal később belehalt sérüléseibe. Ebből az is látható, hogy bizony a nyugodt, tudományos elmélkedésnek szentelt élet sem jelent garanciát a váratlan veszélyhelyzetekkel szemben: a végzet a könyvtárából ki sem mozduló könyvmolyt ugyanúgy utolérheti, mint a kalandok hajszolóját. Persze az is lehet, hogy a pápa csak egyszerűen rosszul választott tudományterületet. Ha ugyanis a logika és az orvostudomány helyett inkább a műszaki tudományokkal, különösen az építészettel foglalkozott volna, talán a dolgozószobája tetőszerkezete is stabilabbnak épülhetett volna. Akkor pedig talán ő is tovább élhetett volna...

A FELSZARVAZOTT KIRÁLY

II. Edward (1284–1327) angol király minden hibát elkövetett, ami egy sikertelen uralkodás alapja lehet. A képlet egyszerű: sok befolyásos ellenség, az önálló akarat hiánya, férfi szeretők előnyben részesítése, az ország területeinek elvesztése, valamint egy elhanyagolt hitves. Ezek együttállása pedig egy ritka fájdalmas és kegyetlen végre kárhoztatták a Ködös Albion egykori uralkodóját.

Caernarvoni Edward 1284 áprilisában, szülei negyedik fiaként született a walesi Caernarvonshire-ben. Apja, I. Edward meghódította az addig független Walest, és fiának adományozta a walesi hercegi címet. II. Edward – apja halála után – 1307-ben lépett Anglia trónjára. Ez úgy történhetett, hogy mire megüresedett a trón, a családban ő volt az egyetlen életben levő fiúgyermek. Édesapja – mielőtt meghalt – megeskette utódját, hogy tovább folytatja a skótok elleni harcot. Az öreg király talán azért folyamodott ehhez a módszerhez, mert már ekkor érezhette, hogy uralkodásra képtelen fia nemcsak, hogy elveszti a skót területeket, de megosztó politikájával még országát is saját maga ellen fordítja majd.

Edward nem volt erőskezű uralkodó. Kissé szertelen, a háborúviselésre és uralkodásra egyaránt képtelen személyisége okán, nem tudott túl nagy tekintélyt szerezni magának. A szórakozás és a kézművesség álltak élete középpontjában. Azonban apja akaratának, a hagyományoknak és könnyen befolyásolható egyéniségének köszönhetően végül mégis fejére került a királyi korona, amely utóbb túl nehéz viseletnek bizonyult számára.

1308-ban feleségül vette IV. Fülöp francia király leányát, Izabellát, aki életet adott Anglia következő királyá-

nak, III. Edwardnak. Edward életében mindent külső kényszer hatására tett, ezt a házasságot is csak szükségből kötötte meg. A házasság így a kezdetektől kudarcra volt ítélve. A király – felesége helyett – szívesebben töltötte idejét férfi szeretőivel, akik politikáját és uralkodását is erőteljesen befolyásolták. Alkalmatlansága és homoszexualitása a kezdetektől erősen megosztották Anglia népét. De az indulatok akkor szabadultak el megállíthatatlanul, amikor a király előbb elvesztette az apai örökséget jelentő walesi területeket, majd csúfos vereséget szenvedett az angolok fennhatósága ellen felkelt skótoktól is. A bárókat a skót területek elvesztésével, valamint egyik kegyencének és feltehetően túl közeli barátjának, Piers Gavestonnak adományozott privilégiumaival fordította végleg maga ellen. Miután megorroltak a királyra az ilyenfajta kiváltságok osztogatásáért, egy 21 tagból álló bizottságot hoztak létre. Megszövegeztek és aláírattak Edwarddal egy olyan dokumentumot, amely jelentősen korlátozta az uralkodó jogkörét. Ennek nyomán Edward elveszítette a kincstár feletti hatalmát, csorbult kinevezési jogköre, valamint kénytelen volt száműzni Gavestont. A király látszólag eleget tett utóbbi követelésüknek is, de a szívéhez oly közel álló pártfogoltját később visszaengedte az országba. Amikor ez a hír a bárók tudomására jutott, azok elfogták és kivégezték a kegyencet. Úgy tűnik azonban Edward betegesen ragaszkodott kedvenceihez, életét és uralkodását elképzelhetetlennek tartotta nélkülük. Így a „munkahelyi balesetben" elhunyt Gaveston elvesztése után a király hamarosan új kegyencek után nézett, ami semmiképpen nem szolgálta népszerűsége emelkedését. A királlyal szembenálló bárói tömörülés élére idővel Edward unokatestvére, Thomas of

Lancester állt, aki 1315-ben saját kezébe vette az ország irányítását. Pár évvel később a főurak egy csoportja igyekezett helyreállítani a viszonyt a két ellenséges fél között, azonban a király két új csókosának, Hugh le Despensernek és fiának köszönhetően megbékélésről szó sem lehetett. Lancester végül száműzte a király két újabb cimboráját is. Ezt azonban Edward nem hagyta annyiban, fegyvert ragadott, és legyőzte unokatestvérét. Ezután a király pozíciója átmenetileg megerősödött, aminek következtében 1322-ben visszavonta a korábban ráerőltetett, és hatalmát csorbító rendelkezéseket.

A bárókkal vívott harca és pártfogoltjai útjának egyengetése közben az elhanyagolt Izabella, szeretőjével és a nemesek egy csoportjával együttműködve, lemondatták II. Edwardot a trónról és fiát, III. Edwardot ültették helyébe. A tehetségtelen uralkodót pedig börtönbe zárták.

Halálát azonban nem a kalóriaszegény börtönkoszt vagy a végelgyengülés okozta. Az élete során oly sok ellenséget szerzett uralkodónak annyira sikerült kihúznia a gyufát, hogy végzete csúfos és kissé ironikus módon érte utol: egy nem mindennapi gyilkosság áldozata lett. A király fogvatartói úgy döntöttek, Edward haljon meg úgy, ahogy élt. A bebörtönzött uralkodó végbelébe ökörszarvat, azon keresztül izzó vasat dugtak, ami kiégette Edward belső szerveit. Nem kizárt, hogy ezzel a kegyetlen módszerrel valamit üzenni kívántak neki ellenlábasai, és ha a halála valóban így esett, akkor az üzenetnek minden kétséget kizáróan sikerült célba érnie.

Kockázatok és mellékhatások

II. (Gonosz) Károly (1332–1387) navarrai király – amint ragadványneve is mutatja – mások által gátlástalannak, intrikus természetűnek tartott uralkodó volt. Alattvalói nem rajongtak érte. Vajon ez is közrejátszott abban, hogy a saját személyzete által tanácsolt és megvalósított, némiképp szakszerűtlennek tűnő orvosi kezelés eredményeként szörnyű kínhalált halt? Lehetséges...

A Navarrai Királyság az Ibériai-félsziget észak-keleti részén elhelyezkedő állam volt, amely ezen a néven 1134-ben vált függetlenné. Itt uralkodott II. (Gonosz) Károly azokban az időkben, amikor a szomszéd hatalmakat elhúzódó konfliktusok kötötték le. Franciaország és Anglia között éppen a százéves háború dúlt, míg Kasztíliában I. (Kegyetlen) Péter és II. Henrik harcoltak a trónért. II. Károly ezekbe a konfliktusokba be is avatkozott. Először 1354-ben meggyilkoltatta „Spanyol" Károlyt, a francia királyi seregek fővezérét, ezután azonban II. János francia király 1356-ban elfogatta őt. A következő évben ugyan sikerült kiszabadulnia a fogságból, és folytatódott a fegyveres konfliktus a franciákkal, végül azonban 1364-ben a navarrai király megsemmisítő vereséget szenvedett, ez pedig véget vetett a százéves háborúba történő belekontárkodásának.

A kasztíliai konfliktusba történő beavatkozás szintén csak időleges sikereket hozott Navarra számára, az átmenetileg megszerzett területeket ugyanis Károly végül a belharcokból győztesen kikerülő II. Henrik, új leóni és kasztíliai királlyal szemben elveszítette.

A nem túl sikeres életpálya bizarr módon ért véget. Annyi bizonyosnak tűnik, hogy II. Károly Pamplonában,

egy baljóslatú éjszakán saját ágyában megégett. Egyes források szerint ez úgy történt, hogy ágya egy melegítőserpenyőből elszabadult széndarabtól kapott lángra. Ennél sokkal elterjedtebb nézet szerint a király egy, a korabeli orvostudomány által hatásosnak tekintett és támogatott, mai szemmel inkább a nem konvencionális gyógymódok közé sorolható terápia nem is annyira váratlan mellékhatásába halt bele. Történt ugyanis, hogy II. Károly élete ötvennegyedik évében rossz egészségi állapotba került, amely végül odáig fajult, hogy a király már nem tudta mozgatni a végtagjait. Orvosa egy olyan terápiát javasolt, amelyről könnyen feltételezhetjük, hogy ma is bármilyen betegséggel, kórral szemben azonos hatékonysággal alkalmazható... Azt tanácsolta ugyanis, hogy a királyt tetőtől talpig varrják egy brandyvel átitatott, zsákszerű vászonruhába. A bonyolult orvosi művelet lebonyolítását egy szolgálólányra bízták, aki késő éjjel állt neki a páciens zsákba varrásának. Amikor a leány végzett a brandyvel átitatott vászonzsák bevarrásával, a cérnán csomót kötött, azonban ahelyett, hogy ollóval vagy késsel vágta volna le a megmaradt cérnát, a művelethez a sötétben világításra használt gyertya lángját vette igénybe... Mindezt egy alkohollal átitatott vászonzsák szélénél... Amiben bevarrva feküdt egy gonosz, ámde mozgásképtelen király... Nem meglepő, hogy a gyertya lángjától az egész, brandyvel átitatott vászonruha azonnal felgyulladt. A szolgálólány megrettent, ám annyi lélekjelenléte azért maradt, hogy az adott helyzetben leginkább ésszerűnek tűnő magtartást tanúsítsa. Elszaladt. Jó messzire. Otthagyta a királyt, aki így – a kezelés káros mellékhatásaként – élve megégett a zsákban.

Borba fojtott ábrándok

Plantagenet György (1449–1478) herceg szeretett volna Anglia királya lenni. Meg aztán szerette az alkoholt is, főleg a jóféle borokat. Végül vágyai tárgyai közül az egyiket élete utolsó percéig élvezhette, bár nem teljesen rendeltetésszerűen...

Plantagenet György herceg IV. Edward, és a későbbi III. Richard angol királyok fivére volt. Élete nagyrészt egybeesik az Anglia történelmében rózsák háborújaként ismert véres trónviszállyal, amely a Plantagenet dinasztia két ága, a York-ház (jelképük a fehér rózsa) és a Lancaster-ház (jelképük a piros rózsa) között zajlott 1455 és 1485 között. Bátyja, IV. Edward, mint a York-ház feje, 1461-ben legyőzte a Lancaster-házi VI. Henriket, és megszerezte a trónt. György ekkor hercegi címet kapott, majd az ezt követő években bátyja támogatójaként tartották számon. Később azonban György személyiségében felerősödtek egyes előnytelen vonások, és hamarosan sikerrel pályázhatott volna a „legmegbízhatatlanabb szövetséges" elismerő címre. Előbb a királlyal szembeforduló Richard Neville gróf befolyása alá került. 1469-ben feleségül vette a gróf idősebb lányát, Isabelt, majd csatlakozott az apósa részvételével szerveződő, IV. Edward király elleni, lancaster-párti összeesküvéshez. Az árulásra fény derült, így György, és apósa is Franciaországba menekültek. Onnan 1470-ben tértek vissza Angliába, ahol a lázadók hamarosan ismét trónra emelték VI. Henriket. Györgynek azonban csalódnia kellett. Ígéretet kapott ugyan arra, hogy VI. Henrik egyetlen fia után ő következhet a trónutódlás rendjében, csak hát az említett fiú nála négy évvel fiatalabb volt, így

emberi számítás szerint György a trónt már csak posztumusz nyerhette volna el. Ráadásul apósa időközben kisebb lányát ezzel a bizonyos ifjú trónörökössel kívánta összeházasítani, így egyre kevésbé látszott valószínűnek, hogy a királyi címet bárki is valóban neki szánja. A csalódásból való felocsúdást tettek követték: György kibékült bátyjával és átállt az ő oldalára. Alig fél esztendővel VI. Henrik visszatérése után, 1471-ben, IV. Edward újra visszaszerezte a királyi koronát, ekkor már maga mellett tudva tékozló fiúként megtért öccsét. György jutalma nem is maradt el. Tekintettel arra, hogy apósa a IV. Edwarddal vívott harcban kénytelen volt fájdalmas búcsút venni életétől, György – felesége jogán – megkapta a gróf hatalmas vagyonát. Csakhogy, sajnos, György családja nagy volt, Angliában pedig valószínűleg kevés a takaros menyecske. Hamarosan ugyanis György másik fivére, Richard, feleségül vette az elhalt Neville gróf kisebbik lányát, így ő is igényt formált a hatalmas grófi vagyonra. Az elmérgesedő testvérvitának a király vetett véget, 1474-ben öccsei között felosztotta a vitatott vagyont, ami persze azt jelentette, hogy György elveszítette mindannak a felét, amit egyszer már megszerzett. Ez semmiképpen nem erősítette bátyja, a király iránti gyengéd érzéseit és lojalitását. Hamarosan György felesége, Isabel meghalt, ezután pedig a herceg mentális állapota jelentősen romlott. Egyes források szerint egyre gyakrabban nézett a pohár fenekére is: mondhatjuk, azzal előzte meg a másnaposságot, hogy mindig részeg volt.

György ilyen előzmények után 1477-ben ismét egy király elleni összeesküvés kellős közepén találta magát. Rövid élete során ekkor legalább harmadszor váltott szövetséget. Azonban most sem volt szerencséje, ugyanis egyik

csatlósát letartóztatták, aki a hatékony kínvallatás hatására mindent bevallott az összeesküvésről, talán olyan dolgokat is, amelyek meg se történtek. Ennek nyomán Györgyöt letartóztatták és a londoni Tower-be zárták. Bátyja, a király, a parlament elé vitte az ügyet, felségárulással vádolta öccsét. A parlament a vádakat megalapozottnak találta, és halálra ítélte Györgyöt. Az ítéletet csaknem azonnal, 1478 februárjában végre is hajtották, éjszaka, a Tower egyik pincéjében. A kivégzés módja pedig egészen különleges volt. Az előkelők kivégzésére a korabeli szokásos eljárás a lefejezés volt. György azonban egészen máshogy végezte be. Gyakorló alkoholista lévén talán nem is álmodhatott ennél szebb és patetikusabb halálról, a herceget ugyanis egy kád finom borba fojtották. Így történt, hogy György, bár sosem lett Anglia királya, legalább a jó borok iránti olthatatlan szenvedélyének élete utolsó percéig hódolhatott.

Francia feng shui – avagy a nagyság átka

VIII. (Nyájas) Károlynak (1470–1498) francia királyként erős főnemesi tartományurakkal, Európa leghatalmasabb uralkodóival, sőt a pápával szemben is helyt kellett állnia. Korai halálát mégsem ezek a küzdelmek okozták, hanem a sportértvaló rajongás, és egy kastély nem kellően harmonikus belsőépítészeti kialakításának szerencsétlen együtthatása...

Károly mindössze 13 esztendős volt, amikor apja, XI. Lajos halála után, 1483-ban trónra lépett. Még ugyanebben az évben eljegyezték, és a francia udvarba hozatták számára Habsburg Miksa, római király, későbbi német-római császár leányát, Margitot, aki mellé tisztes hozományt, burgundi tartományokat is kapott. Az elkövetkező nyolc esztendőben a tényleges hatalmat nem ő, hanem nővére, Anne, és annak férje Pierre, bourboni herceg gyakorolták régensként. Ebben az időszakban a királyi csapatok főként az önállóság igényével fellépő főnemesi tartományok ellen harcoltak. Ezt látva több befolyásos főúr összefogott és lázadást szervezetek a királyi hatalom ellen. Bár nyilván valamennyi érintett felet magasztos eszmék hajtottak, a hálátlan utókor erről a küzdelemről csak „bolond háborúként" emlékezik meg. A bolond háborút végül 1488-ban a királyi csapatok nyerték, a lázadást szervező főurak kénytelenek voltak behódolni.

Az egyik lázadó főúr, II. Ferenc bretagne-i herceg, még ebben az esztendőben meghalt lovasbalesetben, ennek nyomán a mindössze tizenegy esztendős lánya, Anna lett a tartomány hercegnője, aki a következőkben még jelentős szerephez jutott. A fiatal hercegnő megpróbálta megőrizni tartománya viszonylagos függetlenségét, törekvései mögé

pedig nagyhatalmú uralkodók sorakoztak fel: VII. Henrik angol király, II. Ferdinánd aragóniai király és felesége, I. Izabella, kasztíliai királynő, valamint Habsburg Miksa. A nyomaték kedvéért Miksa még feleségül is vette Annát, azonban boldog házaséletről márcsak azért sem számolhatunk be, ugyanis férj és feleség sem a házasságkötés előtt, sem az esküvőn, sem azután soha nem látta egymást, Miksát az esküvőn is egy képviselője helyettesítette. A pajzán gondolatok eloszlatása végett tájékoztatjuk a kedves olvasót, hogy a házasságot ugyan akkoriban meg lehetett ilyen módon kötni, azonban a képviselő a nászéjszakán már nem helyettesíthette a vőlegényt, így a házasság elhálva nem lett. A francia hadak végül 1491-ben elfoglalták Bretagne-t, Anna és Miksa házasságát a pápa felbontotta, majd Annát VIII. Károly vette feleségül. A romantikus történet – a szövevényes családi kapcsolatok révén – ugyan szenvedett némi szépséghibában, hiszen VIII. Károly jegyben járt friss felesége férjének leányával, Habsburg Margittal, de ez az aprócska probléma is megoldódott hatalmi szóval. A nőkkel mindig oly előzékeny franciák felbontották a jegyességet, Margitot hazaküldték, ellenben a hozomány gyanánt átvett tartományokat megtartották.

Házassága évétől VIII. Károly saját kezébe vette a hatalmat, és innentől kezdve alapvetően egyetlen dolog foglalkoztatta. A romantika iránt fogékony olvasók nyilván azt gondolják, hogy szépséges felesége járt minden percben a király fejében, de a valóság az, hogy az élet korántsem ilyen romantikus. Károly Itália irányába szeretett volna terjeszkedni, elsősorban a nápolyi királyságot, és az azzal együtt járó jeruzsálemi királyi címet akarta megszerezni. Annak érdekében, hogy Nápoly irányába fordulhasson, rendezte

kapcsolatát mindazokkal a hatalmi tényezőkkel, akik ellenséges szándékkal kihasználhatták volna, ha seregeivel Itáliába vonul. Jelentős kompromisszumokat kötve megbékélt VII. Henrik angol királlyal, II. Ferdinánd aragóniai királylyal és Habsburg Miksa császárral is.

1494-ben aztán VIII. Károly erős seregekkel Itáliába indult, fő célja II. Alfonz nápolyi király trónjának megszerzése volt. Odafelé úton elfoglalta Genovát, Pisát és Firenzét. Ezt követően Róma felé vette az útját, ahol – a várakozásokkal ellentétben – kiegyezett a züllött VI. Sándor pápával. VIII. Károly közeledtére a nápolyi király, II. Alfonz, igen bátor tettre szánta el magát, lemondott a trónról fia, II. Ferdinánd javára, majd elmenekült. Fiát viszont a népharag űzte el, így ő sem maradt Nápolyban. Így amire Károly odaért, már nem volt kivel megküzdeni a trónért, birtokba is vehette a királyságot. A király hamarosan visszatért Franciaországba. Sikerei azonban nem bizonyultak tartósnak, 1496-ban Aragóniai Ferdinánd hadai elkergették a Nápoly védelmére hátrahagyott francia csapatokat, így hamar véget ért Károly nápolyi királysága.

1498-ban Károly éppen újabb nápolyi hadjáratát tervezgette amboise-i kastélyában, amikor utolérte a végzet... Amboise kastélya egyébként a 15. században került királyi tulajdonba, amikor VIII. Károly nagyapja, VII. Károly vette el azt az Amboise grófoktól. Maga VIII. Károly ebben a kastélyban született, uralkodása alatt pedig itt székelt a királyi udvar. A király az 1494-es itáliai hadjárata során megismerkedett a reneszánsz stílussal, amelynek nyomán olyan mesterembereket hozatott a városba, akik a kastélyt az olasz minta szerint alakították át és rendezték be.

1498. április 7-én, az új kastély felavatásakor, VIII. Károly éppen a teniszre hasonlító „jeu de pomme" elnevezésű játékot indult megnézni. Ekkor egyébként még a játék eredeti verzióját játszották, ahol a játékosok a labdát a kezükkel ütötték, mint a röplabdát, ütőt ugyanis csak az 1600-as évektől használnak. Szóval, a király éppen a „jeu de pomme" nevű játék megtekintésére indult, amikor homlokát beütötte egy ajtó szemöldökfájába, kómába esett és még aznap meghalt. Az eset azért is különös, hiszen a király ebben a kastélyban született, és itt élte le rövid élete nagy részét, így igazán ismernie kellett az épület minden szegletét, fortélyát. Ebből a szomorú esetből végül többféle következtetés is levonható. Egyrészt, egy férfiember számára különös veszélyeket rejt lakásának átépítése, átrendezése – célszerű ezzel óvatosan bánni. Másrészt, a reneszánsz stílusú lakberendezés okozhat ugyan esztétikai élményt szemlélőjének, de sajnálatos módon figyelmen kívül hagyja az ideális lakhelyről évezredekkel korábban megszületett feng shui tanokat. Harmadrészt, a sportokért való túlzó rajongás csúf balesetek forrása lehet – még akkor is, ha csupán nézőként igyekszünk túlzott vehemenciával egy érdekesebbnek ígérkező mérőzésre. Negyedrészt, ha az ember magasra nő, célszerű időnként lehajtania a fejét.

Elcserélt halál

VI. Sándor (1431–1503) pápa egyszerű, nem túl vagyonos családban kezdte nagy ívet felölelő pályáját. A rokoni szálak segítették oda, ahova eljutott. A Borgiák becsvágya olyan nagymértékű volt, hogy nem riadtak vissza semmitől a hatalom megszerzésének érdekében. A családi összetartozás fontosságát felismerve, egymást segítve szerezték meg a magas tisztségeket. Szerencséjükre a nagyravágyás és hidegvérűség a vérvonaluk egyik fontos alkotóeleme volt, így könnyűszerrel álltak a rokoni érdekek szolgálatába. Ennek a famíliának volt kiemelkedő alakja VI. Sándor pápa, aki végül saját gonoszsága áldozatává vált.

Sándor egy valenciai nemesi család sarjaként született 1431-ben. Eredeti neve Rodrigo Borja volt. Az eredetileg spanyol Borja nevet olaszosították később, és a család már Borgia néven vonult be a történelembe. A vezetéknév korrekciója akkor vált szükségessé, amikor kezdetét vette a család férfitagjainak egyházi karrierje, és Rodrigo anyai nagybátyja, Alfonzo, püspöki címet nyert el Rómában, majd 1455-ben, III. Callixtus néven pápa lett. A becsvágyó Rodrigo is részesülni kívánt a hatalomból, ezért nagybátyja után utazott, aki vagyont és rangot adományozott ambiciózus unokaöccsének. Mindemellett arra ösztönözte, hogy iratkozzon be a bolognai egyetemre, amit az ifjú készséggel meg is tett. Itt vált a művészetek nagy rajongójává, pártfogójává, igazi reneszánsz emberré. Egy év eltelte után, 1456-ban, bácsikája jóvoltából püspök lett. Évről-évre egyre magasabbra mászott a rokon hátán, mert újabb egy év elteltével alkancellári méltóságot nyert, innentől pedig nagy ügyességgel kezelte a pápai pénz-

ügyeket. E tehetsége folytán hatalmas vagyonra tett szert, pazar udvart alakított ki magának és szeretőinek, valamint biztosította helyét Rómában. Ezután már nem volt szükség családi segítségre ahhoz, hogy végül fejére kerüljön a pápai tiara. Ehhez már csak VIII. Ince pápa eltávolítását kellett kivárnia, illetve bizonyos összegű pénzt csúsztatni az őt megválasztó bíborosok kalapja alá. Felszentelésére 1492. augusztus 26-án került sor, ekkor vette kezdetét a pápaság legsötétebb alakjaként számon tartott egyházfő pontifikátusa. Pápasága alatt – családja és saját maga hatalmi pozíciójának megszilárdítása érdekében – nem riadt vissza az ádáz politikai módszerektől sem.

Korábban egy római nemesasszonnyal, Vanozza de Cattaneivel nemzett négy, törvénytelen gyermekét törvényesíttette, akiket remekül fel tudott használni politikai törekvéseihez. Egyik fiát Cesare-t igen fiatalon, már tizenynyolc éves korában megtett bíborosnak, a másik két fiúnak pedig egyéb címeket adományozott. Egyetlen törvényes lányát, Lucretiát pedig – elsősorban vagyoni haszonszerzés céljából – gazdag férfiakhoz adta hozzá, majd a feleslegessé vált férjekkel való családi kapcsolatok megszüntetését bérgyilkosokra bízta. Másodszülött fia, Cesare nagy segítségére volt hatalmi ábrándjai megvalósításában, amelyekben egy egységes, közép-itáliai állam képe sejlett fel előtte, a Borgia család uralkodásával. A terv megvalósításához az európai nagyhatalmakkal, az Itália területén található államokkal és tekintélyes olasz nemesi családokkal egyaránt meg kellett küzdeni. VI. Sándor először VIII. Károly francia királlyal, majd később éppen őellene igyekezett szövetkezni, amely végül a francia seregek Itáliából való kivonulásával zárult. Ezután vette kezdetét a Borgia álom megvalósítása.

A pápa fiával, Cesare-val karöltve féktelen és gátlástalan harcot indított a hatalom és a vagyon gyarapítása érdekében. Az ehhez vezető út vérrel volt kikövezve. Fegyveres harcok, rejtélyes halálesetek, bérgyilkosok, méregkeverők, fenyegetések, vesztegetések uralták az elkövetkező évek eseményeit. VI. Sándor pápa tervei idővel kezdtek valóra válni, sorra tiporta el az útjában álló, nagy befolyással rendelkező családokat. Később azonban Sándor is nagy árat fizet kegyetlenkedéseiért, amikor legidősebb fiát, Giovannit, a Tiberisben találták meg, átvágott torokkal. Az addig kíméletlenségéről ismert pápa ekkor magába roskadt, a pápai köpeny szögre akasztását tervezte és reformokat hirdetett, de mindezek csak múló fellángolások voltak. Sándor végül mégsem adta fel azt, amiért több évtizeden keresztül küzdött. Újabb hadjáratok és újabb cselszövések következtek. A bevételek növelése érdekében a pápa az 1500-as esztendőre „Szent évet" hirdetett, ekkor pénzért megvásárolhatóvá váltak a túlvilági bűnbocsánat, és más egyházi üdvök. Az így befolyt összegek kellő financiális alapot képeztek – többek között – újabb hódításokra, és az utolsó hatalmas ellenséges família, az Orsini család legyőzésére.

Sándort 1503-ban érte utol a végezete, amikor vacsorára volt hivatalos egy bíboros villájába. A római mendemondák szerint saját, addig jól bevált módszere áldozatává vált. Feltehetően olyan tervekkel érkezett meg az esti mulatságra, hogy tovább szaporítja áldozatainak számát, elképzelése meg is valósult, de nem valószínű, hogy pont erre a végkimenetelre számított. Egy méreggel teli kelyhet szánt házigazdájának, de az isteni gondviselés úgy alakította a jelenlévők sorsát, hogy a koccintás során összekeveredtek a poharak. Így történhetett, hogy végül a pápa itta ki a

mérget. Hosszú évtizedek pontosan kitervelt és végrehajtott munkája egyetlen óvatlan lépéssel dőlt romba. Persze az is lehet, hogy ez a történet csak a Borgiák terrorizmusától megcsömörlött nép vágyálmiból pattant ki, és valójában csupán heveny malária végzett a cselszövő pápával.

Forró helyzet

Dózsa György (1470–1514) a magyar történelem egyik legismertebb alakja volt, aki az általa vezetett felkelés elfojtása után kivételesen kegyetlen megtorlásban részesült. Harci szelleme, kitartása és nemesi ellenségei révén rövid ideig királynak érezhette magát és trónra ülhetett, ám ellenfelei nagylelkűségét érezvén korántsem öntötte el melegség a szívét, a többi testrészét viszont annál inkább.

Dózsa György, 1470 körül, a háromszéki Dálnokon, egy székely köznemesi család sarjaként született. Testvéreivel itt töltötte gyermekéveit egészen apja haláláig, mekutána Makfalvára került. Dózsa György életével kapcsolatban kevés konkrét adat maradt az utókorra. Fiatal korától a katonai pálya vonzotta, és több végvárban is szolgálhatott. 1513-ban az erdélyi vajda, Szapolyai János, török elleni hadjáratában lovaskapitányként vett részt. A hadjáratot követően a nándorfehérvári őrségben szolgált tovább, ahol 1514-ben hívta fel magára a figyelmet, egy török kapitánnyal vívott győztes harc után. II. Ulászló e tettéért a lovagrendbe emelte és falut adományozott neki. A keresztes hadjáratot elrendelő pápai bulla kihirdetése után Bakócz Tamás esztergomi érsek, 1514-ben Dózsát választotta a keresztes hadsereg vezérévé. Rendkívüli népszerűsége, valamint egyszerű köznemesi származása folytán minden feltételnek megfelelt, ami a paraszti hadak vezetéséhez szükséges volt.

Vezetése alatt több tízezer fős paraszti sereg gyűlt össze, a nagyszámú haderőt az ország különböző területeiről összeverbuvált jobbágyok, zsoldos katonák, kisnemesek és marhahajcsárok képezték. A munkáskezek nélkül maradt

nemesek nem örültek jobbágyaik harci kedvének, és igyekeztek megakadályozni őket abban, hogy a keresztes háborúk szolgálatába álljanak. A keresztesek táborában nagy felzúdulást keltett az ország nemeseinek ezen hozzáállása, a felháborodás zavargásokhoz, majd Mezőtúron a nemesek és a parasztok közötti összecsapásokhoz vezetett. Ennek hírére Bakócz leállította a toborzásokat és a hadjáratot, de Dózsa, és testvére, Gergely ellenszegültek az érsek parancsának. Törökbarátnak titulálták a nemeseket és a királyt, amiért megakadályozták, hogy a keresztes hadak harcba induljanak. A nemesek egy nagyobb hadsereg összevonása után rajtaütöttek a parasztok seregén Apátfalván, és súlyos csapást mértek rájuk. Ezután a győztes urak a nagylaki kastélyban szálltak meg, diadalukat megünnepelni. A vert sereg, Dózsa vezetésével, a következő napon rágyújtotta a kastélyt a győzelmet ünneplő csapatra. Ezt követően a Báthory István által vezetett nemesi hadakat ágyúkkal erősítették meg, amelyek így vonultak a kapával és kaszával harcoló parasztok ellen. Ekkor Dózsa seregei eleinte menekülésre kényszerültek, de később sikeres ellentámadásba lendültek és lecsaptak a kutyabőrösökre. A parasztok kíméletlen megtorlásokba kezdtek, a menekülő nemeseket elfogták, és karóba húzták. A legnagyobb felháborodást Telegdy István kincstartó megölése keltette, aki – a nádorispán után – rangban a második legnagyobb ember volt.

A király az események hatására egy főpapokból, bárókból és nemesekből álló tanácsot hívott össze Budára, 1514. május 29-re, ahol nyitóbeszédében felszólította a nemeseket, hogy védelmezzék meg a trónt és a hazát. A nemesi hadak vezérletét Szapolyai János vajdára bízták. Eközben Dózsa három részre osztotta seregét, és a várakozásoknak

megfelelően megindította csapatait Erdély felé. Útjuk során feldúltak és elfoglaltak minden nemesi kúriát, ahol tudták, békésen, ahol nem, ott ostrommal vették be az előkelők házait. Júniusra a Magyar Királyság lángokban állt, az ország különböző vidékein lázadások zajlottak, amiket a nemesek igyekeztek helyileg leverni, egészen addig, amíg július 15-én az ifjú Szapolyai bele nem avatkozott az események folyásába. A két szembenálló sereg Temesvárnál találkozott, ahol Dózsa Györgyöt és testvérét, Gergelyt foglyul ejtették, majd a parancsnok nélkül maradt seregek zavartságát kihasználva a nemesek nagy megtorlásba kezdtek.

Dózsa György a nemesek kezébe kerülve nem sok jóra számíthatott. A magyar történelem egyik legkegyetlenebb halála várt rá. A korabeli leírások szerint az ellene fordult nemesek izzó koronát tettek a parasztkirály fejére és meztelenül egy tüzes trónra ültették. Azonban Dózsa kínzása itt nem ért véget, öccsét a szeme láttára ölték meg és vágták háromfelé. Őt, mindezek után, még tüzes karókkal is felkoncolták, majd híveit arra kényszerítették, hogy félig átsütött húsából lakmározzanak. De fájdalmas története még ekkor sem ért véget, mert holttestét felnégyelték, és bitófára akasztották.

Borgőzös kéttusa

VI. Vlad (1508–1532) havasalföldi fejedelemnek egy ideig még a létezése is vitatott volt a történészek körében. Apja, V. Vlad korábban azonos néven írt alá dokumentumokat, ráadásul apa és fia életpályája is sok egyezést mutatott: mindketten 22 évesen nyerték el a fejedelmi címet és 24 évesen haltak meg. Ha a fiú kevésbé különleges körülmények között leli halálát, talán nem is maradt volna fenn emlékezete...

A Havasalföldi Fejedelemséget – kisebb román államalakulatok egyesítésével – I. Basarab alapította a 14. század első felében, majd ott évszázadokon át utódai uralkodtak. A kezdetben független állam a 15. századtól hosszú időre a Török Birodalom fennhatósága alá került. Itt volt fejedelem VI. (Fulladt) Vlad, aki rövid, mindössze két esztendeig tartó uralkodása alatt állandó harcokat folytatott a nagybirtokos nemesekkel, és az általuk támogatott trónkövetelőkkel. Ezekből a küzdelmekből Vlad mindig győztesen került ki, halálát tehát valami egészen más okozta.

VI. Vlad 1530 júniusában a török udvartól kapta meg a havasalföldi fejedelmi címet. Történt ugyanis, hogy ebben az esztendőben Moise, a hatalmon lévő havasalföldi fejedelem, felkelést szervezett a török uralom ellen. Ekkor Vlad maga köré gyűjtötte a regnáló fejedelem politikájával elégedetlen földesurakat (bojárokat), és a török szultán csapatainak támogatásával Moise ellen vonult. Moise eleinte megpróbált ellenállni, később azonban az őt támogató nemesekkel Erdélybe menekült, ennek nyomán Vlad átvehette a fejedelmi hatalmat. Hamarosan azonban a korábbi fejedelem a Craiovesti nevű gazdag bojár család támoga-

tásával visszatért az országba, hogy trónját visszaszerezze. A döntő ütközetre 1530. augusztus 29-én Viisoara-nál került sor, ahol Vlad fényes győzelmet aratott, Moise pedig a csatatéren életét vesztette. A Craiovesti család ezt követően újabb trónkövetelőt állított, és újabb felkelést szervezett az új uralkodó ellen, amelyet azonban Vlad-nak ismét sikerült levernie. Az összeesküvők vezetőit kivégezték, birtokaikat elkobozták. Vlad további uralkodásának legjelesebb tette, hogy ő rendelte el Havasalföld egyik leghíresebb 16. századi építészeti emlékének, a Viforâta kolostornak a felépítését.

Amikor már hatalma éppen megszilárdulni látszott, élete hirtelen és váratlanul véget ért. Történt, hogy a fejedelem részt vett egy hosszadalmas ünnepi vacsorán, ahol a szokásoknak megfelelően nagy mennyiségben szolgáltak fel alkoholtartalmú italokat. Ezekből a derék Vlad (akit ekkor még egyszerűen csak így, jelző nélkül ismertek) fogyasztott is bőséggel, jóízűen. Ennek persze meg is lett a hatása: a fejedelem megbátorodott, és olyan gondolatai támadtak, amelyek csak ilyen állapotban tűnnek jó ötletnek. Lóra ült és vágtába kezdett a Dâmbovita folyó irányába. A folyóhoz érve beleugratott a habokba. Rejtély, hogy mi vezethette őt minderre, józan fejjel nyilván nem is könnyű ezt megérteni. Talán az öttusa két külön sportágát, az úszást és a lovaglást próbálta meg ötvözni, ami az adott helyzetben érdekes és újszerű gondolatnak tűnhetett. De talán ezt mégsem borgőzös, félájult részeg állapotban kellett volna megpróbálni. Így ugyanis ennek a figyelemreméltó kísérletnek az lett a vége, hogy a fejedelem vízbe fulladt. Azóta pedig VI. (Fulladt) Vlad néven tartja számon a történelem. Márpedig lássuk be, nem túl hízelgő, ha egy történelmi személyre saját ostobaságából eredő halálára utaló jelzőt aggatnak.

Utolsó vacsora

VII. Kelemen pápa (1478–1534) igen kalandos életutat járt be. Annyi ellensége volt, hogy amikor egy alkalommal evés után rosszul lett, hirtelen azt sem tudták, ha mérgezés történt, vajon kire gyanakodjanak. Pedig csak a menü megválasztásával akadt némi probléma...

VII. Kelemen Firenzében született, a híres Medici családba, Giulio néven, igaz, törvényes házasságon kívüli gyermekként. Nagybátyja udvarában nevelkedett, ahol a legkiválóbb nevelést és oktatást kapta. Miután 1513-ban unokatestvére, Giovanni di Lorenzo de' Medici X. Leó néven pápa lett, Giulio egyházi karrierje meredeken felfelé kezdett ívelni. Érsek és bíboros, vatikáni belső tanácsos, majd alkancellár lett. X. Leó halála után először még egy holland származású pápát választottak, aki VI. Adorján néven alig egy évig ülhetett Szent Péter trónján. Adorján halála után, 1523-ban azonban a konklávé már Giulio de' Medici-t választotta pápává, aki VII. Kelemen néven vonult be a történelembe. Mindössze tizenegy éves pontifikátusa talán az egyik legmozgalmasabb volt az összes közül.

Beiktatásakor Európában háború dúlt, egyik oldalon I. Ferenc francia király, másik oldalon az ellene szövetkezett hatalmak, köztük V. (Habsburg) Károly, spanyol és német király, illetve VIII. Henrik angol király között. VI. Adorján révén a pápa is eredetileg a franciaellenes szövetséget támogatta. Ebben a helyzetben VII. Kelemen terve az volt, hogy az európai hatalmakat egymás ellen kijátszva, saját vezetésével erős és független, egész Itáliára kiterjedő pápai államot hoz létre. Mivel úgy vélte, ebben a törekvésében I. Ferenc kevésbé akadályozhatja,

így 1525 elején titkos szövetséget kötött a francia királlyal. Nem sokkal ezután azonban a francia sereg a páviai csatában súlyos vereséget szenvedett V. Károly hadaitól, maga I. Ferenc is fogságba esett, akit Madridba hurcoltak. Ekkor a pápa és a francia király titkos megállapodása is napvilágra került. A háborút lezáró madridi békében I. Ferenc lemondott Burgundiáról, Lombardiáról és Nápolyról, ugyanakkor VII. Kelemen viszonylag olcsón megúszta a veszteshez pártolását. I. Ferenc a békekötés után jelezte, hogy nem kívánja betartani a béke pontjait, és 1526-ban – többek között az oszmán-török birodalmat is bevonva – Habsburg-ellenes szövetséget hozott létre, Cognac-i Liga néven. Ezt a szövetséget VII. Kelemen titokban támogatásáról biztosította.

Ekkor váratlan, és a pápa szempontjából tragikus fordulat következett be. Az Észak-Itáliában állomásozó, 35 ezer fős császári zsoldos sereg – amelynek döntő részét a lutheri reformáció eszméit követő németek alkották – a zsoldfizetés és az élelemellátás elmaradása miatt fellázadt, és Róma ellen vonult. A támadás váratlanul érte az örök várost, amelyet a császári zsoldos csapatok elfoglaltak, és kifosztottak. VII. Kelemen 400 ezer aranydukátot fizetett életéért, majd feladta magát. A Pápai Állam területeket volt kénytelen átadni a Német-római Birodalom részére, a pápát pedig az Angyalvárba zárták, ahol hat hónapig raboskodott. Ezt követően Kelemennek sikerült megvesztegetnie néhány császári hivatalnokot, így házalónak álcázva magát elszökhetett Rómából, ahová csak 1528 októberében térhetett vissza. Ezután a pápa kénytelen volt belátni, hogy V. Károlyt nem kerülheti meg, kénytelen vele kiegyezni. 1529-ben Barcelonában a pápa és V. Károly

képviselői békét kötöttek, majd 1530-ban Bolognában a pápa német-római császárrá koronázta Károlyt.

A következő években Európa-szerte tovább terjedt a reformáció, de VII. Kelemen pápasága idején egy további súlyos csapás is érte a római katolikus egyházat. Történt ugyanis, hogy 1527-ben VIII. Henrik angol király bejelentette, hogy el kíván válni feleségétől, Aragóniai Katalintól. A kérést a pápa előbb elutasította, majd az újabb megkeresés megválaszolását hosszan elodázta. Az angol király által felhozott indokok nem voltak elegendőek ahhoz, hogy a házasságot érvénytelenítsék vagy felbontsák, ráadásul az időközben a pápát térdre kényszerítő V. Károly – aki történetesen Aragóniai Katalin unokaöccse volt – is levélben kérte VII. Kelement, hogy ne engedélyezze a válást. A feszültség addig éleződött, hogy végül 1534-ben VIII. Henrik nyomására az angol parlament elfogadta az Act of Supremacy törvényét, amivel az anglikán egyház függetlenné vált Rómától.

A fentiekben vázolt, a római katolikus egyház és a Pápai Állam szempontjából elkeserítő események dacára, VII. Kelemen nevéhez számos pozitív cselekedet is köthető. Sok időt töltött a szerzetesrendek reformjával, a keresztény Európát fenyegető oszmán-törökök ellen többször is keresztes hadjáratot hirdetett, támogatta a reneszánsz művészeteket. Érdemes megemlíteni, hogy – kevéssel halála előtt – ő rendelte meg Michelangelo-tól a Sixtus-kápolna csodálatos freskóját, az Utolsó ítéletet.

VII. Kelemen 1534 szeptemberében – alig 56 évesen – hirtelen és váratlanul halt meg. Egy kellemes vacsora után rosszul lett, majd hamar bevégezte. Életpályáját ismerve okkal feltételezhetnénk, hogy mérgezéses merénylet áldo-

zata lett. Valószínűleg nem vitt volna közelebb az esetleges bűntény megoldásához, ha feltesszük a nyomozók hagyományos kérdését: „Kinek állt érdekében?" Végigtekintve a korabeli Európán, ezzel a kérdéssel nem igazán tudtuk volna szűkíteni a potenciális bűnelkövetők körét... A valóság azonban itt feltehetően sokkal szürkébb, profánabb. A pápa utolsó menüjében ugyanis gomba szerepelt, a pápai konyha dolgozói pedig nem bizonyultak kellően jártasnak a gombafajták felismerésében. VII. Kelemen ugyanis gyilkos galócát vacsorázott. Így történt, hogy nem sokkal azután, hogy a pápa megrendelte az „Utolsó ítéletet" megkapta az „utolsó vacsorát"....

Élt, írt, nevetett...

Aretino (1492–1556) a nép szegény gyermeke volt, aki nagyravágyásával és ügyeskedésével a pápa és a dózse kegyeibe küzdötte fel magát. Az útja trágársággal és iróniával volt kikövezve. Csípős stílusával nem kímélt senkit, de sokszor megfizette ennek az árát. Humora és szellemessége magasra emelte, de aztán leesett a magasból, és nyakát szegte.

Pietro Aretino Arezzo városában született 1492. április 20. napján. Édesapja Luca del Tora cipész volt, édesanyját Margherita Boncinak hívták. Aretino szégyellte saját alacsony származását, és nem használta apja nevét. Egész életében azt hazudta, hogy egy nemesember törvénytelen fia. Mivel a család nem volt jómódú, ezért nem volt lehetősége neves iskolákban tanulni, és elsajátítani a klasszikus műveltséget. Nagyon fiatalon, tizennégy évesen elhagyta családját és a közép-olaszországi Perugia városába utazott, ahol festészetet kezdett tanulni, valamint az ottani egyetemre is bejárt meghallgatni az előadásokat. Huszonöt éves volt, amikor Rómába utazott, ahol egy pártfogója segítsége révén állást kapott egy kardinális mellett. Ezzel lehetővé vált számára X. Leó pápa udvarába bekerülni. Első versét, amelyben a pápai udvart kritizálta és gúnyolta ki, az 1521. évi konklávé alatt írta, és a város egyik szobrára tűzte ki. Neve ekkor vált ismertté, de nem mindenki üdvözölte nagy örömmel őszinte hangú líráját. Miután X. Leó meghalt és a pápai udvar tagjai kicserélődtek, Aretinonak is távoznia kellett Rómából és új pártfogót kellett keresnie. A keresés nem tartott sokáig, ugyanis az új pápa egy évig ülhetett csak Szent Péter trónján, utána Aretino egyik korábbi párt-

fogója, Giulio de'Medici lett az egyház feje, VII. Kelemen néven. Rómába való visszatérése után folytatta tovább az írást, és 1525-ben érte el első nagy sikereit obszcén szonettjeivel. Művei megosztották a közvéleményt, – bár a pápa pártfogásában állt – többször érte őt halálos fenyegetés azoktól, akiket nem kímélt csípős hangvételű költeményeiben. Ugyanebben az évben a fenyegetéseken túl egy merényletet is megpróbáltak ellene elkövetni. Bár a kísérlet kudarcba fulladt, Aretino, hogy mentse az életét, búcsút intett Rómának. Következő állomása Mantova volt, ahol ismét a Medici család oltalmába került, de innen is tovább kellett állnia hamarosan, miután tudomására jutott, hogy ismét az életére akarnak törni. Ezután Velence városában telepedett le, ahol személyesen a dózse fogadta kegyeibe. Itt kötött barátságot a híres festővel, Tizianoval, aki portrét is festett róla. Maró stílusú politikai és társadalmi írásai futótűzként terjedtek a városban, amelyek politikai tartalma által kapcsolatba került a francia királlyal, és a német-római császárral is. Az uralkodók Aretino személyében szövetségest és fegyvert láttak, akinek éles nyelve képes arra, hogy tönkretegye ellenségeiket, így királyok és császárok halmozták el ajándékaikkal. Az író nem is volt rest eladni magát annak, aki a legtöbbet kínálta neki, aminek eredményeképpen hatalmas vagyonra tett szert. Saját magát pedig a „fejedelmek ostorának" hívta. Életének ebben az időszakában tovább szaporította ellenségeinek és híveinek számát egyaránt. Politikai tartalmú, gúnyos írásai olyan nagy népszerűségre tettek szert, hogy egész Itália Aretino műveit olvasta. 1538-ban műveit publikálták, amelyek olyan sikeresnek bizonyultak, hogy még abban az évben többször újra ki kellett adni mindet. A költemények és levelek mellett

színdarabokat is írt. Nagyszabású tervei egészen a bíborosi szék betöltéséig terjedtek, aminek érdekében III. Gyula pápához is írt egy magasztaló művet, hogy elnyerje kegyeit, ám egy váratlan esemény miatt soha nem kerülhetett fejére a bíborosi kalap.

Mielőtt még nagy vágya beteljesülhetett volna, egészen mulatságos módon ért véget élete. Az oka pontosan nem tisztázott, hogy miért, de Aretino röhögőgörcsöt kapott, és nem bírt gátat szabni a belőle kitörő nevetésnek. Majd egy kiadós és hosszantartó kacagás után lefordult a székéről, és eltörött a nyaka. Amellett, hogy jó magas széken ülhetett valami nagyon vicceset is olvashatott. Jobban járt volna, ha a földön teszi mindezt...

AZ ÖNBETELJESÍTŐ ÖNJÓSLAT

Számos mítoszt és mesét ismerhetünk, amelyekben híres jövendőmondók megjósolják a hősök elkerülhetetlenül bekövetkező sorsát. Ilyen hős volt a középkorban élő Gerolamo Cardano (1501–1576) is, azzal a különbséggel, hogy ő a történet hőse és jövendőmondója is egyben. Akárcsak a héroszok, volt lent és fent, érte öröm és tragédia, alkotott, és nevét máig őrzi az utókor. A fátum időnként elvett tőle mindent, de máskor többszörösét adta vissza neki. Asztrológusként úgy hitte, hogy az emberi végzet a csillagokban van megírva, innen olvasta ki saját végzetét is, ami meglehetősen sajátos értelmezést nyert nála.

Gerolamo Cardano 1501. szeptember 24-én született, a mérleg havában. Olasz szülők házasságon kívül született szerelemgyereke. Édesapja, Fabio Cardano ügyvéd volt, aki annyira jól értett a matematikához is, hogy Leonardo da Vinci is kikérte véleményét geometriával kapcsolatos kérdésekben. A paviai és a milánói egyetemeken geometriai előadásokat is tartott, mindamellett, hogy sohasem adta fel ügyvédi tevékenységét a matematika kedvéért. A géniusz már benne járt a korban, amikor Milánó városában találkozott egy nála két évtizeddel fiatalabb, három gyermeket nevelő özveggyel, Chiara Micheriaval. Milánóban pestisjárvány tombolt, ezért elhagyták a várost és jómódú barátaiknál, Paviaban találtak menedéket a tomboló járvány elől, ahol megszületett gyermekük. Chiara előző házasságából született gyermekei mindannyian áldozatul estek a fekete halálnak. A szülők pár évvel a kis Gerolamo születése után végül összeházasodtak.

Gerolamo Cardano fiatal korában beteges alkat volt és állandó felügyeletet igényelt, ezért édesapja mellett dolgozott. Gyenge fizikuma és jó esze a tudományos pálya felé terelte őt. Bár apja ügyvédnek szánta, mégis mint orvos tanult a paviai egyetemen. Egyetemi évei alatt édesapja elhunyt, és szerény örökséget hagyott fiára, aki szerencsejátékokkal próbálta örökségét megtöbbszörözni. Játékszenvedélye oly nagymértékben eluralkodott rajta, hogy egy alkalommal például késsel megvágta egyik ellenfele arcát, akiről azt hitte, hogy csalt vele szemben. Egyre több időt és pénzt ölt a szerencsejátékokba, amivel elvesztette megbecsültségét. Gerolamo természete amúgy sem volt szerencsés, rendkívül kritikus és szókimondó ember volt, ezért nem örvendett nagy népszerűségnek. Huszonnégy éves korában ledoktorált az egyetemen és jelentkezett a milánói orvos kollégiumba, ahol elutasították felvételi kérelmét törvénytelen születésére hivatkozva, de a valódi ok kellemetlen személyisége volt. Egy kis faluban alakította ki szerény, és kevésbé sikeres orvosi praxisát. Harminckét évesen megházasodott és családot alapított, de sikertelen orvosi pályafutása miatt nehezen tudta eltartani családját. Elkeseredettségében és anyagi kilátástalanságában ismét a szerencsejátékokban keresett pénzkereseti lehetőséget. De Fortuna nem állt mellette, és felesége ékszereit, valamint a családi bútorokat kellett eladnia, hogy kifizesse adósságait, aminek következtében a család mélyszegénységbe jutott. Később megváltozott a csillagok állása, aminek következtében megkapta édesapja egykori állását, és matematikát oktatott a milánói egyetemen. Emellett tovább folytatta a gyógyítást is, amiben egyre több sikert ért el, visszaszerezve ezzel megbecsültségét és megszerezve a hőn áhított kollégiumi tagságot is. Cardano orvosi és matematikai karrierje egyaránt felfelé ívelt, mindezek mellett pedig csillagászattal és teológiával is foglalkozott. Korai éveiben megesett kudarcai ellenére elismert tudóssá nőtte ki magát, sőt az orvos kollégium rektorává választották. Gyógyításai csodaszámba mentek, a reménytelen esteket kivételes tehetséggel oldotta meg. Egy alkalommal, amikor Skócia egy tekintélyes püspöke megbetegedett, csak Cardano tudta meggyógyítani őt, amiért igen nagy jutalomban részesült.

Bár karrierje szárnyalt, magánélete mélyrepülésbe kezdett. Három gyermeke közül legidősebb fiát halálra ítélték és kivégezték, kisebbik fiát száműzték, lánya pedig prostituált lett, aki szifiliszben halt meg. Gerolamo, tudóstársaihoz hasonlóan, nem menekülhetett az egyház figyelő tekintete elől, 1570-ben börtönbe került eretnekség vádjával. Elkészítette Jézus horoszkópját, amit nem néztek jó szemmel, vallásossága miatt azonban nem büntették meg súlyosan. Pár hónapon belül kiengedték a börtönből, de az egyetemi katedrára nem térhetett vissza. Életében több tudományos írása is megjelent, nagy felfedezéseket tudhat magáénak a hidrodinamikában és a mechanikában, valamint az algebra és a geológia területén is. Az utókor számára talán a legismertebb dolog, amit a nevéhez kötnek, a kardántengely, aminek alapjait már a régebbi korok is ismerték, de elnevezését Cardano-ról kapta. Idős korában még saját önéletrajzát is megírta, amiben részletezte az orvostudományban elért sikereit is.

Halála előtt egy évtizeddel megjósolta 1576. év szeptember 21. napjának történéseit. Előzetes jóslása szerint erre a napra esett saját halálának időpontja. Az általa kijelölt nap reggelén azonban teljesen egészségesen ébredt. De

ugye, ami az egyik embernek öröm, az a másiknak lehet tragédia. A tudós és asztrológus Cardano úgy érezte, hogy hírnevét és hitelét vesztené, ha túlélné ezt a napot, ezért inkább elébe ment végzetének, és önkezével vetett véget életének. A jövendölés végül igazzá vált, és nem esett több folt az amúgy is sokat megélt becsületén.

A FELFÚJT HÓLYAG

Kopernikusz és Kepler mellett talán kevésbé ismert Tycho de Brahe (1546–1601) neve a tudományok történetében, pedig a két tudós munkássága között ő volt a híd, amelyen a csillagászat tudománya nagy utat tett meg. Nemesi származása révén pökhendi és nagyképű volt, de kétségtelenül remek tudós, akinek megfigyelései hozzásegítették az emberiséget az égbolt jelenségeinek megértéséhez. Jómódú emberként gyakori vendége volt fényűző mulatságoknak, amiből a legutolsó emlékezetesebbé vált, mint az azt megelőzőek.

Tycho de Brahe Dániában látta meg a napvilágot 1546. december 14. napján. Jómódú nemesi családban született, ami igen hosszú ideig kényelmes életet biztosított neki. Arisztokrata származása folytán gőgös és fennhéjázó ember hírében állt, aki saját tudóstársait is lenézte. 1559-től a koppenhágai egyetem jogi karán tanult három évig. Azonban hamar a csillagászat felé fordult érdeklődése, miután 1560-ban megélhetett egy napfogyatkozást. Ez a jelenség, és az a tény, hogy ennek bekövetkeztét már előre jelezték, eltérítették őt a jogi pályáról, a jó és méltányos művészetének gyakorlásától. Koppenhágai tartózkodása alatt matematikával és csillagászattal foglalkozott, de eközben továbbra is folytatta megkezdett tanulmányait a jogi karon. Három év múlva a lipcsei egyetem jogi karára iratkozott be, miközben csillagászati műszerekkel és könyvekkel vette körül magát, valamint csillagászati megfigyeléseket végzett. A bolygók tanulmányozása mellett horoszkópokat is készített, és megjósolta I. Szulejmán szultán 1566-ban bekövetkezett halálát. Tycho nem tévedett a szultán halálának évében,

azonban a jóslat közreadásakor Szulejmán már hetek óta halott volt. Unokatestvére, Manderup Parsbjerg folyamatosan gúnyolta őt fiaskójáért, amit a büszke, kékvérű csillagász a szívére vett, és párbajra hívta rokonát. Tycho pont olyan ügyetlennek bizonyult a párbajban, mint a jóslásban. A vesztes párbaj során egy sebet szerzett homlokára, valamint elveszített egy darabot az orrából. A szégyenletes kudarc palástolására műorrot csináltatott magának különböző fémek ötvözetéből. De ez az esemény sem szegte kedvét, hogy tovább folytassa csillagászati karrierjét. Miután fiatal éveiben elsajátította a csillagászat alapjait, huszonhét évesen Augsburgban létrehozta első csillagvizsgálóját. Hamarosan vissza kellett térnie Dániába, miután édesapja súlyos beteg lett. Itt folytatta tovább vizsgálódásait, ami 1572-ben meghozta számára a sikert és az ismertséget. A Cassiopeia csillagképében megfigyelt egy lángoló szupernovát, aminek felfedezését rá egy évre publikálta is, ami alapjaiban változtatta meg a kor csillagászati gondolkodásmódját a változatlan égboltról. Ezután II. Frigyes dán király 1575-ben neki ajándékozta Hven szigetét, ami a dán partoktól pár kilométerre feküdt, és itt felépítette korának legmodernebb obszervatóriumát. Az itteni csillagvizsgáló, az Uraniborg a csillagászat történetének egyik leghíresebb csillagvizsgálója volt, ahol a teleszkóp előtti időszak legkimagaslóbb csillagászati eredményeit érték el. 1577-ben megfigyelései során újabb tévhiteket rombolt le e tudomány területén, amikor egy üstökös pályáját számította ki és bebizonyította, hogy az nem légköri jelenség, mint ahogy azt hitték. Ezenkívül számos tudományos felfedezés kötődik még a nevéhez. Azonban korának legnagyobb felfedezését, amely szerint a Nap a világmindenség közepe, csak félig ismerte el és

egy – a heliocentrikus és geocentrikus világkép közötti – kompromisszumos, átmeneti álláspontot vallott. Egy 1588-ban kiadott művében azt a tézisét írta le, amely szerint a bolygók keringenek ugyan a Nap körül, de a Földet egy mozdulatlan középpontnak tekintette és nem bolygónak. Ez az év azonban mást is tartogatott Tychonak. Legfőbb támogatója, II. Frigyes dán király több napig tartó tivornya és a mértéktelen alkoholfogyasztás következtében meghalt. Majd a dán trónra került IV. Keresztély egyre kevesebb támogatást juttatott a csillagászati kutatásokra, és Uraniborg fejlesztésére. Pár év múlva az intézmény – rossz pénzügyi helyzete miatt – nem tudta folytatni addigi kutatásait, és ezzel együtt Tycho anyagi helyzete is mélyrepülésbe kezdett. Ezután két évet Hamburgban töltött, majd II. Rudolf német-római császár segítsége folytán egy Prágától nem messze lévő falu kastélyában berendezhetett egy új csillagvizsgálót. Tudományos munkái ebben az időszakban már nem voltak olyan jelentősek, mint Dániában. 1600-ban fogadta maga mellé asszisztensnek Johannes Keplert, akivel közös és korántsem felhőtlen munkakapcsolatuk csak nagyon rövid ideig tarthatott. Az arisztokrata származású és gőgös Tycho lenézte alacsonyabb származású, ám zseniális elméjű asszisztensét, ami miatt már a kezdetektől megromlott a viszonyuk.

1601 októberében követte egykori mecénását, II. Frigyest a túlvilágra. A mendemondák szerint Tycho Brahe egy iszogatós dorbézolás során hívta ki maga ellen a sorsot. A lakoma során erős vizelési inger tört rá, ám nem akarta megszegni az etikett előírásait, és nem hagyta el az asztalt az étkezés végéig. Így udvariasan magában tartotta vizeletét és folytatta tovább a kedélyes italozást, aminek következté-

ben húgyhólyagja begyulladt. Az ezt követő napokban egyáltalán nem volt képes elintézni kisdolgát és szörnyű fájdalmak kínozták, majd a gyulladás következményeibe tizenegy nappal később belehalt. De – még ennek bekövetkezte előtt – kutatásainak és megfigyeléseinek eredményeit végül halálos ágyán rábízta Keplerre, hogy utóda tovább folytathassa az égbolt tanulmányozását.

A NEM KÉPZELT BETEG

Molière (1622–1673) a drámairodalom egyik nagy alakja. Nagyszerűségét elismerték, és egyben irigyelték is. Komédiáiban a társadalom és az emberi gyarlóság elé állított görbe tükröt, és kigúnyolta az emberi lét kicsinyességét, ami mai napig jókedvre deríti a Molière darabok nézőit. Egyszerre írt, rendezett, irányított és színészkedett. Bár a könnyed műfajban alkotott, emögött rengeteg munka és energia állt. Drámái mellett egy babonát is hagyott az utókorra. Élete utolsó előadásán zöld ruhát viselt, halála után ezért balszerencsének vélték, ha egy színész ilyen színű kosztümben lépett a színpadra.

Jean-Baptiste Poquelin 1622. január 15-én született Párizsban. Hat gyermek közül ő volt a legidősebb. Édesapja a királyi udvar kárpitosaként dolgozott. A párizsi jezsuita kollégiumban végezte tanulmányait, ahol megismerkedett Plautus és Terentius drámáival, valamint jó barátságot kötött egy abbéval, akinek tulajdonában volt egy hatalmas könyvtár. A latin nyelvet is kiválóan megtanulta, így ókori filozófiai műveket is fordított. Apja halála után megörökölte az udvari kárpitos címet, ennek következtében bejárása volt XIV. Lajos király udvarába. Fiatalkorától kezdve vonzódott a színházhoz, ezért a családi örökség megszerzése után a színházkedvelő Béjart családhoz költözött. Ekkor szeretett bele Madeleine Béjart-ba, aki egy nála idősebb színésznő volt. Miután felvette a Molière nevet, 1643-ban kedvesével és annak testvéreivel megalapította első színtársulatát, ami anyagi gondok következtében megbukott, és két év múlva feloszlott. A felhalmozott adósságok miatt többször is az adósok börtönébe került, ahonnan egy ismerőstől kapott köl-

csön segítségével került ki. Az ezt követő tizenhárom évben Madeleine-nel együtt vándorszínészként járták az országot. Molière alkalmatlan volt a tragikus hős szerepére, de annál tehetségesebb volt a komédia területén. A színészkedés mellett olasz komédiákat dolgozott át, de saját darabjaival még nem lépett színpadra ezekben az időkben. A vándorévek alatt két herceg is pártfogásába vette a színtársulatot, és támogatta őket. Párizsban 1658-ban léptek fel újra a korábbi csúfos kudarc után, és ekkor a nézőközönség soraiban ott ült maga a király is, akit Molière vígjátéka hangos hahotára késztetett. Ezután a francia vidéki városok és falvak nézőközönségét, a nagyvárosi nézőközönségre cserélték. Egy évvel később „Kényeskedők" című darabjának bemutatója meghozta a rég várt sikert, és Molière a színház világának ünnepelt alakjává lépett elő. XIV. Lajos barátságát és támogatását is élvezhette, aki megvédte őt kollégái féltékenységétől. Népszerűsége egyre nőtt, és társulata 1662-től már a királyi palota színházába költözött. A király kívánságára több zenés darabot és komédiát készített. Ugyanebben az évben feleségül vette Amanda Béjart-t, aki egykori kedvesének fiatal lánya volt. A rossz nyelvek azt pletykálták, hogy saját lányát vette el, ami nem volt igaz, de a párizsi irigy közhangulat gyakran a szájára vette őt, és egykori támogatója Conti herceg is ellene fordult. De Molière ekkor még töretlenül élvezte XIV. Lajos bizalmát, aki első gyermekének keresztapja lett. Versailles-ban 1664-ben bemutatták „Tartuffe" című darabját, amit nagy felháborodás követett és az érsek megtiltotta, hogy tovább játsszák a darabot. Többszöri kísérlet és átdolgozás után végül öt év múlva készült el az a változata, amit színpadra vihetett. Az ezt követő években egymás után írta sikeresebbnél sikeresebb műveit, mint a Mizantrópot, Don Juan-t, A tudós nőket vagy a Botcsinálta doktort. Abban a tizenhárom évben, amíg rendezőként dolgozott, a királyi színházban közel 100 darabot mutattak be, és ennek majdnem egyharmadát ő írta meg. Egykori társa, Madeleine 1671-ben meghalt, ami sokat rontott a drámaíró lelki és egészségi állapotán.

A társulat igazgatása, valamint a sok munka legyengítette szervezetét, ráadásul tüdőbetegségben is szenvedett, de a munkát nem hagyta abba, még élete utolsó perceiben sem. Halálát betegsége idézte elő, de élete utolsó drámai perceit még egy nem mindennapi csavarral toldotta meg. Így teszi ezt egy jó drámaíró, és tette ezt az élet is, amikor társulatával 1673. február 17-én A képzelt beteg negyedik előadását játszották a színpadon. Molière-nek rendkívüli érzéke volt a komédiaíráshoz és a komikus alakok megformálásához. Ő alakította aznap este a színpadon a színjáték főszerepét. Azonban Molière a darabbeli Argan-nal ellentétben nemcsak beképzelte magának, hogy beteg, hanem valóban az volt. Az előadás közben rosszul lett és vért hányt, de végigjátszotta a darabot úgy, hogy a közönség elhitte neki, hogy mindez csak a színpadi játék része. Miután a függöny legördült, összeesett, és többé már nem játszhatta a beteget.

A ZENESZERZŐ, AKI A LÁBÁBAN ÉREZHETTE A RITMUST

Az olasz származású zeneszerző Lulli (1632–1687) néven látta meg a napvilágot, később amikor már jól ment sora, nevét Lully-ra változtatta. Tehetséges, célratörő, mindezek mellett pedig mérhetetlenül hataloméhes volt. Pályáját kuktaként kezdte, végül a királyi udvarban kötött ki. Mindenkit kihasznált és elsöpört, aki az útját keresztezte. Végül a Te Deum vezénylése során, az isteni gondviselés segített neki kiegyenlíteni földi számláját.

Az olasz származású zeneszerző Giovanni Battista di Lulli néven született 1632. november 29-én. Egy Firenzében élő egyszerű molnárcsalád sarja volt. Felmenőinek kilétét és gyermekkorát homály fedi. Már igen korán, mindössze tizennégy évesen Párizsba került, ahol kuktaként, zeneapródként, és olasztanárként is foglalkoztatták. Egy francia hercegnőt, Montpensier-t tanította olaszul. Gigault, Roberday és Métru híres orgonistáknál részesült zenei képzésben; hangszerjátékot és zeneszerzést tanult tőlük. Részt vett bálokon, udvari mulatságokon, ahol ismereteket szerzett a korabeli táncokról és zenei stílusokról. Miután a hercegnőnél elvesztette állását, az udvari zenekarban foglalkoztatták. Több hangszeren is kiválóan játszott, hegedűjátékával pedig annyira lenyűgözte a királyi udvar tagjait, főképpen XIV. Lajost, hogy 1652-ben a 20 éves Lulli a zenekar élére került. Ezzel párhuzamosan egy tizenhat tagból álló saját vonószenekart is alapított. Tehetsége és a királyi udvarban őt körülvevő népszerűsége folytán fellépett egy balettben, amiben maga a király is táncolt. Ezután 1653-ban az uralkodó már udvari zeneszer-

zővé nevezte ki. A feltörekvő zenész a király kegyeibe került, a város zenei életének meghatározó egyéniségévé vált. Kortársa volt a népszerű Molière-nek, akinek darabjaihoz zenebetéteket írt. 1661-ben a francia állampolgárságot is megkapta, ezután nevét nemesíttette és innentől már Jean-Baptiste de Lully-nek nevezték. Egyszerű származását megtagadta és egy „firenzei úriember fiának" adta ki magát. Még ebben az évben feleségül vette Madelaine Lambert-t, a királyi zenekar mesterének lányát, akitől három fiúgyermeke született. Apjuk hatására mindhárom zeneszerző lett, de egyikük sem ért el akkora sikereket, mint ő. Házasságát csupán érdekből kötötte, Lully valójában saját neméhez vonzódott, és viszonyt folytatott a király öccsével, Fülöppel is. A király kegyenceként, egyre magasabbra jutva a ranglétrán, gátlástalanul érvényesítette saját érdekeit, és ellehetetlenítette az opera műfajában dolgozó kollégái, Camber és Perrin munkásságát. Romlott becsvágya és kapzsisága arra sarkallta a muzsikust, hogy gátlástalanul tiporja el környezetét a saját céljai elérése érdekében. Hatékony érdekérvényesítése nyomán számos királyi privilégiumot sikerült megszereznie. A király egy rendeletében a párizsi zeneelőadások monopóliumát adta neki, így korának legtekintélyesebb muzsikusává vált.

Miután Molière-rel elváltak útjaik egymástól, 1672-ben saját színházat alapított. Színházában minden évben új operát mutatott be, amit zenés tragédiának vagy lírikus tragédiának nevezett. Ezeken kívül jó pár balettet, könnyed komédiákat és más műveket is komponált. Számos újítást is bevezetett ezen műfajok területén, az olasz operát a francia nyelvi és nemzeti sajátosságokhoz alakította, valamint a zene hangzásvilágát is új hangszerek, mint például kürt,

üstdob vagy oboa bevezetésével gazdagította. Bár kíméletlenül átgázolt kortársain, ugyanakkor új műfajokat hozott létre, ő alkotta meg a francia opera, az udvari balett és a zenés vígjáték alapjait. A balettet az opera aktív részévé tette, és nemcsak táncbetétként alkalmazta. Molière halála után a közkedvelt drámaíró színházát, a Palais Royalt is megkapta. Sikert sikerre halmozott, népszerűsége csúcsán állt, amikor egy véletlen folytán a zeneszerző szerencsecsillaga végleg kihunyt.

A Napkirály hosszú betegségéből való felépülésének tiszteletére rendezett koncerten érte őt el végzete. A zenekart vezényelte, ám akkoriban még nem pálcát, hanem botot használtak, amivel ütötték a padlót, ezzel diktálva az ütemet a zenészeknek. Lully szó szerint érezhette a ritmust a lábában, ugyanis a nagy hévben rácsapott botjával a nagylábujjára. Lábát súlyosan megsebesítette, aminek következtében a felcser javasolta neki, hogy vágják le sérült ujját. Lully azonban, makacs és szívós természete lévén, nem engedte ezt meg a doktornak. Végül sebe elfertőződött, ő pedig belehalt ennek következményeibe. Így történt, hogy a telhetetlen és törtető Lully végül megütötte a bokáját... Pontosabban a nagylábujját.

EGY TUDOMÁNYOS ANTITÉZIS

Széles körben ismert, sőt, egyes tudományos kutatások által alá is támasztott tézis, hogy a házasságban élő férfiak tovább élnek, mint azok, akik sohasem nősülnek meg. Nos, Henry Purcell (1659–1695), angol zeneszerző erről igen sokat tudna mesélni, ha történetesen nem halt volna meg közel kétszázhúsz esztendeje – mindössze harminchat évesen...

Henry Purcell kiváló barokk zeneszerző volt, aki az angol zenei hagyományokat olasz és francia elemekkel kombinálta, és vált hazája művészeti életének meghatározó alakjává. Kisgyermekként a Chapel Royal gyermekkórusának a tagja volt, majd királyi hangszerkészítőként és -javítóként működött, később, 1679-ben a Westminster Apátság orgonistája lett. Ettől az időtől már komponistaként is sikeres, 1683-tól udvari zeneszerzőnek nevezték ki, ebben a minőségében több uralkodót (II. Jakab, III. Vilmos és II. Mária) is szolgált, töretlen sikerrel. Művészetének középpontjában színpadi művei álltak, amelyek egy része William Shakespeare, illetve John Dryden szövegeire készült. Alkotásai közül a leismertebbek a Dido és Aeneas (1689), az Artúr király (1691) és a Tündérkirálynő (1692), de csodálatos egyházzenei műveket is komponált, ezek közül a leghíresebb a római Szent Cecília-templom részére írt Te Deum (1694). Időközben 1680-ban megnősült, felesége Frances Peters lett.

Purcell halálnak pontos körülményei tisztázatlanok. A leginkább elterjedt teória szerint egyik éjjel túl későn tért haza a színházi próbáról – esetleg a hazafelé útba ejtett kocsmából – és felesége, Frances kizárta őt westminsteri házukból. A derék asszonyt nyilván jobbító szándék és nevelési célzat vezethette. Azon az éjszakán viszont különösen

hideg volt, így a kiváló zeneszerző a saját háza ajtaja előtt, a lépcsőn fagyoskodva, súlyosan megfázott. Megbetegedett, és nem sokkal később meghalt. A Westminster székesegyházban, az orgona alá helyezték örök nyugalomra, temetésén azzal a misével búcsúztatták, amelyet nem sokkal korábban maga írt II. Mária királynő temetésére. A világ egyik legtehetségesebbnek tartott zeneszerzője mindössze harminchat éves volt. Ha igaz az a tézis, hogy a házasságban élő férfiak tovább élnek, mint nőtlen társaik, szegény Purcell vajon meddig élt volna, ha nem nősül meg…

A KIRÁLY ÉS A VAKOND

Hol volt, hol nem volt, a Holland-alföldön innen és túl, élt egy korán árvaságra jutott kis herceg, akit Vilmosnak (1650–1702) hívtak. Felkerekedett, és elindult a nagyvilágba, útja során sok barátot, de még több ellenséget szerzett, akik nagy befolyással bírtak a további életére. Hosszú és küzdelmes útján háborúkat vívott a környező nagyhatalmakkal, majd kötött egy előnyös házasságot, aminek révén megszerezte az angol koronát. Bár nem örvendett általános népszerűségnek, mégis azon kivételek közé tartozik, akit nem ellenfelei tettek el láb alól.

III. Vilmos angol király 1650. november 4-én született Hágában. Édesapja, II. Vilmos orániai herceg volt, aki pár nappal fia születése előtt halt meg himlőben, így Vilmos születésétől kezdve Oránia hercege lett. Anyja, Mária brit királyi hercegnő, gyerekkorától kezdve nem törődött vele, nem is látogatta. Vilmost holland nevelőnők nevelték, és angol nevelők tanították. A himlő aztán Vilmos anyját is elvitte 1660 decemberében, aki végrendeletében fivérét, II. Károly angol királyt bízta meg, hogy képviselje fia érdekeit. Anyja halála után Vilmos oktatása és gyámsága folyamatos vita tárgyát képezte az Orániai-ház támogatói és a köztársaságpártiak között. Felnőtt korára kálvinista, holland hazafi vált belőle, amely szembeállította őt nagybátyjával. II. Károly és Vilmos életstílusa valamint politikai nézetei merőben eltértek egymástól, ami konfliktushoz vezetett a két férfi között. Bácsikája a franciákkal egy titkos egyezményt kötött, melynek célja a Holland Köztársaság lerombolása, és egy kisebb holland állam kialakítása volt. Egyre erősebben kirajzolódott a két szövetséges és a hol-

landok közötti ellentét, ami 1672-ben érte el tetőfokát. XIV. Lajos hadseregével betört a köztársaság területére, és kezdetét vette a háborúskodás időszaka, amit az angolok a tengeren támogattak flottájukkal. Eközben Hollandiában is belső zűrzavar tört ki, De Wittet, a holland kormányzót sikertelen háborús politikája miatt megbuktatták, és Vilmos szerezte meg a teljes hatalmat. Tovább folytatta a harcot az angolokkal és a franciákkal, miközben szövetségre lépett a spanyolokkal. Közös erővel legyőzték az angol flottát a tengeren, akikkel 1674-ben Vilmos békét kötött. A békekötést három évvel később unokahúgával, Stuart Máriával kötött házasságával pecsételte meg. Mária Jakab yorki herceg leánya volt, akinek révén Vilmos lehetőséget látott II. Károly angliai területeinek megszerzésére, valamint arra, hogy maga mellé állítsa az angolokat. A házasság nem volt túl sikeres, Mária nem szült utódot férjének. 1678-ban a Napkirállyal is békét kötött, de Lajos tovább folytatta a támadásokat, így Vilmos csatlakozott az 1686-ban létrehozott, franciaellenes augsburgi ligához.

Angliához fűzött reményei a tervek szerint haladtak. Vilmos apósa, Jakab, aki katolikus volt, 1685-ben a protestáns Anglia királya lett. Vilmos próbálta összebékíteni a protestánsokkal, és igyekezett arra ösztönözni, hogy csatlakozzon a franciaellenes ligához, de próbálkozásai kudarcot vallottak, ezzel újabb konfliktus vette kezdetét a két ország között. Vilmos elnyerte az angol protestáns politikusok támogatását, akikkel tárgyalásokba kezdett egy angliai invázió lehetőségéről. Eközben II. Jakab új felesége fiú utódot szült, így Mária trónöröklése veszélybe került. Mindezek fényében csak egy Anglia elleni invázió nyújtotta az egyetlen lehetőséget az angol trón megszerzésére Vilmos számára, így 1688-ban útnak indult seregeivel a szigetországba. A protestáns nemesek Vilmos mellé álltak és megbuktatták Jakabot, aki elmenekült az országból. Szökésével elveszítette az angol trónt, amelyre ezután nem fiát, hanem lányát, Máriát, és annak férjét ültették. A szokásokkal ellentétben, nem a Canterbury érsek, hanem London püspöke koronázta meg őket 1689. április 11-én. Skócia és Írország népe nem ismerte el az új királyt uralkodóként és komoly ellenállás bontakozott ki ezeken a területeken. Skóciában egy hónapon belül sikerült leverni a felkelést, de Írország a franciák támogatását élvezte, itt nagyobb harcok alakultak ki. Az angol hadiflotta legyőzte a francia tengeri erőket, de az augsburgi liga a szárazföldön vereséget szenvedett, és Vilmos elvesztette a holland területekhez tartozó Namurt. Vilmos háborúja a franciák ellen sokáig elhúzódott, aminek következtében kevesebbet tudott országa ügyeivel foglalkozni. Felesége, Mária azonban kivette a részét a kormányzásból és férje távollétében övé volt a hatalom, egészen haláláig. Mária himlőben hunyt el 1694-ben, ezután férje népszerűsége csökkeni kezdett. Több évig tartó háborúskodás után Vilmos békét kötött a francia királylyal, és a harcok véget értek.

Vilmos hosszú és viszontagságos utat tett meg, míg beleülhetett a trónszékbe. Nagy gonddal és körültekintéssel tette meg a királyság felé vezető lépéseket. Nem így volt ez akkor, amikor Sorrel nevű lovával megbotlottak egy vakondtúrásban. Az esés következtében eltörött a kulcscsontja, ennek egyik szövődményeként tüdőgyulladás lépett fel nála, amibe 1702-ben belehalt. Így lehetett tanúja a történelem, egy kis állat puccsának, aki megdöntötte egy nagy király uralkodását. És ha ez vakond máshol túrt volna, az angol király élete is tovább tartott volna.

Édes élet

Adolf Frederick (1710–1771) svéd király számos jó tulajdonsággal bírt. Akik jól ismerték, barátságos, vendégszerető embernek tartották. A hét főbűn egyikére azonban erős hajlama volt, vesztét is ez okozta...

Adolf Frederick 1751-ben került a svéd trónra, a Holstein-Gottrop ház első uralkodójaként. A történetírók gyengekezű királyként említik, országának inkább csak formális vezetője volt. Uralkodása idején a tényleges hatalmat a parlament gyakorolta, ahol egyébként ezidőben is súlyos pártharcok zajlottak. A király mindössze két alkalommal tett kísérletet hatalma megerősítésére, azonban az abszolút monarchia megvalósítása mindkét alkalommal kudarccal végződött. Svédországban utóbb Adolf Frederick uralkodására, mint a hosszantartó belső béke időszakára emlékeztek. Külön is említést érdemel az ekkor elfogadott, sajtószabadságról szóló törvény, amely a saját korában egyedülálló módon visszaszorította a cenzúrát, és kizárólag a király és a lutheránus egyház rágalmazását sújtotta büntető intézkedésekkel.

Adolf Frederick barátságos ember, jó férj, szerető apa volt, aki a szolgáival is kedvesen, udvariasan bánt. Királyként egy igen szokatlan hobbynak hódolt, kedvenc időtöltése dohányszelencék készítése volt. Szeretett enni, és különösen kedvelte az édességeket.

1771. február 12-én aztán a király egy könnyű, kímélő kis ebédet vett magához. A menü homár, kaviár, füstölt hering és savanyú káposzta volt, hozzá ízletes pezsgővel. Ezt követte a desszert. Adolf Frederick kedvenc édessége az északi népek körében nagy népszerűségnek örvendő „sem-

la" volt, amely egy – forró tejben szervírozott – zsömle alapú édesség. Nos, ebből a király tizennégyet (!) fogyasztott el egy ültő helyében, a tizenötödik előtt azonban holtan fordult le a székéről... Gyakorlatilag halára ette magát, így bűnhődve a torkosság bűnéért. De legalább utolsó percéig élvezhette az „édes életet".

Üdvözlet a kapitánynak

Kendrick kapitány (1740–1794) egész életét a tengeren élte le, már születésekor elrendeltetett, hogy a tengeren töltse földi léte napjait. Kilétéről és életútjáról nem sokat lehet tudni, azonban ironikus és groteszk halála legendává vált a tengeren.

John Kendrick 1740-ben született Massachusetts-ben. Felmenői csakúgy mint ő, tengerészek voltak. Eredeti neve Kenrick volt, amit ő később egy „d" betűvel toldott meg. Hét gyermek közül harmadikként látta meg a napvilágot. Édesapja, Salamon Kenrick is tengerész volt, de nem ért el nagy sikereket életében. Ő ösztönözte és bíztatta fiát, hogy folytassa a családi hagyományt, és legyen tengerész. Fiatal korában olyan alapoktatásban részesült, mint a szerény családi körülmények között élő gyerekek általában. 20 évesen egy Bang kapitány nevű bálnavadász hajójának legénységéhez csapódott, és elkezdődött élete a tengeren. Később, 1762-ben, csatlakozott unokatestvére, Jabez Snow kapitány társaságához. Az ezt követő nyolc évéről keveset lehet tudni, azonban annyi bizonyos, hogy különböző kereskedelmi hajókon szolgált, illetve megnősült Martha's Vineyard szigetén. Lelkes hazafiként részt vett a híres Bostoni teadélutánon 1773. december 16-án. Az amerikai függetlenségi háború idején egy Fanny nevű partizánhajón teljesített szolgálatot, 1777-től már kapitányként. A hajónak 100 fős legénységével sikerült pár brit hajót foglyul ejtenie, és elkobozni vagyonukat, további tartalékokat szerezve ezzel a háború folytatásához, valamint növelve ezzel Kendrick vagyonát. Két évvel később azonban Kendrick jutott korábbi áldozatainak sorsára.

Szabadulása után, 1780-ban a Count d'Estang nevű kalózhajó parancsnoka lett, egy évvel később pedig egy másik hajó parancsnoki posztját is elfoglalta. Amikor véget ért a függetlenségi háború, újra bálnavadásznak állt, de hamarosan megbízták egy kolumbiai expedíció két hajójának vezetői tisztségével. Az expedíció célja bizonyos területek feltérképezése, és a kereskedelmi kapcsolatok kiépítése volt idegen területeken. A két hajó neve Columbia, és Lady Washington volt, mindkettőn ő volt a kapitány, de az utóbbin Robert Gray teljesítette parancsait, aki nem volt elragadtatva a helyzetétől. Kendrick később beszervezte fiát is az expedícióba, aki szintén a tengeren kívánt karriert befutni. Az út során fia hitbuzgó katolikussá lett, majd egy spanyol hajón szolgált tovább.

1778. április elsején egy vihar következtében az expedíció két hajója és a két hajós szem elől tévesztették egymást. Kendrick túlélte a csapást, de a legénysége egy része a viharban, mások skorbutban meghaltak. Átvészelve a nehézségeket, újra útnak indultak és kikötöttek Nootka Sounod-on, ahol végül az egész telet eltöltötték, barátságot kötöttek a bennszülöttekkel, és megszerezték a helyi szőrmekereskedelem jogát. Eközben Gray is kikötött a szigeten, és a hajók újra egyesültek egymással. Kendrick és Gray viszonya azonban tovább romlott, így Gray elhagyta Nootka-t. A kapitány útja ezután Hawaiira, a Sandwich-szigetek felé vezetett, ahol elsőként szerezte meg a szantálfa és az orient gyöngyök feletti kereskedelem lehetőségét. Később Kínában, Japánban és Makaón is eltöltött tizennégy hónapot. Végül 1794-ben visszatért Hawaii-ra és Honoluluban horgonyzott le, immáron örökre.

A kapitányt egy brit hajó tisztelgése költöztette a másvilágra. A britek Kendrick személyének szalutáltak, amikor csőre töltött ágyúikból lövéseket adtak le a parton lehorgonyzott Lady Washington hajó tiszteletére. Egy jól irányzott célzással az ágyúgolyó hamar a Washington fedélzetén találta magát, hogy személyesen adhassa át üdvözletét a hajó kapitányának. A tisztelgés olyan mélyen érintette a fedélzeten tartózkodókat, köztük a kapitányt is, hogy nem élték túl ezt a kedves gesztust, és Honolulu partjaira már csak a maradványaikat sodorta a víz.

Egy becsületbeli ügy

Lermontov (1814–1841) az orosz romantikus irodalom egyik kiemelkedő alakja volt. Rövid ideig alkothatott csak, de ez elegendőnek bizonyult ahhoz, hogy tehetségét bebizonyítsa az utókor számára. Ifjonti hévvel alkotott, élt, és ugyanezzel a hévvel távozott az élők sorából. Szellemét a könyvek, becsületét a kard formálta.

Mihail Jurjevics Lermontov 1814. október 15-én született Moszkvában. Egy ősi, nemesi skót család leszármazottja, felmenői nemzedékeken át katonatisztek voltak a skót és angol királyok szolgálatában. Az 1600-as években egyik őse Oroszországba költözött, és a cár katonatisztje lett, ahogy a család későbbi férfi leszármazottai is ezután. Eredeti nevük Learmonth volt, ami később eloroszosodott formában élt tovább. Édesapja katonatiszt, édesanyja egy orosz nemesi származású lány volt, de őt a költő négyéves korában elveszítette. Ezután apai nagyanyja kastélyában nevelkedett egy kis orosz falucskában, Tarhaniban. Gyermekkorára, és később költészetére a vidéki élet és táj, valamint a nagymama irodalomszeretete és hatalmas könyvtára nagy hatással voltak. Kiskorától kezdve lelkesen olvasott, és már gyerekfejjel verseket írt. Ekkor ismerkedett meg Byron és Puskin költészetével, akiknek a művei mély benyomást tettek rá. A művelt közegben négy nyelven, ősei emlékéhez híven angolul, továbbá latinul, franciául és németül is igen magas szinten megtanult. A korai évek után egy bentlakásos iskolába került tizennégy évesen, ekkoriban a zene és a képzőművészetek érdekelték, amelyekben igen tehetségesnek bizonyult. A humán műveltség a gimnázium után is meghatározta Lermontov életútját, ugyanis 1830-

ban irodalmat, történelmet és nyelveket tanult a Moszkvai Egyetemen. Tanulmányait két év után befejezte ebben az intézményben, miután világnézeti különbségek miatt az egyetem vezetősége arra kényszerítette őt, hogy hagyja el az iskolát. Ezután – hátat fordítva addigi tanulmányainak – Szentpétervárra utazott, és ősei hagyományát követve beiratkozott egy katonai iskolába. Két évet töltött a kadétképzőben, ami után a cár szolgálatában álló lovashadnagy lett belőle.

Ugyanakkor az irodalom szeretetének sem fordított hátat, és korai költészetének alkotásait megismerhette a szentpétervári társasági elit, ahova, mint katonatiszt, már szabad bejárással rendelkezett. Nagy példaképe, Puskin halálának hatására megírta a „A költő halála" című versét, amely nagy felháborodást keltett, mivel a cári udvart tette felelőssé azért, hogy a poéta távozott az élők sorából. Miután egy újságban publikálta versét, letartóztatták Lermontovot. De I. Miklós cár megkegyelmezett neki, és nem rótt rá súlyos büntetést. Addigi előkelő ezredéből áthelyezték egy másik, szerényebb, kaukázusi alakulathoz. Bár ez sokkal nehezebb körülményeket jelentett Lermontov számára, azonban az ottani táj szépsége nagy hatással volt költészetére. Nagyanyja közbenjárásával végül egy év után visszatérhetett régi közegébe, de egy újabb év elteltével ismét kényszerű távozás várt rá. A katonai vértől valamint a nemesi büszkeségtől hajtva, Byron és Puskin költészetének hatására 1840-ben egy heves vita után párbajra hívta ki a francia nagykövet fiát. Rossz húzása miatt a Fekete-tenger mellett állomásozó alakulathoz küldték, távol szeretett vidékétől és családjától. Betegséget színlelve egy Moszkva környéki szanatóriumba került és felépülése után a városban maradhatott. Újra a társasági élet sűrűjében találta magát és rövid ideig még folytathatta régi életét. Lermontov heves vérmérsékletű, forradalmár hangulatú lírikus volt, aki már huszonöt éves korában ismert volt szülőhazájában, és annak határain túl is. Ezen tulajdonságai költészetének javára váltak, azonban életét igencsak megrövidítették.

Egy utazása során megszállt egy kis fogadóban, ahol az esti vacsora közben összeszólalkozott egy másik asztalnál ülő vendéggel. Hosszas sértegetések és gúnyolódások után Lermontovot – a kor ifjúságának szokásaihoz híven – kihívták egy párbajra. Azonban középkori hős lovagok kardja helyett az akkori korban divatos fegyvernemet, vagyis pisztolyt választottak a becsület megvédésének eszközéül. A becsületbeli ügy rendezésére a hajnali órákban került sor a két vitázó között. A párbaj során Lermontov nagy példaképe, Puskin sorsára jutott, és igen fiatalon, mindössze huszonhét évesen életét vesztette már az első golyóváltáskor. Úgy tűnik, a költő jobban forgatta a tollát, mint a katona a fegyverét, de legalább tollával sikerült magát beleírnia az irodalom nagyjai közé.

A Po(e)csolya

Poe (1809–1849) hátborzongató műveinek hangulatát az alkohol, a depresszió, különböző ajzószerek, és egy tragédiákkal teli életút festették a lehető legsötétebbre. Az ifjú Edgar már középiskolás korában megismerkedett démonjaival, ekkor kötötte barátságát az alkohollal, a szerencsejátékkal és a lebujokkal, amikkel kapcsolata csak szorosabbra fűződött az évek folyamán. Botrányok kísérték lába nyomát, bármerre is járt egész életében. Aztán egy különös éjszakán, az utcán életre kelt fantáziája, és főszereplője lett saját misztikus világának.

Edgar Poe 1809. január 19-én született Bostonban. Édesapja, David Poe és édesanyja, Elizabeth Arnold Hopkins Poe színészek voltak. Három gyermekük közül ő volt a legfiatalabb. Edgar első születésnapja után apja elhagyta a családot, így ezután őt és testvéreit anyja nevelte, egészen addig, amíg a rákövetkező évben meg nem halt tuberkulózisban. A tragikus események után a három testvért elszakították egymástól, és Edgar az Allan családhoz került. Az Allan família gazdag kereskedő család volt, tagjai többek közt dohánnyal és rabszolgákkal is kereskedtek. Sohasem fogadták örökbe a fiút, de családnevüket megkapta, így lett belőle Edgar Allan Poe. Mikor betöltötte hatodik életévét, a család Angliába költözött, és Poe egy skóciai általános iskolában kezdte meg tanulmányait. Egy évvel később azonban visszatért az Allan családhoz Londonba, és egy bentlakásos iskola diákja lett. Ezt követően, 1820-ban újra visszatértek Amerikába és az ifjú itt végezte további tanulmányait. Az egyetem megkezdése előtt Poe eljegyezte barátnőjét, Sarah Elmira Roystert, majd 1826-ban beiratkozott a Virginiai

Egyetemre, ahol nyelveket tanult. Az egyetem szigorú szabályait nem tudta megszokni, a szerencsejátékok bűvöletébe került, amivel rengeteg adósságot halmozott fel. Elhidegült menyasszonyától és nevelőapjától is, aki nem nézte jó szemmel fia életvitelét.

Egy év után búcsút intett a felsőoktatásnak, és Bostonba utazott, ahol tisztviselőként és újságíróként dolgozott. Anyagi helyzete messze alulmaradt attól, amit megszokhatott az Allan családnál, ezért arra kényszerült, hogy a hadsereg szolgálatába álljon. Álnevet használva és korát eltitkolva kezdte meg a katonai szolgálatot, amivel sikerült pénzhez jutnia. Az ekkor tizennyolc esztendős költőnek ekkoriban adták ki első verseskötetét, amelyet név nélkül publikált, de az nem jutott el se az olvasóközönséghez, se a kritikusokhoz. Katonai pályája azonban felfelé ívelt, előléptették, és fizetését is megkétszerezték. Két év után azonban úgy döntött, befejezi szolgálatait a hadseregben. Poe ekkor még csak 20 éves volt, nem érte el a nagykorúságát, így – miután mindent bevallott parancsnokának – rég nem látott apjának engedélyét kellett kérnie a leszereléshez. Kis idő eltelte után apja, makacsságát félretéve, megadta neki az engedélyt. Ezután Poe beiratkozott a West Point városában található katonai akadémiára. A leszerelés és az akadémia megkezdése között újabb verseskötete jelent meg, amiben feletteseit gúnyolta ki. Katonatársai elismerését sikerült kivívnia, de a siker még mindig váratott magára.

Alighogy megkezdte az iskolát, a körülötte folyó események újabb nem várt fordulatot vettek. Nevelőanyja halála után nevelőapja új házasságot kötött, gyermekei születtek, Poe-t pedig kitagadta. Az események hatására Edgar kirúgatta magát az akadémiáról, és New Yorkba költözött, 1831 februárjában. Itt jelentette meg harmadik kötetét, amihez a pénzt adományokból gyűjtötte össze. Poe ezután csak az írásnak szentelte életét, de a kiadók nem foglalkoztak az ifjú és ismeretlen amerikai íróval, ezért tervei megvalósításához mindig másokra kellett támaszkodnia. A kevésbé sikeres költői kísérletezései után a prózával is megpróbálkozott, „Palackban talált kézirat" című művét egy baltimori lap pénzösszeggel jutalmazta. Ez a mű keltette fel John P. Kennedy novellista érdeklődését Poe iránt, aki segített neki állást találni egy richmond-i újságnál. Poe súlyos alkoholproblémái miatt pár héttel később elvesztette állását.

Miután újra visszatért Baltimore-ba, feleségül vette tizenhárom éves unokahúgát, akinek korát eltitkolták a házasságkötéskor. Házassága után egy ideig megpróbálta rendbehozni dolgait, visszakönyörögte magát előző munkahelyére, ahol rendszeresen publikálhatott az újságban. 1838-ban jelent meg egyetlen regénye, az „Arthur Gordon Pym nantucketi tengerész elbeszélése" című műve.

Később New Yorkban kezdett dolgozni, az Evening Mirror-nál, ahol 1845 januárjában megjelent egyik legismertebb verse: „A holló". Ez hozta meg számára az áttörést és a sikert. Poe Bronxba költözött, és ott vett magának és feleségének egy kis házat, aki viszont 1847 januárjában meghalt tuberkulózisban. Hitvese elvesztése után, Poe iszákossága és kiszámíthatatlan viselkedése egyre jobban eluralkodott rajta, ami végül halálát okozta.

Halálát olyan misztikum és talány övezi, ami műveit is jellemezte. Akár ő is írhatta volna élete utolsó óráinak történetét. Annyi bizonyos, hogy Poe-t 1849. október 3-án Baltimore utcáin találták a földön fekve. Valaki más ruháit

viselte. A források különbözőképpen emlékeznek meg az esetről. Egyesek szerint egy esős napon illuminált állapotban megbotlott és a földre esett, feje pedig egy mély pocsolya vízében kötött ki, aminek következtében megfulladt. Mások szerint a földön találták eszméletlenül és kórházba szállították, ahol a halála előtti éjszakán, önkívületi állapotban, egy bizonyos Reynold nevet kiáltott többször is, akinek kilétét végül soha nem sikerült kideríteni. Az utókor számos teóriát állított fel arról, hogy valójában mi történhetett vele, azonban az idők folyamán Poe halotti bizonyítványának és kórházi kartonjának is rejtélyes módon lába kélt, tovább borzolva ezzel a kedélyeket...

Egy húsevő vegetáriánus a Fehér Házban

Zachary Taylor (1784–1850) kiváló katona volt, aki az 1848-as választásokon mindenfajta politikusi előélet nélkül lett az Amerikai Egyesült Államok tizenkettedik elnöke. Annak ellenére, hogy maga is rabszolgatartó földbirtokos volt, ellenezte a rabszolgaság kiterjesztését a nyugati területekre, ezzel magára haragítva a rabszolgaságpárti délieket. Egy meleg nyári napon furcsa összetételű menüt fogyasztott, ami után hamarosan meghalt...

Taylor családja eredetileg szerény körülmények között élt, azonban az 1800-as évek elejére apja fokozatosan meggazdagodott, és rabszolgatartó nagybirtokossá avanzsált. A családban igen erősek voltak a katonai hagyományok, a kis Zachary Taylor pályáját maga is a hadseregben képzelte el. Végül huszonnégy esztendősen lépett be a seregbe, ahol fokozatosan haladt előre a ranglétrán. Számos háborúban derekasan helytállt, harcolt többek között az indiánok és a mexikóiak ellen is. A nyers stílusú főtisztet 1848-ban az Amerikai Egyesült Államok elnökének jelölték úgy, hogy előtte soha semmilyen politikai pozíciót nem töltött be. Megválasztották, az elnöki hivatalt 1849 márciusában vette át. Elnöksége alatt az állami apparátus új elemeként szerveződött meg a belügyminisztérium, illetve – többek között az elnök bátorítására – ekkor készítettek alkotmányt és folyamodtak állami státusért Kalifornia és Új-Mexikó telepesei. Korszaka legjelentősebb kérdése a rabszolgaság nyugati területekre való kiterjesztése volt. Taylor – annak ellenére, hogy birtokán maga is tartott rabszolgákat – ezt nem támogatta, ezzel számos befolyásos déli ellenséget szerezve magának. A rabszolgaságot ellenző rabszolgatar-

tó oximoronja persze az egyszerű külső szemlélő számára legalább annyira furcsán hat, mint egy, a mindennapokban húst fogyasztó, meggyőződéses vegetáriánus.

Aztán 1850. július 4-én Taylor elnök részt vett a függetlenség napján rendezett ünnepségen, és a Washington-emlékmű alapkőletételén. (Ennek az obeliszk alakú épületnek a felépítése a pénzhiány, a polgárháború és egyéb okok miatt csak 1884-ben fejeződött be, de utóbb az Egyesült Államok egyik nemzeti szimbóluma lett.) Különlegesen meleg nyári nap volt. Az ünnepség után az elnök egy igen különleges összetételű étel- és italsort vett magához: gyorsan és nagy mennyiségben fogyasztott hideg tejet, éretlen cseresznyét és ecetes uborkát. Ezt a menüt bizony legfeljebb egy várandós asszony irigyelhetné meg... Nem tudni, hogy e szokatlan étrend, vagy valami más hatására, mindenesetre a szegény elnökre a következő napokban súlyos emésztési problémák törtek: elsősorban csillapíthatatlan hasmenés. Orvosai azonnal kezelni kezdték, a tünetek bélfertőzésre utaltak. Taylor a gondos kezelés ellenére, négy nap múlva, elnöksége tizenhetedik hónapjában, életének hatvanhatodik évében meghalt. Akkor is, és azóta is sokan felvetették a merénylet lehetőségét, egyes feltételezések szerint rabszolgaságpárti déliek mérgezhették meg az elnököt. A kétségek eloszlatása érdekében a holttestet 1991-ben exhumálták és megvizsgálták, de mérgezésre utaló bizonyítékokat nem találtak. Így maradt a profánabb magyarázat: politikai vegetáriánusunknak egyszerűen az általa elfogyasztott (feltehetően fertőzött) zöldséges-gyümölcsös-tejes menü okozta a vesztét.

ÉLET A HALÁL UTÁN

Haynau (1786–1853) törvénytelen gyermekként látta meg a napvilágot, és megbélyegezve, közutálat tárgyát képezve távozott az élők sorából. Makacs és kegyetlen jelleme miatt többször kellett távoznia posztjáról. Az iránta érzett utálat az emberekben jó időre olyan mély nyomot hagyott, hogy még halálának történetéhez is különösen hátborzongató és véres eseményeket társítottak, megbecstelenítve ezzel a „bresciai hiéna" halálának szentségét.

Julius Jacob von Haynau a németországi Kasselben látta meg a napvilágot 1786. október 14-én. Édesanyja, Rosa Wilhelmine Dorothea Ritter, a híres gyógyszerész, Johann Georg Ritter lánya, édesapja IX. Vilmos hessen-kasseli tartománygróf volt. Hét gyermek, öt fiú és két lány közül a legfiatalabb. Apja rangon aluli házasságot kötött anyjával, ezért gyermekeiket a törvény nem ismerte el, azonban apjuk nemesi rangot adományozott anyjuknak, így Haynau mégis megkapta a bárói címet. Fiatalon, már tizenöt esztendősen az osztrák hadseregben szolgált, ahol magas rangba küzdötte fel magát. A napóleoni háborúkban is részt vett, a forradalmárok iránti ellenszenve már ekkoriban is komoly mértéket öltött, illetve korán elhíresült önfejűségéről és kegyetlen jelleméről. 1805-ben Franciaországban fogságba került. Három évvel később, 1808. október 11-én megnősült, és feleségétől 1809-ben egy lánya is született. A hadseregben folyamatosan haladt előre a ranglétrán, mígnem 1835-től vezérőrnagyként szolgált Milánóban. Itt a jelentős katonai vezető, Radetzky alatt szolgált. A nyugalomba vonulása előtti évben temesvári hadtestparancsnoknak nevezték ki, innen azonban kiáll-

hatatlan természete miatt hamar távozásra kényszerült. 1847-től már a hadseregtől távol, grazi birtokán töltötte mindennapjait, de az 1848-as zavargások és forradalmak miatt újra belépett a seregbe, mint önkéntes. Verona parancsnokaként kíméletlenül számolt le az olasz szabadságharcosokkal. 1849 áprilisában, Brescia városában brutális kegyetlenséggel verte le és végeztette ki a forradalmárokat, sőt, az olasz nőket is megkorbácsoltatta. Haynau ekkor kapta híres ragadványnevét, a „bresciai hiénát".

Ugyanennek az évnek májusában az olaszországi megtorlások után a magyarországi hadjárat vezetésével bízták meg, a császári haderők főparancsnoka lett, ami korlátlan hatalmat jelentett a számára. Az orosz hadakkal karöltve visszaszorította a magyar felkelőket egy gyors támadással, amivel úgy hitte, eldöntötte a háború további sorsát. De a magyarországi hadak vezetője, Görgey Artúr nem Haynau és az osztrák sereg előtt, hanem az oroszok előtt tette le a fegyvert, Világosnál. Ez a lépés felbőszítette a hiénát, aki haragját a szabadságharc foglyul ejtett vezetőin vezette le. A szabadságharc résztvevőire börtön és halál várt. 1849. október 6-án kivégeztette az aradi vértanúkat, valamint Batthyány Lajost, ez első független magyar kormány miniszterelnökét. A magyarországi véres eseményekkel és a korábbi olaszországi megtorlásaival kivívta a nemzetközi közvélemény rosszallását, és az osztrák minisztériummal való összeférhetetlensége miatt, Ferenc József császár parancsára, 1850-ben le kellett mondania tisztségéről. E fölött érzett sértődöttsége miatt, szolgálatának utolsó napján a még el nem ítélt foglyoknak megkegyelmezett.

Ezután ismét visszavonult egy ideig grazi birtokára. Később Nyugat-Európába utazott, ahol nem fogadták őt

kitörő lelkesedéssel, londoni valamint brüsszeli tartózkodása során is elpáholták. A két eset után következő állomásán, Párizsban már mindent megtettek, hogy megóvják őt a nép haragjától, de nagy ovációval csak Berlinben és Bécsben fogadták, ahol díszpolgárrá választották meg.

Halálát egy mulatságon lelte, 1853. március 14-én, amikor az észak-olaszországi zavargások leverését ünnepelte barátaival. A szájhagyomány szerint igen csúfos véget szánt neki a sors, de nem kizárt, hogy csak a nép körében méltán kiérdemelt gyűlölet eredménye az a történet, ami haláláról fennmaradt. Történt, hogy Haynau az említett ünnepségen rosszul lett, és a jelenlévők azt hitték agyvérzést kapott. Pedig csak egy korábbi fejsérülése következtében vesztette el eszméletét, és lett tetszhalott, de a legenda szerint ekkor még élt. Miután elszállították őt a hullaházba, sor került a boncolásra, hogy megvizsgálják mi okozta a halálát. Miután lefűrészelték koponyája tetejét, az orvosok arra lettek figyelmesek, hogy agya még lüktetett, és az előttük fekvő „halott" még élt. Egyikük elájult, a másik pedig kést szúrt az élő Haynau agyába, aki ekkor tért örök nyugalomra.

A TUDOMÁNY ÁLDOZATA

James Abram Garfield (1831–1881) az Egyesült Államok huszadik elnöke volt, aki alig több mint hat hónapot töltött hivatalában, ezzel övé a második legrövidebb elnökség. Egy elmeháborodott merénylő lelőtte, mégsem közvetlenül ez okozta a halálát...

Garfield egy ohioi farmon nőtt fel, nagyon szerény körülmények között. Tanulmányai befejezését követően szinte azonnal politikai pályára lépett, a Republikánus Párt soraiban. Először Ohio állam szenátusába választották be (1859–1861). Ezután, az amerikai polgárháborúban vezérőrnagyként szolgált az északi seregben 1861-től 1863-ig. Ezt követően a képviselőház tagjává választották és 1863 és 1881 között egymást követő kilenc alkalommal szerzett újra és újra mandátumot. A Republikánus Párton belül kialakult két nagy politikai csoport, a radikálisabb rendíthetetlenek („Stalwarts") és a mérsékeltebb félvérek („Half-Breeds") közül az utóbbiak vezető alakja lett. Az 1880-as elnökválasztáson a Republikánus Párt kompromisszumos jelöltje lett, és el is nyerte az elnöki mandátumot. Alelnöke a „Stalwarts" soraiból kikerülő Chester A. Arthur volt. Elnökként támogatta a feketék polgárjogi törekvéseit, a pénzrendszer megújítását, és a mezőgazdasági technológia fejlesztését.

1881. július 2-án Garfield elnök volt iskolájába, a Williams College-ba tartott, ahol beszédet készült mondani. A főváros egyik vasútállomásán egy merénylő, Charles Giuteau hátulról kétszer rálőtt, az egyik golyó keresztülfutott a karján, a másik a hátába fúródott. A merénylő letartóztatásakor azt ismételgette, hogy ő maga egy a „Stalwarts"

soraiból, és tette nyomán immár végre Arthur lett az elnök. Giuteau-nek egyébként feltehetően súlyos pszichés zavarai voltak. Meggyőződése volt, hogy Garfield kizárólag azért nyerte meg az elnökválasztást, mert ő, mármint Giuteau egy rövid beszédet tartott néhány ember előtt, amelyben a republikánus jelölt támogatására bíztatta hallgatóságát. Ezek után úgy vélte, okkal jár neki fáradtságaiért valamilyen jutalom, a maga részéről az Egyesült Államok párizsi konzuli tisztségét erre éppen megfelelőnek tartotta. De mivel a tisztség elnyerésére megfogalmazott aspirációját a szükséges végzettség hiányában visszautasították, súlyosan megneheztelt az elnökre és körére. Ettől kezdve egy revolverrel felfegyverkezve hetekig követte az elnököt, a megfelelő alkalmat várva, hogy elégtételt vegyen.

Az elnök a merényletbe ekkor nem halt bele, azonban az egyik golyó a testében maradt, amelynek a helyét az orvosok nem tudták pontosan meghatározni. A kezelés közben több orvos is ujjaival a lőtt sebben matatva próbálta megtalálni a lövedéket, de sikertelenül. Ekkor a kiváló tudós, Alexander Graham Bell, a telefon feltalálója az elnök segítségére sietett új találmányával, egy fémdetektorral. Garfield vezető kezelőorvosa dr. Doctor Willard Bliss (akinek az orvosi doktorátus mellett a keresztneve is Doctor volt) hozzájárult, hogy Bell az eszközzel kutasson a golyó holléte után. Az azonban sajnos sokáig egyik bölcs tudós emberben sem merült fel, hogy a fémkereső nem tud különbséget tenni az elnök testében lévő golyó és az ágyában található fém ágyrugók között. Márpedig a vizsgálatok során az elnök egy fém rugókkal felszerelt ágyban feküdt. Így a gép eleinte téves információkat adott, felesleges beavatkozásokat generálva. Később ugyan felismerték a problémát, és a gép is bizonyított, de addigra a golyót már nem tudták eltávolítani, pontos helyére csak a boncolás során derült fény. Garfield végül 1881. szeptember 19-én halt meg, a halál oka, hogy a merénylet és az orvosi beavatkozás következtében fellépő fertőzések legyengítették szervezetét, különösen a szívét: vérmérgezést, tüdőgyulladást, és szívinfarktust kapott. Szakértők szerint a ma rendelkezésre álló orvosi technikák és felszerelések alkalmazásával Garfield túlélhette volna a merényletet. Ráadásul a halálos végkimenetelben erősen közrehatott az is, hogy a kezelőorvosok a kezelés során annak ellenére nem sterilizálták megfelelően a kezüket, hogy annak technikája már csaknem húsz éve ismert volt.

A fentiek alapján tehát azt mondhatjuk, hogy a szegény Garfield elnök halálához vezető oksági folyamatot a merénylő csupán elindította, a végeredmény bekövetkezéséhez ugyanakkor a korabeli műszaki- és orvostudomány is hozzátette a magáét.

Egy halál különös librettói

Pjotr Iljics Csajkovszkij (1840–1893) az egyik leghíresebb orosz zeneszerző. Pályája pont olyan labilis volt, mint lelkiállapota. Korai bemutatói után a kritika egységesen elmarasztalta, későbbi darabjaival pedig gyakran megosztotta a kritikusok táborát. Egész életében titkolta lénye egy részét, soha nem vállalta fel másságát senki előtt. Külföldön, vagy az orosz éjszakában, lopva szerzett örömöknek élt. Egész életében a titkok embere volt, és halálát még a hozzá közel álló emberek is rejtélyként élték meg.

Csajkovszkij 1840. május 7-én született Votkinszkban. Mérnök-hivatalnok család hét gyermeke közül másodikként született. A nyüzsgő nagyvárosi forgatagtól távol, idillikus vidéki környezetben nőtt fel. Édesanyja, valamint a vidéki otthon szalonjában egy öreg zenélő masinából megszólaló operák dallama oltotta bele a zene szeretetét. A vidéki harmóniának azonban hamar vége szakadt. Édesapja magasabb beosztást kapott, aminek következtében Szentpétervárra költöztek. Nyolcéves korában kezdte meg tanulmányait intézményesített keretek között, azonban az addig szabadságban nevelkedett Csajkovszkij lelkének túl merevek voltak az iskolában alkalmazott oktatási módszerek, és egyre zárkózottabbá vált. Az iskolai élettől való menekülést a zongoraórák jelentették számára, ahol igazán önmaga lehetett. Csajkovszkij később a szentpétervári jogi líceumban folytatta tanulmányait. Hivatalnoki pályára készült, de az oktatás merevsége ismét rányomta bélyegét érzékeny lelkivilágára. A zene ekkor is jelen volt életében, tovább folytatta zongoratanulmányait. Azonban édesapja anyagi helyzete idővel rosszra fordult, és nem

tudta tovább finanszírozni fia zenei oktatását. Csajkovszkij apja megkérdezte a zongoratanártól, hogy fiának érdemes-e tovább folytatnia a zenei leckéket, a tanár határozott válasza a nem volt.

Annak ellenére, hogy tehetségtelennek titulálták, Csajkovszkij tovább folytatta a zene tanulmányozását. Beiratkozott az Orosz Zenei Társaság előadásaira, ahol többek között zeneelméletet is hallgatott. Ebben az időszakban adta fel hivatali üllűsűt, óraadásból élt és komponálni kezdett.

1866-ban Moszkvába költözött, ahol zeneelméleti előadásokat tartott. Itt tette meg zeneszerzői karrierjének újabb, bizonytalan lépéseit. Kezdetei próbálkozásait se a közönség, se a szakma nem tartotta sokra, ennek ellenére Csajkovszkij nem adta fel álmai megvalósítását. Kitartása eredményre vezetett, hiszen „A cár katonája" című operájával belopta magát a közönség szívébe. Ezután kérték fel, hogy komponáljon zenét egy balett előadáshoz, „A hattyúk tavához". A balett nem teljesítette be a várt reményeket, de kivételesen nem Csajkovszkij zenéje, hanem a szegényes díszlet miatt. Nehezen dolgozta fel a csalódásokat, és idegrendszere az idő előrehaladtával egyre labilisabbá vált, hol idegösszeomlást kapott, hol mély depresszióban szenvedett.

Csajkovszkij magánélete sem haladt a megfelelő kerékvágásban. Az erős társadalmi nyomás hatására, homoszexualitását titkolva úgy döntött, feleségül veszi egyik tanítványát, Antonyinát. Házassága rosszul alakult, feleségével hamar szétköltöztek, ez pedig még mélyebb depresszióba taszította a zeneszerzőt. Sikertelen életéből egyetlen kiútként az öngyilkosságot látta, de csakúgy, mint életének legtöbb próbálkozása, ez is kudarcba fulladt. Válása után,

hosszan tartó utazásba kezdett, amely egy kis időre enyhítette problémáit, és hamarosan megízlelhette az igazi siker ízét is. 1879-ben Puskin „Anyegin" című művéből készült operájával végre elnyerte magának mind a szakma, mind a közönség elismerését. A hosszan tartó borús időszak után, életébe beköszöntött a tavasz.

A zeneszerző csillaga egyre fényesebb ragyogott, ám az égiek 1893 novemberében úgy döntöttek, hogy ennek a csillagnak távoznia kell az égboltról. November első estéjén, Csajszkovkij barátaival vacsorázott egy étteremben. A zeneszerző másnap rosszul lett és pár nap múlva elhunyt. De hogy halálát pontosan mi okozta, azt homály fedi. Egyes elméletek szerint a zeneszerző akkor követett el hibát, amikor barátaival az étteremben vacsorázott, és kért egy pohár vizet. A városban ugyanis kolerajárvány tombolt és a víz, amit kért feltehetően fertőzött lehetett. Más elméletek szerint titkolt homoszexualitása okozta halálát. Életvitele teljes titokban tartása érdekében a szentpétervári éjszakában kereste a kielégülést, az utcán magukat áruló férfiaktól. Ezen elmélet szerint már a vacsora előtt megfertőződött kolerával, és a vacsorai vízivás csak egy előre megrendezett színjáték része volt, hogy senki ne jöjjön rá titkára. Más feltételezések szerint öngyilkosságot követett el. Ennek okát három változatban ismerheti az utókor. Az első szerint férfiakhoz fűződő viszonya napvilágra jutása után egy becsületbírósági ítélet kényszerítette arra, hogy vessen véget életének, és hogy ezt véghez is vigye, arzénnal mérgezte magát. A második változat úgy tartja, hogy maga a cár rendelte el Csajkovszkij öngyilkosságát. Egy harmadik, és az előzőekhez képest igen érdektelennek tűnő hipotézis szerint lelki problémái miatt vetett véget életének.

Aki fejjel megy a falnak, betörik a feje

Ernest Chausson (1855–1899) igazi művészember volt, aki folyamatosan hozzá hasonló művészek társaságában mozgott. Gondolatai mindig az alkotás körül forogtak, de nehezen láttak napvilágot a fejében kavargó elképzelések. Nem volt se termékeny, se híres művész, azonban rendkívül nagy műgonddal hozta létre alkotásait. Talán még előtte állt a nagy mű megalkotása, amivel nevét beírhatta volna az emlékezetbe, de a gondviselés falat állított ez elé.

Ernest Chausson 1855. január 20-án született, a szerelem városában, Párizsban. Egy gazdag polgári család leszármazottja volt, ezáltal megengedhette magának, hogy kizárólag a zenének éljen. A zenéhez való olthatatlan vonzalma már fiatalkorában jelentkezett, de polgári származása és apja utasítása révén „tisztességes" szakmát kellett tanulnia, így akarva-akaratlan a jogon folytatta tanulmányait. A jogi egyetem elvégzése után ügyvéd lett, és a szakmában dolgozott egy darabig. Egyetemi évei alatt a párizsi szalonok társaságában lelte meg barátait és önmagát. Itt ismerkedett meg a híres francia festővel, Henri Fantin-Latourral, vagy a zeneszerző Vincent d'Indy-vel. Továbbá olyan művészek társaságában mozgott, mint Mallarmé, Debussy vagy Albéniz. Chausson egyre szívesebben töltötte idejét a múzsáknak szentelve, ahelyett, hogy Iustitia igazságát kereste volna. Kezdetben az írás és a képzőművészetek is vonzották, a vonzalom mellett azonban még tehetségesnek is bizonyult ezeken a területeken. Zenei tanulmányait viszonylag későn, 25 éves korában kezdte csak meg, Párizs zenei konzervatóriumában. A zeneszerzést a híres operaszerzőtől Massanet-től és a kiváló

orgonaművésztől César Francktól tanulta. 1881-ben egy kudarcélmény után otthagyta a konzervatóriumot, és európai utazgatásba kezdett. Wagner „Nibelung gyűrűjé"-nek egy korábban hallott előadása nagy hatással volt rá, ezért utazásának egyik állomása Bayreuthba vezetett, ahol Wagner operáit élőben is meghallgathatta. Huszonnyolc évesen vette feleségül Jeanne Escudiert, akitől öt gyermeke született. Chausson rövid munkásságát három időszakra lehet osztani. Az első a konzervatóriumban eltöltött idő során szerzett zenei ismeretek periódusa volt. A második a boldog házasságban és a művészi közegben nyert ihlet időszaka, a harmadik pedig édesapja 1894-ben bekövetkező halála utáni elmélyült korszak. Neve kevésbé ismert a zenetörténetben, mert nem volt termékeny alkotó, ám igen egyedi és meghatározó egyéniségnek tartják. Egyetlen operája az „Artúr király", amit 1886 és 1895 között írt. A lassú és küzdelmes alkotási folyamat miatt nem maradt ideje több mű létrehozására, ugyanis egyetlen operájának megírása után három évvel elhunyt.

Kiváló zeneszerző volt, aki kedvelte a szabad levegőn való testmozgást. Kedvező anyagi helyzete által megengedhette magának, hogy a szabadidő eltöltésének egy akkor még drága formáját válassza. 1899. június 15. napján egyik kedvenc hobbijának, a biciklizésnek hódolt éppen, amikor kétkerekű járművével egyenesen nekihajtott egy kőfalnak. Az ütközés okai nem tisztázottak, vannak akik úgy tartják, Chausson mély depresszióba zuhant halála előtt nem sokkal, és a biciklibaleset talán nem volt véletlen. De az is lehet, hogy éppen szárnyaló gondolataiba merült bele, amikor az előtte álló falnak ütközve betörte a fejét.

A TITÁN BUKÁSA

Thomas Andrews (1873–1912) egy híres hajógyár ügyvezetője volt, aki részt vett egy olyan óceánjáró megalkotásában, amit megsemmisíthetetlennek tartottak. Ő és társai megkísértették a sorsot, és létrehoztak valamit, ami pont olyan sebezhetőnek bizonyult, mint az a 2207 ember, aki a fedélzetén utazott.

Thomas Andrews, Jr. 1873. február 7-én látta meg a napvilágot, egy írországi kisvárosban, Comberban. A család több generációja is fontos, sőt kimagasló szerepet töltött be a városka életében. Családjában hadnagy, seriff, bíró, vasúttársasági igazgató, hajógyártulajdonos és főpolgármester is egyaránt megtalálható volt. Thomasnak négy testvére volt; egy idősebb, John Miller Andrews, aki később, Írország minisztere lett, két öccse, William, aki édesapja hajóvállalatát vezette és James, aki ügyvédi pályára lépett, végül egy leánytestvére, Eliza. Egész gyermekkorát Comberban élte, energikus és vidám gyermekként. A kis Thomas magántanuló volt tizenegy éves koráig, majd 1884-ben egy belfasti akadémia, a Royal Belfast Academical Institutio hallgatója volt, egészen 1889-ig. Eközben a Harland és Wolff hajóépítő vállalathoz került gyakorlatra, amelynek nagybátyja résztulajdonosa volt. Ekkor kezdődött meg hajózáshoz kötődő pályafutása, bár ekkor még asztalosként dolgozott, hosszú hónapokig. Tanulmányainak utolsó másfél évében azonban már a tervezőirodában tevékenykedhetett, és innentől egyenes út vezetett számára a magasabb pozíciókig. Már huszonévesen több hajó tervezése fűződött a nevéhez: a Cedric, a Baltic, az Adriatic, az Oceanic. Thomas huszonnyolc éves korára az építési

munkák vezetője lett, miután a vállalat számos részlegénél dolgozott már addigra, megvolt a kellő hozzáértése, hogy feladatát nagy szakértelemmel végezhesse. Hat évvel később már a Harland és Wolff hajógyár tervezőrészlegének ügyvezető igazgatója és irányítója lett. Az ezt követő évben megházasodott, és két évvel később megszületett lánya Elizabeth Law Barber Andrews.

Thomast a White Star Line vállalatnál az Olympic nevű új óceánjáró tervezésének felügyeletével bízták meg 1907-ben. Ez egyike volt a társaság három nagy luxushajójának. Két évvel később ugyanez a hajótársaság megbízta Andrewst az Olympic testvérhajójának elkészítésével. A kor egyik legmonumentálisabb és elsüllyeszthetetlennek vélt utasszállító óceánjárójának kivitelezési munkáit 1909-ben kezdték meg. A William Pirrie által tervezett monstrumot a Harland és Wolff hajógyárban építették, ahol Andrews mint ügyvezető igazgató dolgozott. A hajó legnagyobb szélessége 28 méter, hosszúsága 270 méter, magassága 53 méter volt, korában a világ legnagyobb hajójának számított. Ennek a hatalmas létesítménynek az első útja az Atlanti-óceánon át vezetett, 1912. április 11-én, fedélzetén egyik kivitelezőjével, Thomas Andrews-szal. Az ügyvezető igazgató tehát az utasokkal együtt kezdte meg az Európa és Amerika közti hosszú luxusutat, a világ legbiztonságosabbnak tartott utasszállító hajóján. De sem ő, sem a hajó nem érte el a kikötőt, mert a végzet egészen más sorsot szánt nekik.

Alig pár nappal az elindulás után – a gyors sebességnek, a gondatlanságnak és az emberi önhittségnek köszönhetően – a hajó egy jéghegynek ütközött. Több tragikus véletlen egymást erősítő hatásának köszönhetően a Titanic

meglelte gyenge pontját, és a kitűzött végállomás helyett az óceán feneke felé vette az irányt. A hajó süllyedésekor Thomas Andrews a fedélzeten segítette az emberek mentését. Neki is szembesülnie kellett azzal a ténnyel, hogy nem fordítottak kellő figyelmet a mentőcsónakokra, így sokkal kevesebb ember élheti túl a katasztrófát, mint amennyi a hajón utazott. Ő is a pórul jártak között volt, így az Atlanti-óceánban lelte halálát, teremtményével együtt.

Az elpusztíthatatlan Gonosz

1916. december 16-án Grigorij Jefimovics Raszputyin (1869–1916), orosz szerzetes és csodadoktor Szentpétervár leggyönyörűbb nőjével eltöltendő vacsorára volt hivatalos... Halálát fulladás okozta. De hogyan?

Raszputyin egy szibériai faluban született, kezdetben földműveléssel foglalkozott. A tanulatlan, kicsapongó életet élő ifjút szülőfalujában csak „részeges Griska"-ként ismerték. Még ifjúkorában három hónapot töltött el egy kolostorban – feltehetően lopás miatti büntetésként vagy vezeklésként. Az itt eltöltött idő jelentős befolyást gyakorolt további életére, vallásos megvilágosodáson esett át, majd vallásos hevülettől fűtve zarándokútra indult, vándorló szerzetesként sokfelé bolyongott. Állítólag nagy hatással volt rá a hliszt szekta, amely többek között arról volt nevezetes, hogy szertartásai során a hívek eksztázisba kerültek, és a szertartások gyakran orgiákba csaptak át, amit pedig végül bűnbánat követett. Könnyű belátni, hogy az általuk végzett cselekménysor bár egyszerű, ugyanakkor végtelenül logikus: hiszen előbb el kellett követni valami nyilvánvaló bűnt, ahhoz, hogy azt utóbb jól meg lehessen bánni. Nem nehéz hitelt adni azoknak a pletykáknak, hogy a kicsapongó életmódra amúgyis hajlamos Raszputyin lelkes és buzgó érdeklődést mutathatott a szekta iránt, különösen a liturgia behatóbb tanulmányozása céljából.

A botcsinálta szerzetes 1903 körül Szentpétervárra ment, ahol hamarosan közismert és népszerű lett, főként az arisztokrácia köreiben. Neve csodás gyógyítóként és látnokként vált ismertté, így történhetett, hogy 1905-ben, a cárné legjobb barátnőjének ajánlására, bejutott a cári

udvarba is, ahol abban bíztak, hogy a csodadoktor megygyógyítja az uralkodó vérzékenységben szenvedő egyetlen fiát, Alexej cárevicset. A bemutatkozás teátrálisan, de fergetegesen sikerült: Raszputyin megnyugtatta és lecsendesítette a beteg gyermeket, így csillapította a vérzést. Innentől kezdve a szerzetes a cári házaspár bizalmasa lett, aki rendszeresen kezelte a cárevicset. Idővel már politikai-, valláspolitikai-, sőt konkrét kormányzati kérdésekben is kikérték a véleményét, így jelentős hatalmi tényezővé lépett elő. Ugyanakkor azt beszélték róla, hogy Szentpétervár fürdőiben mágikus szertartásoknak titulált orgiákat szervezett az arisztokraták részére, ahol az üdvözülés érdekében bármi megtörténhetett, és meg is történt. Nem csoda, hogy végül számos ellenséget is szerzett magának mind a politikai, mind az egyházi körökből. 1911-ben Iliodor szerzetes és Jermogen püspök merényletet kíséreltek meg ellene. A merénylet gyakorlati kivitelezése nem tekinthető profi munkának, de mindezt nem róhatjuk a derék egyházfiak terhére. Végső soron a tanult szakmájuktól meglehetősen messze eső tevékenységbe fogtak, amikor személyesen próbálták eltenni láb alól az általuk csak a „Gonosz" megtestesülésének tartott Raszputyint. Feszületekkel próbálták agyonverni, miközben bőszen imádkoztak. A sikertelen merénylet után a két papot száműzték. 1914-ben egy felbérelt prostituált próbálta meg leszúrni a nagyhatalmú szerzetest, de Raszputyin ezt is túlélte. Ugyanakkor arra mégis jó volt ez a merénylet, hogy a cár befolyásos tanácsadója az első világháború kitörésekor nem volt Szentpéterváron, hanem éppen szülőfalujában lábadozott. Így nem tudta lebeszélni II. Miklós cárt a háborúba való bekapcsolódásról.

Felépülése után visszatért a cári udvarba, és továbbra is jelentős befolyása volt a politikai életre, sőt – a cár háború miatti gyakori távolléte miatt – ez a befolyás talán még kézzelfoghatóbb lett. 1916-ra a cáron és a cárnén kívül gyakorlatilag már mindenki el akarta távolítani Raszputyint az udvarból: az orosz politikai elittől kezdve az antant hatalmakig.

Ilyen előzmények után a cár unokahúgának – mind a női, mind a férfi nem iránt egyaránt behatóan érdeklődő – férje, Feliksz Juszupov herceg meghívta Raszputyint a palotájába azzal, hogy ott Szentpétervár legszebb nője szeretne vele találkozni. Ki mondana nemet egy ilyen meghívásra? A palotában többen várták, először ciánnal mérgezett süteménnyel és borral kínálták. A szerzetes által elfogyasztott méreg akár tíz ember életének kioltásához is elegendő lett volna, Raszputyinra azonban nem hatott. Ekkor a herceg – szíves vendéglátóhoz egyáltalán nem méltó módon – pisztolyt vett elő és rálőtt a szerzetesre. Amikor összeesett, a herceg magára hagyta és elvonult megünnepelni a „Gonosz" halálát. Azonban amikor valamely balsejtelemtől hajtva visszament ellenőrizni, hogy vendége bizonyosan elhagyta-e az evilágot, megdöbbenten tapasztalta, hogy Raszputyin még mindig él, felkelt és kiment a palotából az udvarra. Az összeesküvők utánaeredtek és újabb három lövést adtak le rá. Mivel azonban Raszputyin még ettől sem szándékozott meghalni, és továbbra is távozni készült a palotából, vendéglátói a vendég marasztalásának egy igazán sajátos módját választották: puskatussal és vasdorongokkal hosszasan ütlegelték. Raszputyint ezután a jeges Néva folyóba dobták. A holttestet három nap múlva emelték ki a folyóból. Felboncolták, és ekkor következett

a valódi meglepetés. Raszputyin tüdejében vizet találtak, ami azt jelentette, hogy még a vízbe dobás után is lélegzett, tehát élt – halálát fulladás okozta. A „Gonosz” csaknem elpusztíthatatlannak bizonyult.

Egy további kérdés azért ezután is maradt. Vajon volt-e Raszputyin-nak bármilyen különleges, természetfeletti képessége, mint ahogy azt sokan tartották? Ugyan dehogy! A csodatételekről és beteljesült jövendölésekről szóló történeteket is csak a róla szóló többi zavaros pletyka között érdemes említeni. Vagy mégsem? Tény, hogy még a merénylet előtt nem sokkal, 1916 december elején Raszputyin levelet írt a cárnak, amelyben a következőket jósolta: „Amikor a harang háromszor megkondul majd, Felséged tudni fogja, hogy engem meggyilkoltak. Ha egy közember keze által fogok elpusztulni, utódaiddal egyetemben még hosszú évszázadokig fogsz uralkodni Oroszországban; de ha gyilkosaim a Te fajtádból kerülnek ki, családoddal együtt Oroszország népének áldozatává leszel!” És mi történt ezután? Raszputyint orosz arisztokraták, ráadásul a cár rokonainak tevékeny közreműködésével 1916. december 16-án – nagy nehezen – megölték. II. Miklós 1917 márciusában lemondani kényszerült a trónról, majd 1918 júliusában a bolsevikok kivégezték – családjával együtt.

KÁROS SZENVEDÉLY

I. Sándor (1893–1920), görög király zavaros korszakban, az első világháború idején lépett a trónra. Nem sokkal korábban nagyapja politikai indíttatású merénylet áldozata lett. Apját kétszer is lemondatták a trónról, és emigrációba kényszerítették. Sándor maga sem kerülte a bizarr kalandokat, így például megszöktetett és feleségül vett egy közrendű lányt. Végül a kastélya parkjában sétálgatva kapott halálos sebet…

Görögország trónján – nagyhatalmi döntés alapján – 1863-tól ültek az eredetileg dán Schleswig-Holstein-Sonderburg-Glücksburg-ház (röviden: a Glücksburg-ház) tagjai. Ugyanez a család adta, és adja ma is Dánia és Norvégia uralkodóit. Az első Glücksburg-házi görög király I. György volt, aki ötven esztendőn keresztül uralkodott, és akit éppen az ötvenéves jubileumának megünneplésére való készülődés keretében tett szaloniki látogatásán lőtt hátba egy merénylő. A merénylő állítólag a Macedónián esett sérelmeket akarta megbosszulni. Györgyöt fia, I. Konstantin követte a trónon 1913-tól 1917-ig, amikor is francia nyomásra lemondott, és Svájcba távozott. Ekkor került a trónra I. Sándor mint a harmadik Glücksburg-házi görög király. Valódi hatalma, politikai súlya nem volt, az országot ténylegesen Elefteriosz Venizelosz miniszterelnök vezette, aki az első világháború során az antantot támogatta. Egyetlen igazán emlékezetes cselekedete királyként annyi volt, hogy megszöktette, majd 1919-ben feleségül vette az akkor huszonöt esztendős, rangban hozzá nem illő Aszpázia Mánoszt, akit eleinte senki nem ismert el királynéként.

I. Sándor halálát ártalmatlannak tűnő, ám később az egészségére károsnak bizonyuló szenvedélye okozta. A király szerette az állatokat, Athéntól néhány kilométerre található kastélya parkjában tartott is belőlük néhányat. Volt – többek között – egy német juhászkutyája, Fritz, amelyet az első világháború során egy ellenséges lövészárokban találtak, és egy angol tiszt ajándékaként került a királyhoz. Emellett a parkban élt több majom is. A kutya és a majom, az állatvilág eme két remek teremtménye aztán egy napon rossz időben volt egy helyen. 1920 októberében ugyanis I. Sándor éppen kutyájával sétált a parkban, amikor az egyik helyi majom heves szóváltásba keveredett a németjuhásszal, majd a verbális erőszakot verekedés követte. A király megpróbálta szétválasztani az összeakaszkodott állatokat, amikor váratlanul egy másik majom tűnt fel a színen. Ez a derék főemlős fajtársa – mármint a majom – segítségére sietett, és megharapta a királyt a lábán és a törzsén. Az egyik seb elfertőződött, a királynak pedig vérmérgezése lett, és hamarosan meghalt. Így hát a halálos sebet nem politikai merénylő, de nem is a furcsa házasság miatt neheztelő bosszúálló ejtette, hanem a királyi kastély egyik háziállata. Igaz arról nem szól a történetírás, hogy vajon az érintett majomnak voltak-e Macedóniával, avagy a megszöktetett közrendű leánnyal kapcsolatos sérelmei, esetleg tudott-e franciául...

NEHÉZ VISELET

Isadora Duncan (1878–1927) a táncművészet egyik kiemelkedő alakja, a modern táncművészet legfőbb inspirátora volt. Előadásait nem pusztán a zenéből és a táncból teremtette meg, hanem a művészet komplexitásából. Szakított a klasszikus hagyományokkal, szerepekkel. Szabad szellemű nőként messze megelőzte korát. Férfiakkal és nőkkel is egyaránt bonyolódott szerelmi viszonyba, nem korlátozta magát sem munkájában, sem magánéletében. A légies könnyedség és a határozott modern nő kettőssége rejlett személyiségében, és ez a kettősség mutatkozik meg halálában is.

Isadora Duncan, 1878. május 27-én született, San Franciscoban. Szerény körülmények között élő ír bevándorló családból származott. Négy testvére közül ő volt a legfiatalabb, nővére, akárcsak ő a táncnak szentelte életét. A művészet szeretetét édesanyja oltotta belé, aki zongoraleckéket adott neki. Édesapja bankár volt, de miután elvesztette állását, a család elszegényedett. Ezért Isadora már egészen fiatalon rákényszerült arra, hogy részt vállaljon a megélhetéshez szükséges javak előteremtésében. Igen korán a tánc szerelmese lett, már gyermekként táncolni tanította kortársait, hogy pénzt kereshessen. A család állandóan költözött az Egyesült Államokon belül, jobb életet remélve.

Duncan eleinte kerti partikon és kisebb összejöveteleken lépett fel. Hogy megtalálja szerencséjét, Chicagoba költözött, ahol számos meghallgatást követően, 1896-ban egy színtársulat tagja lett. Sajátos elképzelése a táncművészetről kezdetben nem aratott sikert, ezért döntött két év-

vel később úgy, hogy Londonba költözik. Állást kapott a British Múzeumban, ahol a görög vázák és domborművek inspirálták művészetét és szárnyaló képzeletét. Állandó jövedelme lehetővé tette, hogy táncstúdiót béreljen, és saját előadásokat állítson színpadra. A századfordulón Párizsba utazott, hogy a Louvre kiállításaiból merítsen ihletet. Itt ismerkedett meg Loie Fullerrel, aki turnézni hívta őt, de nem sokáig érezte magáénak a profitorientált fellépéseket. Számára a tánc filozófia volt, amelyet másoknak is át akart adni. 1904-ben nyitotta meg első önálló tánciskoláját Németországban. Duncan végleg szakított a klasszikus hagyományokkal, mozdulatait ókori görög mintára alakította, a könnyedség és a fantázia jegyében, mindezt klasszikus zenére tógában és mezítláb. A kritikusokat megosztotta művészetével, ennek ellenére népszerűsége egyre inkább nőtt. Számos képzőművészt is megihletett személyiségével és táncával, mint például Rodin-t vagy Walkowitzot. De nemcsak a férfiakat ejtette rabul, 1917-ben megismerte Mercedes de Acosta költőnőt, akivel hosszú ideig szerelmi viszonyt tartott fent.

Ahogy ismertsége egyre nőtt, Isadora elkezdett tánciskolákat nyitni szerte Európában. Míg karrierje szárnyalt, magánélete többnyire szerencsétlen volt. Két gyermeke született házasságon kívül; idősebb fia Deirdre, a híres színházi rendezőtől, Gordon Craigtől, Patrick fia egy milliárdos üzletembertől. A két fiú fiatalon halt meg egy autóbaleset következtében. Ezt követően Duncan több hónapig maga alatt volt, és testvérei körében keresett vigaszt. A húszas évek elején a Szovjetunióba utazott és ismét tánciskolát alapított. Itt ismerkedett meg a nála majd két évtizeddel fiatalabb orosz költővel, Szergej Jeszenyinnel. Nem beszélték egymás nyelvét, és személyiségük is nagyon különböző volt. Nem sokkal házasságkötésük után az alkoholista és depressziós költő öngyilkos lett. Férje halálát követően visszaköltözött Franciaországba és a tengerparton telepedett le. Utolsó éveiben pályája hanyatlani kezdett, állandó pénzügyi gondokkal küzdött, és az alkohol foglya lett.

A halál 1927. szeptember 14-én érte. Barátjával kocsikázni ment, és a hűvös idő miatt egy kézzel festett selyemsálat viselt a nyakában. Szerette a könnyed hosszú sálakat, amelyek lebegtek a szélben, de szerencsétlenségére vesztét is ez okozta. A hosszú sál beleakadt a kocsi kerekébe, feltekeredett annak tengelyére és megfojtotta. Így vált a tánc nagyasszonya a légies könnyedség és a modern technika áldozatává.

Sugárzó szenvedély

Marie Curie (1867–1934) korának úttörő személyisége, az első női professzor, az első Nobel-díjjal kitüntetett nő, valamint az első ember, aki ezt a díjat kétszer is megkapta életében. Eleinte férje árnyékában, majd kilépve onnan önállóan érte el sikereit. Életét a kutatásainak szentelte, nem is sejtve, hogy milyen káros hatásoknak van kitéve akkor, amikor a laboratóriumban tartózkodik. Marie rendkívüli szelleme pont olyan intenzíven hatott a tudomány alakulására és a női társadalomra, ahogy rá hatott a rádium sugárzása.

Maria Sklodowska 1867. november 7-én, a család ötödik gyermekeként született Varsóban. Édesapja fizikát és matematikát oktatott, valamint gimnáziumi igazgató volt. Édesanyja egy lányinternátust vezetett korán bekövetkezett haláláig. Maria tíz éves volt, amikor egyik nővére tífuszban meghalt, két évvel később pedig édesanyja hunyt el tüdővészben. Tizenöt évesen tette le az érettségit a varsói lánygimnáziumban, majd felvételizett az egyetemre, de neme és lengyel származása miatt nem kerülhetett be. Az érettségit követő években magántanítónak állt. Egyik lánytestvérével, Bronislawával megállapodást kötöttek, hogy támogatják egymás tanulmányait. Testvére orvostanhallgató volt a párizsi egyetemen, ezért Marie apja rokonaihoz, a Zorawski családhoz szegődött nevelőnőnek. Itt szerelembe esett a család egyik ifjú tagjával, Kazimierz Zorawskival, de a vagyonos szülők nem nézték jó szemmel a kis románcot, ezért elküldték maguktól. Nővére eközben házasságot kötött Franciaországban, és meghívta magához húgát, aki visszautasította a meghívást arra hivatkozva, hogy még

nem gyűjtötte össze a tandíját, valamint titkon reménykedett abban, hogy összeházasodhat Kazimierzzel. Varsóban folytatta tovább a házitanítóskodást, és unokafivére felügyelete mellett asszisztensként dolgozott a mezőgazdasági és ipari múzeum laboratóriumában. Itt egy évet töltött, majd – miután véget ért kapcsolata az ifjú rokonnal – úgy döntött, hogy Párizsba utazik. Nővérénél és sógoránál lelt otthonra, 1891 novemberében pedig megkezdte tanulmányait a természettudományi karon, ahol matematikát, kémiát és fizikát tanult. Egy évvel később különköltözött az ifjú pártól, és egy padlásszobát bérelt magának Párizs diáknegyedében. Napközben az egyetemen tanult, esténként pedig órákat adott, hogy fent tudja tartani magát. Fizikából 1893-ban szerezte meg diplomáját, matematikából pedig 1894-ben.

Miután lediplomázott, egyik professzora, Gabriel Lippmann kutatólaboratóriumában kapott állást. Ekkoriban találkozott össze, egy tudományos összejövetelen későbbi férjével, Pierre Curie-vel, aki egy tudományos főiskola oktatója volt. Közös érdeklődésük, a mágnesesség hozta őket össze, aminek kutatásával ekkoriban Marie is foglalkozott. A vonzódás kölcsönös volt. 1894 nyarán visszatért szülővárosába és megpróbált állást szerezni a krakkói egyetemen, ahol nem adták meg neki ezt a lehetőséget, nemére való tekintettel. Visszatért Párizsba és egy év múlva összeházasodott Pierre-rel. A két tudós remek párt alkotott mind a magánéletben, mind a tudományos karrierben, közös otthonukká a laboratórium vált. Két lányuk született, Iréne és Éve, akik mellé anyjuk lengyel nevelőnőt fogadott, és gyakran küldte őket Lengyelországba is. Tudományos kutatásai során az uránsugárzást vizsgálta, amivel kapcsolatban

azt az érdekes megállapítást tette, hogy a sugárzás nem a molekulák egymásra hatásának eredménye, hanem inkább magukból az atomokból ered, ez volt Curie legfontosabb egyéni munkája. Nevéhez fűződik még a Henri Bacquer által felfedezett radioaktív sugárzás vizsgálata, illetve a rádium és a polónium felfedezése. 1898 nyarán és decemberében a Curie házaspár együtt publikálta tanulmányait a két újonnan felfedezett elemről. Marie a polóniumot hazájáról nevezte el, a rádium pedig erős radioaktivitása miatt kapta nevét.

A doktori címet 1903-ban szerezte meg, így Franciaországban ő lett az első női doktor. Ugyanebben az évben férjével és Henri Bacquerrel közösen megkapták a fizikai Nobel-díjat. Marie Curie volt az első nő, aki megkaphatta ezt a díjat. A Curie házaspár ezután egy csapásra híressé vált. Ezután a Sorbonne-on professzori állást kapott és saját laboratóriumot hozhatott létre, ahol a további kutatások igazgatója lett. Három évvel később férje meghalt egy balesetben, ami után Marie megkapta férje helyét a Sorbonne fizika tanszékén, és a laboratóriumi kutatások teljes körű vezetését. Munkáját 1911-ben ismét Nobel-díjjal jutalmazták, de ekkor a kémia területén elért eredményeiért. A díj elfogadása után pár hónapig kórházban kezelték egyre fokozódó depressziója és vesebántalmai miatt. Ekkoriban viszonyt folytatott egy nála jó pár évvel fiatalabb házasemberrel. Miután nyilvánosságra került az afférjuk a lakosság körében nagy felháborodást keltett, ráadásul Marie idegen származása is egyre rosszabb fényt vetett rá.

Marie tudományos munkásságágában elért sikerei hatására sikerült meggyőznie a francia kormányt a Rádium Intézet létrehozásáról, ami megépülése után helyt adott

fizikai, kémiai és orvostudományi kutatásoknak. A húszas években többször utazott az Egyesült Államokba, ahol pénzügyi támogatást szerzett a további vizsgálatokhoz, és a Varsóban megalakult Rádium Intézet fejlesztéséhez, amelynek igazgatója Bronislawa lett. Többször látogatott vissza Lengyelországba, hogy segítse az ottani kutatásokat, de 1934 tavaszi látogatása után nem tért vissza többet szülőhazájába.

Madame Curie egy egész életet szentelt a rádium kutatásának, a legmélyebb részletekig ismerte meg a káros elem természetét, de a radioaktív sugárzás veszélyes hatásait csak évekkel később, saját kárán tapasztalhatta meg. A tudomány számára nagy áttörést hozó kutatása nem közvetlenül, de közvetve halálát okozta. Az ionizáló sugárzás annyira beleépült a teste minden részletébe, hogy végül több egészségügyi probléma is jelentkezett nála. Végül halálának okaként fehérvérűséget állapítottak meg.

A merénylő, a célszemély és a testőr – avagy három lövés, több százezer áldozat

Szergej Mironovics Kirov (1886–1934) szovjet kommunista politikus, leningrádi pártfőtitkár 1934. december 1-jén délután fél öt körül éppen munkahelyére – a Kommunista Párt leningrádi szervezetének otthont adó Szmolnij-palotába – érkezett. Kezében mappa, fejében egy készülő jelentés tervezete. Az épület felső szintjén, egy szűk folyóson haladt irodája felé, amikor egy alacsony férfi lépett mögé, kezében revolverrel. A főtitkár testőrei éppen nem tartózkodtak a közelben...

Az eredetileg Kosztrikov néven született tehetséges ifjú a kommunista mozgalomban vette fel a Kirov nevet. 1904-ben lépett be az Orosz Szociáldemokrata Munkáspártba, azon belül a bolsevikokhoz csatlakozott. A cári korszakban politikai tevékenysége miatt többször is bebörtönözték. Az 1917-es orosz forradalom után a Kaukázusban tevékenykedett, részt vett a polgárháború harcaiban, majd helyi pártvezetőként sikeres szervezőmunkát folytatott. 1926-ban került Leningrádba, ahol hamarosan a helyi pártszervezet elnöke lett, majd a párt Központi Bizottságába is bekerült. A belső hatalmi harcokban Sztálint támogatta, ugyanakkor a pártvezetésben Sztálinhoz képest mérsékeltebb irányvonalat képviselt. Az 1930-as évekre Kirov már rendkívül népszerű lett, amit jól mutat, hogy a kommunista párt 1934. évi kongresszusán a Központi Bizottság tagjainak megválasztásakor mindössze 3 ellenszavazatot kapott, míg Sztálin 292-t. A titkos szavazás eredményét meghamisították, Sztálin ellenszavazatainak számát is háromra csökkentették, így a két politikus hivatalosan azonos támo-

gatottsággal került be a testületbe. Ez az eset azonban már súlyos intő jel volt a párt elsőszámú vezetője számára, hogy Kirov személyében veszélyes vetélytársa akadt. Ráadásul Sztálin grúz származása miatt népszerűség tekintetében eleve hátrányból indult az orosz nemzetiségű Kirovval szemben. A diktátor a pártkongresszus után jó kapcsolatra törekedett a leningrádi pártvezetővel, Moszkvába hívta őt, hogy mellette dolgozzon. Egyes feltételezések szerint ennek célja az volt, hogy potenciális vetélytársát jobban szemmel tarthassa. Kirov azonban visszautasította a „visszautasíthatatlan ajánlatot", ami tovább rontotta túlélési esélyeit. Említést érdemel még, hogy Kirov a magánéletben is igen népszerű volt, a nők imádták, több balerinával is volt kapcsolata.

Ilyen előzmények után jelent meg a képben egy Leonyid Nyikolajev nevű, harmincesztendős leningrádi párttag. A férfi tizenhat évesen belépett a Vörös Hadseregbe, harcolt a polgárháborúban, majd dolgozott a szovjet állambiztonsági szolgálatnak. Megnősült, felesége Milda Draule lett, aki utóbb a leningrádi pártszervezetben dolgozott titkárnőként. A házaspárnak két fia született. Később Nyikolajevre szerencsétlenségsorozat szakadt. Ennek mintegy utolsó felvonásaként, 1934-ben elbocsátották munkahelyéről, a párt történelmével foglalkozó intézetből, sőt párttagságától is megfosztották. Nyikolajev ekkor sok levelet írt a párt különböző vezetőinek és bizottságainak, ahol nehéz körülményeire panaszkodott, ennek hatására visszakapta párttagságát, állását viszont nem. Saját naplójából az derül ki, hogy komolyan neheztelt a párt vezetőire, akik – vele és családjával ellentétben – dúskáltak az anyagi javakban. Elégedetlenségének célpontja elsősorban saját

városának pártvezetője, Kirov lett. Ráadásul, egyes feltételezések szerint, a leningrádi párttitkárnak viszonya lehetett Nyikolajev feleségével, Mildával, bár ezt az említett napló nem támasztja alá.

1934. október 15-én Nyikolajev egy pisztollyal a táskájában besétált a Szmolníj-palotába, Kirov munkahelyére. Már bent az épületben bukott le, egy őr megállította, átkutatta és megtalálta a nála levő fegyvert. Letartóztatták, azonban – finoman szólva meglepő módon – hamarosan kiengedték a rendőrségi fogdáról, és pisztolyát is visszakapta. Ezek ismeretében a legkevésbé sem tűnik ésszerűnek, hogy az eset után a leningrádi pártvezető testőrségének létszámát központi intézkedéssel csökkentették... Aztán, 1934. december 1-jén, amikor délután Kirov megérkezett a munkahelyére – az egyébként is csökkentett létszámú –, testőrsége még az emeletre sem kísérte fel. Amikor a pártvezető a felső szinten lévő irodája felé haladt, egyedül egy Boriszov nevű, fegyvertelen testőr indult utána, ő is jelentősen lemaradva tőle. Amikor Kirov a szobájához vezető szűk folyosóra ért, Nyikolajev már ott várta a fal mellett meglapulva. Kirov elhaladt mellette. A fegyveres, apró termetű alak mögé lépett és háromszor lőtt. Kirov meghalt, Nyikolajevet azonnal elfogták, majd gyorsított eljárásban elítélték és kivégezték. A merénylet ugyanakkor remek ürügyet szolgáltatott Sztálin számára, hogy a háttérben egy nagyobb összeesküvést feltételezve nagyszabású tisztogatásba kezdjen, amelynek során nemcsak politikai ellenfeleivel számolt le, de milliókat végeztetett ki, és börtönöztetett be. Több legyet üthetett egy csapásra.

De – érdekes módon – nem elsősorban Kirov halála miatt került be ez a történet válogatásunkba. A párttitkár

halálának körülményei, és különösen az a tény, hogy egy merénylet áldozataként is – a meggyilkolását legalább hallgatólagosan támogató – Sztálinnak kínált ürügyet saját politikai céljai megvalósítására, mindenképpen indokolnák az eset ehelyütt való bemutatását. Még különösebb azonban a testőr, Boriszov története. Furcsa, ugye, hogy a merénylet pillanatában éppen védencétől messze lemaradva bandukolt... Talán sejthette, hogy mi fog történni? Ha esetleg részese volt a merénylet végrehajtásának, akkor nem jó lóra tett, megbízói, társai bizony cudarul elbántak vele. A merénylet másnapján, 1934. december 2-án ugyanis kocsival kihallgatásra vitték. Az autóban rajta kívül két állambiztonsági tiszt utazott. A hivatalos jelentés szerint a kihallgatásra menet az úton baleset történt. A kocsi váratlanul kisodródott, felhajtott az útpadkára, Boriszov nekivágódott a kocsi falának, és a helyszínen meghalt. Csöppet sem gyanús a történetben, hogy míg a testőr olyan súlyosan megsérült, hogy azonnal meghalt, a balesetben senki másnak a haja szála sem görbült meg...

Női érintés

Alban Berg (1885–1935) az avantgarde szimfonikus zene egyik úttörő alakja volt. Pályafutása töretlenül ívelt felfelé, aminek fél évszázados földi léte után egy szerencsétlen kimenetelű, házi műtét vetett véget. És mint minden sikeres férfi mögött, úgy mögötte is egy nő állt. Az ő esetében azonban a háta mögött álló nőt akár szó szerint is érthetjük, ugyanis a „mindent eldöntő" pillanatban felesége pontosan Berg háta mögött álldogált, és gondos kezelésben részesítette őt.

Alban Maria Johannes Berg Ausztria pezsgő fővárosában, Bécsben látta meg először a Nap fényeit, 1885. február 9-én. Szülei, Conrad Berg és Johanna Anna Berg, Nürnbergből származó kereskedők voltak. Alban romantikus és művészetek iránt érdeklődő személyiségét édesanyjától örökölte. Kisfiúként arról ábrándozott, hogy költő lesz, ennek a hiú ábrándnak talán az a tény vethetett véget, hogy német irodalomból megbukott az iskolában. Ezután a művészetek talaján maradva, de mégis más irányba fordulva a zene hívogató hangjai ejtették rabul. Bár zeneszerzést nem tanult, tizenöt évesen mégis komponált három dalocskát, ami ekkor még messze állt azoktól a művektől, amelyek később elhozták a sikert a számára. A komponálással soha nem hagyott fel az elkövetkezendő években, de ahhoz, hogy zenei tanulmányait fizetni tudja, hivatalnoki állást kellett vállalnia.

Felnőtt fejjel kezdte meg tanulmányait az egyik legnagyobb hatású és kivételesen tehetséges osztrák zeneszerzőnél, Arnold Schönbergnél. A fiatal Berg az ő kezei alatt vált laikus zenekedvelőből a szimfonikus zene egyik

meghatározó alakjává. Az elkövetkező években alkotta meg a szakmai sikerhez vezető első jelentősebb darabjait. 1905-ben a „Hét korai dalt", két évvel később a „Zongoraszonátát" és a „Fúgát". Első fellépése a mestere által tanítványainak rendezett éves koncerten volt. A zenével teljesértékűen, minden mást figyelmen kívül hagyva csak 1906-ban kezdhetett el foglalkozni, amikor megörökölte a családi vagyont, és nem volt gondja tovább arra, hogy miből finanszírozza szenvedélyét. Ezután is tovább folytatta a komponálást Schönberg felügyelete alatt.

1911-ben vette feleségül Ferenc József egykori szeretőjét, Helene Nahowskit. Az egykori királyi kéjhölgy iránti lángoló szerelme zenéjébe is befészkelte magát, és ezer színnel festette be műveit. Ebben az időszakban megírt darabjaiban és operáiban a kritikusok az erotikát is felfedezni vélték. Első önálló koncertjén 1913-ban azonban hatalmas botrány tört ki, még a rendőrségnek is be kellett avatkoznia a közönség között kitört zűrzavarba, amit a Berg és tanítója által komponált hangok kakofóniája okozott. Schönberg és Berg a komponálásnak egy új, avantgarde irányát választották, amit a századelőn élő, Beethoven szimfóniáin felnőtt közönség még nem tudott igazán értékelni. De az első nyilvános csalódás nem térítette le az útról, amely még aligha volt kitaposva előtte.

Az I. világháború kitörése után a hadügyminisztériumban vállalt állást, ebben az időszakban született meg George Büchner drámája nyomán „Wozzeck" című operájának gondolata, ami 1921-ben nyerte el végleges formáját. Ezt az operát a húszas években több országban is bemutatták: Leningrádban, Prágában, Berlinben. Csakúgy, mint mestere, ő is a tanítás útjára lépett, amellett, hogy folytatta

tovább a zeneszerzést. Rendkívül akkurátus és nagy műgonddal dolgozó komponista volt, a mennyiség helyett a minőséget részesítette előnyben. 1928-ban kezdett el dolgozni „Lulu" című operáján, ami lassú munkatempója és hamar bekövetkező halála miatt befejezetlenül maradt.

Feleségével élete utolsó évtizedében elhagyták a város nyüzsgő forgatagát, és vidékre költöztek. Egyre növekvő sikerének és nagyobb bevételeinek köszönhetően telt egy kis erdei házra és egy autóra, ami a korban még újdonságnak számított. 1935-ben egy autós kirándulás során Berg hátát megcsípte egy kis ízeltlábú. A kis csípés hatalmas keléssé nőtte ki magát, aminek eltüntetését felesége szakértelmére bízta, egy orvos dilettáns ténykedése helyett. A szerető hitves jószándékkal és korántsem steril eszközökkel látott hozzá, hogy végrehajtsa az apró operációt imádott férje hátán. A kelést sikerült eltávolítani, de a nem megfelelően fertőtlenített eszközöktől Berg vérmérgezést kapott, majd hosszú hónapok szenvedése után az angyalok karában folytatta tovább zenei pályafutását.

Fullasztó magány

Tennessee Williams (1911–1983) a világ irodalomtörténetének egyik legnagyobb alakja. Sikeres írói pályafutásához minden adott volt: családi háttér, alkoholizmus, kirekesztettség és magány. Ezen körülmények nemcsak a csúcsra juttatták fel, de a mélybe is taszították. Életének utolsó perceit egy hotelszoba sötétjében töltötte egyedül, ahonnan már soha többé nem léphetett ki a napfény világába.

Thomas Lanier Williams néven született 1911. március 26-án, Mississippiben. Nagyapja házában látta meg a napvilágot, aki a helyi anglikán templom plébánosa volt. Apja utazó ügynökként kereste meg a kenyérrevalót. Goromba természetű, alkoholista ember volt, akinek gyakran járt el a keze. A kis Thomas ötéves korában diftériát kapott, ami után két évig tartott, mire újra megtanult járni, ekkor kezdett el olvasgatni és rövid történeteket írni. Első írógépét tizenegy éves korában kapta édesanyjától. Gimnazistaként kapott először pénzt egy cikkéért, amit a helyi lapba írt. Tizenhét éves korában jelent meg első novellája nyomtatásban. 1929 és 1931 között a missouri egyetemen tanult újságírást, de nagyon magának való ember volt, aki az írógép mellett töltötte idejét és nem sikerült beilleszkednie. Sikertelen egyetemi karrierje után, apja munkát szerzett neki annál a vállalatnál, ahol ő dolgozott. Thomas azonban ezt a munkát nagyon egyhangúnak találta, és egyre inkább az írás magányába menekült a hétköznapok rutinja elől. Végül, pár évvel később, 1938-ban megszerezte a diplomát az iowai egyetemen. Életére és műveire nagy hatással voltak a családjában bekövetkezett

tragédiák, szereplői gyakran idézik vissza családjának tagjait. Szeretett nővére, Rose skizofréniában szenvedett és elmegyógyintézetbe került, ahol lobotómiát végeztek rajta. Ez meghatározó élmény volt az író számára, és több színdarabjában is visszaköszönt. Testvére ezután élete végéig családja gondozására szorult. Williams nehezen emésztette meg a történteket, és az alkohol, valamint a kábító hatású gyógyszerek mámorában talált menedéket a valóság elől. Ez utóbbit orvosa írta fel neki, aki depresszióval kezelte az írót. Nagy félelmévé vált, hogy nővére sorsára jut és ő is megőrül majd. Az őrült hősnő alakja megjelent több művében is. „A vágy villamosát" 1939-ben kezdte írni New Orleansban, amelyet nyolc évvel később Floridában fejezett be. Úgy tartják, hogy a főszereplő nőt, Blanche DuBois-t is nővére után mintázta. Williams-et Pulitzer-díjjal jutalmazták a darabért. A mű hírnevet és jólétet hozott az írónak, akit folyamatosan nyugtalanított, hogy esetleg nem tudja megismételni ezt a sikert újra. Ebben az évben ismerkedett meg élete egyik fontos szereplőjével, Merloval, egy leszerelt katonával, aki támaszt és gyógyulást nyújtott az írónak, depressziós időszakaiban. A '40-es és '50-es években Merloval rengeteget utazott, hogy új ihletet merítsem írásaihoz. 1948 és 1951 között hét darabját játszották a Broadway-en. Az első sikert követően, újabb nyolc év elteltével megkapta második Pulitzer-díját a „Macska a forró bádogtetőn" című művéért. Ebben a darabjában is, mint mindegyik másikban életének fő motívumai: az alkoholizmus, a homoszexualitás és a depresszió is visszatérő elem. Szexuális hovatartozása és életvitele miatt kívülállónak érezte magát kora társadalmában, ez mind műveire, mind saját életére kihatott.

Pályája során színdarabokat, verseket, esszéket, valamint novellákat írt. Huszonkilenc évesen kezdte írni a „Something Cloudy, something clear" című önéletrajzi ihletésű darabját, ezen élete végéig dolgozott. Ezt a művet a szerző életében, de még a 20. században sem állították színpadra.

Legkiemelkedőbb színdarabjait többször is filmre vitték, szereplőit nagynevű színészek keltették életre a filmvásznon, amivel még inkább növekedett hírneve és népszerűsége.

1967-ben elveszítette társát, Merlot, aminek következtében alkohol- és drogfüggősége egyre jobban eluralkodott rajta. Bár ezután is minden nap írt, munkássága már nem érte el azt a minőséget, amit több évtizeden keresztül megszokhatott tőle a kritika és a közönség.

Williams-et 1983. február 24-én érte bizarr halála, egy New-York-i hotelszobában. Káros szenvedélyének hódolva iszogatott szobája magányában, aminek következtében erősen alkoholos állapotba került. Szemei be voltak gyulladva, és a kellemetlenségek megszüntetése érdekében úgy döntött, gyógyszert csepegtet a lélek tükrébe. Az üvegcse kupakját letekerte és a kupakot a szájába vette, amíg hátrahajtott fejjel elvégezte a csepegtetős műveletet, de a kupakot véletlenül lenyelte, és nem sikerült a megakadt kis tárgyat kiszednie torkából. Halálát ily módon fulladás okozta, de ehhez alkoholizmusa is nagyban hozzájárult.

Felhasznált irodalom

Abulafia, David: Frederick II: A Medieval Emperor. Oxford University Press, 1992.

Babock, Michael A.: Attila utolsó éjszakája. Hogyan halt meg a hun király. Európa Könyvkiadó. Budapest, 2008.

Barth, Reinhard: Pápák. Szent Pétertől XVI. Benedekig. Alexandra. Budapest, 2011.

Bauer, K. Jack: Zachary Taylor: Soldier, Planter, Statesman of the Old Southwest. Louisiana state University Press, 1985.

Bánosi György – Veresegyházi Béla: Ókori uralkodók kislexikona, Anno Kiadó, Budapest, 2001.

Bertényi Iván – Diószegi István – Horváth Jenő – Kalmár János – Szabó Péter: Királyok könyve. Officina Nova, Budapest, 1994.

Donat, Ion: Domeniul domnesc în Tara Româneasca (Sec. VIV - XVI). Bucuresti, 1996.

Duby, Georges (szerk.): Franciaország története. Budapest, Osiris, 2005.

Duncan, Isadora. My Life. Boni and Liveright, New York, 1927.

Eisenhower, John S.D.: Zachary Taylor. The American Presidents series. Macmillan, Times Books, 2008. .

Falus Róbert: Az antik világ irodalmai. Gondolat Könyvkiadó. Budapest, 1980.

Ferenczy István – Maróti Egon – Hahn István (szerk.): Az ókori Róma története. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2007.

Fischer-Fabian, Siegfried: A német cézárok – A középkor császárainak tündöklése és bukása. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1985.

Fleming, Donald F. – Pope, Janet M.: Henry I. and the Anglo-Norman World: Studies in Memory of C. Warren Hollister. The Boydell Press, Woodbridge, 2007.

Fodor – Gergely – Nádori (szerk.): Uralkodók és dinasztiák. Magyar Világ Kiadó. Budapest, 2007.

Gillingham, John: A rózsák háborúja. Kossuth Kiadó, Budapest, 1985.

Giurescu, Constantin C. – Giurescu, Dinu C.: Istoria Romanilor volume II (1352–1606). Editura Scintifica si Enciclopedica Bucuresti, 1976.

Grant, Michael: Róma császárai. Corvina Kiadó, Budapest, 1996.

Hahner Péter: Az Egyesült Államok elnökei, átd. bőv. 2. kiadás, Maecenas Könyvkiadó, Budapest, 2006.

Hahner Péter: Újabb 100 történelmi tévhit, avagy amit biztosan tudsz a történelemről – és mind rosszul tudod. Animus Kiadó. Budapest, 2011.

Hangay Zoltán: A pápák könyve. Trezor Kiadó, Budapest, 1991.

Hegedűs Géza: Így élt Dózsa György. Fapadoskönyv Kiadó. 2010.

Heller, Mihail – Nyekrics, Alexandr: Orosz Történelem I-II. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.

Herrmann, Dieter B.: Az égbolt felfedezői. Gondolat Kiadó, Budapest, 1981.

Hicks, Michael A.: False, Fleeting, Perjur'd Clarence: George, Duke of Clarence 1449–78. Headstart History, Bangor, 1992.

Hiller, Helmut: Friedrich Barbarossa und seine Zeit. Eine Chronik. List, München, 1977.

Hollister, C. Warren: Henry I. Yale University Press, New Haven, US and London, UK, 2003.

Kacsó Tünde: Monda-e vagy történelem. Corvin Kiadó, Déva, 2008.

Kan, A. Sz.: A skandináv országok története. Kossuth Kiadó, Budapest, 1976.

Knight, Amy: Who Killed Kirov: The Kremlin's Greatest Mystery, Hill and Wang, 1999.

Köpeczi Béla – Pók Lajos (szerk.): Világirodalmi kisenciklopédia I-II. kötet. Gondolat Kiadó, Budapest, 1976.

Kristó Gyula – Makk Ferenc: Az Árpád-ház uralkodói. I.P.C. Könyvek Kft., [megjelenés helye és éve feltüntetése nélkül kiadott kötet, ISBN 9637930973]

Lacarra, José Maria: Historia politica del reino de Navarra, desde sus origenes hasta su incorporacion a Castilla, I-III, Pamplona, 1972–1973.

Magyar Nagylexikon 1-19. kötet. Akadémiai Kiadó (1995-ig), majd Magyar Nagylexikon Kiadó Zrt., Budapest, 1993–2004.

McNally, Raymond T. – Florescu, Radu: In Search of Dracula. Houghton Mifflin, New York, 1994.

McKinley, Silas B. – Bent, Silas: Old Rough and Ready: The Life and Times of Zachary Taylor. Vanguard Press, New York, 1946.

Németh György (szerk.): Görög történelem a kezdetektől Kr. e. 30-ig. Osiris, Budapest, 2005.

Ostrogorsky, Georg: A bizánci állam története. Osiris, Budapest, 2003.

Pallas Nagy Lexikona 1-16. kötet, Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság. Budapest, 1893–1897.

Pál József (szerk.): Világirodalom. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2008.

Pernye András: Alban Berg. Gondolat Kiadó. Budapest, 1967.

Peskin, Allan: Garfield: A Biography. Kent State University Press, Kent, Ohio, 1978.

Reid, Robert William: Marie Curie. New American Library, New York, 1974.

Reston, James: Warriors of God. Doubleday, New York, 2001.

Schonberg, Harold C.: A nagy zeneszerzők élete. Európa Könyvkiadó. Budapest, 2006.

Stanley, John: Klasszikus zene. Mesterek és mesterművek a kezdetektől napjainkig. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 2006.

Stein, Frank N.: Raszputyin – Szerzetescsuhába bújt ördög. Gabo Kiadó, Budapest, 2006.

Sumption, Jonathan: Trial by Fire: The Hundred Years War II. Faber & Faber, London, 1999.

Szabolcsi Bence – Tóth Aladár (szerk.): Zenei Lexikon I–II. Zeneműkiadó. Budapest. 1965.

Szántó György Tibor: Anglia története, Maecenas Könyvkiadó, Budapest, 1992.

Szvák Gyula (szerk.): Koronás portrék. Kozmosz Könyvek, Budapest, 1987.

Tuchman, Barbara: A Distant Mirror, Alfred A. Knopf Ltd., 1978.

Van der Kiste, John: Kings of the Hellenes: The Greek Kings, 1863–1974. Sutton Publishing, Dover, New Hampshire and Stroud, Gloucestershire, 1994.

Weiszhár Attila – Weiszhár Balázs: Német királyok, római császárok. Maecenas Könyvkiadó, Budapest, 1998.

Westrup, Jack Allan: Purcell. Dent, London, 1975.

Zimmerman, Franklin B.: Henry Purcell 1659–1695. His Life and Times. London, 1983.

Felhasznált internetes források

http://hu.wikipedia.org/wiki
http://en.wikipedia.org/wiki
http://www.luminarium.org/encyclopedia
http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak
http://www.mult-kor.hu
http://kitekinto.hu/europa/2009/12/29/megoldodhat_az_evszazad_bntenye

Tartalom

A „Kuriózum" sorozat eddig megjelent könyvei

A történelem megannyi különleges: érdekes, bizarr, gyakran mókás momentumot rejt. A Kuriózum című sorozat ezeket igyekszik tematikus formában, könnyed stílusban kötetekbe rendezni úgy, hogy az olvasó számára remek szórakozást nyújtson.

1. A történelem legbizarrabb halálesetei

A *Kuriózum* című sorozat első darabja ötven bizarr halálesetet mutat be kronológiai sorrendben az emberiség elmúlt két és fél évezredéből. Az itt felsorakoztatott történelmi személyek némelyike – a maga korában – akár a mai Darwin-díjra is jó eséllyel pályázhatott volna. Találkozhatunk itt csónakázás közben a Hold tükörképét megölelni szándékozó kínai költővel, magát édességgel halálra tömő svéd királlyal, saját jóslatának bekövetkezése érdekében önmagát megölő olasz tudóssal, sportrendezvényre igyekvő, de a homlokát egy ajtó szemöldökfájába beverő francia uralkodóval, vagy felesége által egy hideg estén a saját házából kizárt és halálra fagyott zeneszerzővel.

2. A történelem legfurcsább ragadványnevei

A *Kuriózum* című sorozat második darabja ötven, különleges ragadványnévvel megáldott – vagy éppen megvert – történelmi személyt mutat be. A külcsín, a belbecs, jelentős

tettek vagy furcsa szokások mind-mind megalapozhatták a nagy emberekre aggatott díszítő jelzőket. Így találkozhatunk kötetünk hasábjain Széphajú, Nyúllábú, Ferdeszájú, Kékfogú, Levágott orrú, Csonttalan, Vasfejű, Tanácstalan, Együgyű, Szemérmes, Szertartásos, Hebegő, Civakodó, Papgyűlölő, Véresbárdú vagy Bolgárölő névre hallgató szereplővel is. Könyvünkben tévhiteket oszlatunk el, hiányzó ismereteket egészítünk ki, sőt az is előfordul, hogy sosem hallott történeteket mesélünk el. Mindezt elsősorban a szórakoztatás céljából.

3. A TÖRTÉNELEM LEGÉRDEKESEBB FOCIMECCSEI

A *Kuriózum* című sorozat harmadik darabjában a történelem legérdekesebb focimeccseiből igyekeztünk néhányat csokorba szedni. A labdarúgás a világ legnépszerűbb játéka, története pedig megannyi különleges csemegét szolgáltat a mai, kuriózumokra éhes érdeklődők számára. Ilyen csemege például egy 1885-ös meccs, amely 36–0-ás végeredményével több mint 117 évig tartotta a hivatásos mérkőzésen aratott legnagyobb különbségű győzelem rekordját. Némiképp persze árnyalja ennek a fényes diadalnak a ragyogását, hogy az ellenfél – tévedésből – nem egy labdarúgó-, hanem egy krikettcsapat volt. Az 1962-ben, Chilében rendezett labdarúgó világbajnokság angol–brazil negyeddöntőjében egy, a pályára tévedt kóbor kutya levizelte az egyik angol játékost, majd a meccs után az ebet egy brazil focista örökbe fogadta. Ilyen, és hasonló történeteket olvashat *A történelem legérdekesebb focimeccsei* című kötetünkben.

4. A TÖRTÉNELEM LEGROMANTIKUSABB HISTÓRIÁI

A *Kuriózum* című sorozat negyedik darabja ötven különleges, hol mesébe illő, hol tragikus szerelmi históriát mutat be. Ezekből a történetekből jól látszik, hogy a szerelem épp oly változatos és sokszínű, mint maga az ember. Számos alakot öltött az elmúlt évezredekben: casus belliként részt vett a Trójai háborúban, de láthatatlan formában ott lapult Justinianus törvényeiben is. Bárdját élezte a Tower udvarán, hogy Boleyn Anna fejét vegye, majd egy évszázaddal később már az örök szerelem szentélyének építésén segédkezett a távoli Indiában. Ravasz kufárként üzletelt VIII. Edwarddal, hogy az angol trónt a szeretett asszonyra elcserélje vele, olykor pedig fondorlatos cselszövőként szerelemből született fattyak sokaságával adományozta meg a királyi házakat, hogy trónviszályokat szítson szerte a világon.

Könyvajánló

A Historycum Kiadó „Félhomály" című sorozata

Mi köze van egymáshoz a 2008-ban kirobbant globális gazdasági válságnak, az ókori Római Köztársaság földbirtokviszonyainak, a Frank Birodalom felosztásának, a keresztes háborúknak, a reformációnak és az amerikai függetlenségi háborúnak? Semmi! Vagy mégis? A *Félhomály* című kalandregény-sorozat által bemutatott szövevényes történet szerint igenis van összefüggés ezen történelmi események között! Lehetséges-e, hogy az ismert történések mögött titkok, rejtélyek állnak? Lehetséges-e, hogy a történelem folyását a világ eseményeinek egyszerű szemlélői számára láthatatlan, megismerhetetlen folyamatok, döntések, érdekek, motivációk – ha úgy tetszik összeesküvések mozgatják? Bizony lehetséges, sőt...

1. Római hajnal

A *Félhomály* sorozat első kötete a *Római hajnal* címet viseli. A kalandos események a Róma alapítását követő hetedik században zajlanak. Egy tehetséges, becsvágyó ifjú testvérpár – tekintélyes apja örökségét és saját tehetségét is felhasználva – megpróbálja átalakítani a válság tüneteit mutató Római Köztársaságot. Fő céljuk, hogy egy régi törvény felújítása révén korlátozzák az előkelők által birtokolt földek nagyságát, és földhöz juttassák a nincsteleneket. Titkos szövetségek, rejtélyek, demagógia, ármány, hűség és

árulás mozgatják az eseményeket, a következmények pedig zűrzavar, utcai harcok, vér és a hatalmi viszonyok átrendeződése. De vajon valóban minden az, aminek látszik...?

2. Ködös Frankhon

A *Félhomály* sorozat második kötetének címe *Ködös Frankhon*. A regény egy tudós apa és lánya fordulatos történetén keresztül a Frank Birodalom felemelkedését, majd széthullását mutatja be. Ebben a korszakban a hétköznapi emberek egyik napról a másikra élnek, miközben a fejük fölött új rend épül, amelyet a pápaság, a frankok, a Hispániában megtelepült arabok és Bizánc erőviszonyai, látható és láthatatlan akciói alakítanak. Szerelem, barátság, tisztelet, gyűlölet, gyarlóság és képmutatás kuszálják össze a szálakat úgy, hogy egyre nehezebb átlátni ki, mit, miért tesz. De vajon összeáll-e a kép valaha...?

A *Kuriózum* című sorozat első darabja ötven bizarr halálesetet mutat be kronológiai sorrendben az emberiség elmúlt két és fél évezredéből. Az itt felsorakoztatott történelmi személyek némelyike – a maga korában – akár a mai Darwin-díjra is jó eséllyel pályázhatott volna. Találkozhatunk itt csónakázás közben a Hold tükörképét megölelni szándékozó kínai költővel, magát édességgel halálra tömő svéd királlyal, saját jóslatának bekövetkezése érdekében önmagát megölő olasz tudóssal, sportrendezvényre igyekvő, de a homlokát egy ajtó szemöldökfájába beverő francia uralkodóval, vagy felesége által egy hideg estén a saját házából kizárt és halálra fagyott zeneszerzővel.

Persze valakinek a halála, még ha az évszázadokkal korábban is következett be, mindig tragikus. Szeretnénk rögzíteni, hogy ezzel mi magunk is tisztában vagyunk, és a kötet összeállításával semmiképpen nem akartuk senkinek az érzékenységét megsérteni. Ugyanakkor az összegyűjtött és most közzétett esetek történelmünk részét képezik, és – bár a leírtak néha erősen a morbid humor terrénumára tévednek – gyakran hasznos információkat tartalmaznak, sőt nyomokban még tanulságot is hordoznak.

Könyvünkkel arra is kívánjuk biztatni a Kedves Olvasót, hogy élje életét óvatosan, nehogy néhány évszázad múlva egy hasonló kötet lapjain találja saját történetét. Ezt alapvetően kétféleképpen kerülheti el: egyrészt bölcsen óvja meg magát a bizarr haláleset lehetőségétől, másrészt ne váljon híres államférfivé, művésszé, tudóssá, akinek élete vagy halála szélesebb közösséget is érdekelhet.

1 650 Ft

ISBN 978-615800514-2

www.historycum.hu

KURIÓZUM 1 Kapa – A történelem legbizarrabb halálesetei

Kuriózum

Kapa Mátyás – Marcinkovics Sára

A történelem legbizarrabb halálesetei

Historycum